Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Diplomová práce

Barbora Šubrová

Typologie postav v románovém díle Šukrīho Mabchūta

Typology of Characters in Shukrī al-Mabkhūt´s Novels

Praha 2024 Vedoucí práce: doc. PhDr. František Ondráš, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce doc. PhDr. Františku Ondrášovi, Ph.D. za pomoc při výběru tématu práce, cenné rady a odborné vedení.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 1.8.2024

Barbora Šubrová

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá literárními postavami románů *aṭ-Ṭuljānī* (2014) a *Mirʾāt al-chāsir* (2019) současného tuniského spisovatele Šukrīho al-Mabchūta. Jejím cílem je navržení typologie literárních postav těchto dvou děl tvořících společný fiktivní svět. Kromě rozboru vybraných románových děl a jejich literárních postav se práce věnuje také zasazení obou děl do kontextu arabsky psaného tuniského románu a uvedení jejich románových událostí do politicko-historického kontextu Tuniska ve druhé polovině 20. století. Pro typologizaci literárních postav al-Mabchūtových románových děl byla zvolena metoda sociálně-kontextové analýzy vybraných románů a rozboru psychosociálních, kulturních a historických rysů jejich literárních postav. Výsledná typologizace, kromě odhalení odlišností mezi postavami pocházejícími z různých typů prostředí, přichází s rozdělením postav do literárních typů na základě postavení v hierarchické společnosti a způsobu vyrovnávání se s nesvobodným tuniským prostředím. Práce svým návrhem způsobu vnímání těchto postav přispívá k lepšímu pochopení románového zpracování změn odehrávajících se v tuniské společnosti druhé poloviny 20. století.

Abstract:

This thesis examines the literary characters in the novels *aṭ-Ṭuljānī* (2014) and *Mirʾāt al-khāsir* (2019) by contemporary Tunisian writer Shukrī al-Mabkhūt. Its aim is to propose a typology of literary characters of these two novels that create a shared fictional world. In addition to analysing the selected novels and their literary characters, the thesis also contextualizes these works within the tradition of Arabic-language Tunisian novels and situates their events within the political and historical context of Tunisia in the second half of the 20th century. To typologize the literary characters of al-Mabkhūt's novels, the method of social-contextual analysis of the selected novels and the analysis of the psychosocial, cultural and historical features of their literary characters were chosen. The resulting typologization, in addition to revealing the differences between characters coming from different types of backgrounds, comes with the division of characters into literary types based on their position in hierarchical society and their way of coping with the unfree Tunisian environment. By proposing a way of perceiving these characters, the

thesis contributes to a better comprehension of the literary depiction of changes occurring in Tunisian society in the second half of the 20th century.

Klíčová slova:

tuniská literatura, tuniský román, typologizace postav, Šukrī Mabchūt

Key words:

Tunisian literature, Tunisian novel, Typology of Characters, Shukrī Mabkhūt

Obsah

Translatologická poznámka ... 8
Úvod ... 9
1. Politicko-historický kontext ... 13
1.1 Tunisko za francouzského protektorátu ... 13
1.2 Tunisko v prvních letech po získání nezávislosti ... 15
1.3 60. léta a snahy o oživení tuniského hospodářství ... 17
1.4 Počínající společensko-ekonomická krize 70. let a zrod nové opozice ... 18
1.4.1 Islamisté ... 20
1.4.2 Komunisté ... 21
1.4.3 Studentský aktivismus ... 21
1.5 Politická krize 80. let a cesta k Bin ʿAlīho puči ... 22
1.6 Příslib uvolnění tuniských poměrů na konci 80. let ... 23
1.7 90. léta a utužení autoritářské podoby země ... 25
2. Arabsky psaný tuniský román ... 27
2.1 Realistický proud v tuniském románu ... 30
2.2 Experimentální arabsky psaný román ... 34
2.2.1 Škola Maḥmūda al-Misʿadīho ... 34
2.2.2 Tuniská avantgarda ... 35
2.3 Tuniský román po arabském jaru ... 36
3. Šukrī al-Mabchūt ... 38
3.1 Život ... 38
3.2 Literární dílo ... 39
3.3 Ocenění ... 42
4. aṭ-Ṭuljānī ... 44
4.1 Okolnosti zrodu díla ... 44
4.2 Vydání díla a získání ceny ... 46
4.3 Kritika díla ... 48
4.4 Děj ... 49
5. Mirʾāt al-chāsir, chajbat ʿAbd an-Nāṣir aṯ-ṯānija ... 56
5.1 Konceptuální aspekty narativního charakteru díla ... 56
5.2 Název díla ... 57
5.3 Děj ... 58
6. Typologie literárních postav románů *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir* ... 62
6.1 Faktory místní ... 64
6.1.1 Vesnické obyvatelstvo ... 64

6.1.2 Městské obyvatelstvo ... 65
6.1.3 Lidé žijící mimo hranice Tuniska ... 67
6.2 Faktory psychosociální ... 68
6.2.1 Podle způsobu vyrovnávání se s nesvobodným režimem a svazujícími pravidly společnosti ... 68
6.2.1.1 Postavy bouřící se proti řádu ... 68
6.2.1.2 Postavy integrující se do režimu či s ním spolupracující ... 75
6.2.1.3 Postavy opouštějící nesvobodné prostředí ... 78
6.2.2 Podle místa v silně hierarchické společnosti ... 80
6.2.2.1 Postavy zaujímající submisivní postavení ... 80
6.2.2.2 Postavy zaujímající dominantní postavení ... 83
Závěr ... 86
Seznam použité literatury ... 92

Translatologická poznámka

Arabské názvy, termíny a jména v práci přepisuji podle následující tabulky. Jen pokud jde o hamzu, ta pro větší přehlednost textu není značena na začátku slov.

Arabské písmo	Transliterace	Arabské písmo	Transliterace
ء	ʾ	ض	ḍ
ا	ā	ط	ṭ
ب	b	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ġ
ج	dž	ف	f
ح	ḥ	ق	q
خ	ch	ك	k
د	d	ل	l
ذ	ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	ه	h
س	s	و	w, ū
ش	š	ي	j, ī
ص	ṣ	ة	a, at

Rozhodla jsem se sjednotit styl transliterace a všechna arabská slova i jména přepisovat podle toho, jak by se četla v moderní spisovné arabštině, i když se v některých případech jedná o jména či názvy, které se v tuniském dialektu čtou jiným způsobem. Výjimkou jsou jména arabských osobností působících v nearabském prostředí, které s ohledem na jazyky, ve kterých píší, preferují jiný způsob přepisu svého jména do latinského písma. Pokud jde o autora dvou zkoumaných románů, existují dvě možné varianty psaní jeho příjmení. Pro text diplomové práce jsem zvolila tvar se členem určitým.

Úvod

Současný tuniský literární kritik, překladatel, akademik a spisovatel Šukrī al-Mabchūt (nar. 1962) je prominentní postavou generace tuniských autorů působících po arabském jaru. Společně s dalšími významnými spisovateli, jako je Ḥusajn al-Wād, ʿAlī Miṣbāḥ či Kamāl al-ʿAjādī se ve svých (nejen) románových dílech věnuje zobrazování politického útlaku, všudypřítomné korupci a změnám a nepokojům ve společnosti, které vedly ke vzniku revoluce, jenž se z Tuniska rozšířila do mnoha zemí arabského světa a přispěla ke svržení několika vládců diktátorské povahy v regionu. Právě za své realistické ztvárnění tuniské reality ve druhé polovině 20. století, a to hlavně v období puče z roku 1987, kterým se k moci dostal druhý tuniský prezident Zīn al-ʿĀbidīn Bin ʿAlī, obdržel Šukrī al-Mabchūt prestižní *Mezinárodní cenu za arabskou beletrii*, která byla udělena jeho prvnímu románu z roku 2014, *aṭ-Ṭuljānī* (Ital).

Tato práce si klade za cíl představit tuto významnou tuniskou osobnost uznávanou nejen na poli literárním, ale také akademickém, společně s jejím úspěšným beletristickým dílem *aṭ-Ṭuljānī* a románem *Mirʾāt al-chāsir* (Zrcadlo losera), které na tento autorův debutový román v roce 2019 navazuje a dále rozvíjí vyprávění o tuniském lidu snažícím se žít své životy v překotným tempem se měnící zemi a společnosti. Výzkumná otázka této diplomové práce se zaměřuje na identifikaci typů literárních postav, které se v románových dílech Šukrīho al-Mabchūta *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir* objevují.

al-Mabchūtovo literární dílo má značně pozitivní vliv na to, jakým způsobem je arabsky psaná tuniská literatura vnímána nejen mezi obyvateli ostatních částí arabského světa, ale i mezi Tunisany samotnými. I přes to existuje jen velmi málo zdrojů pojednávajících o al-Mabchūtově životní dráze a literární tvorbě, z nichž většinu tvoří krátké arabsky psané články literárních kritiků stručně se zaměřující na jedno z jeho děl, nejčastěji na jeho první román v souvislosti s jeho obdržením ceny IPAF. Přínosem této práce je tedy komplexní pojednání o autorově osobě a jeho dvou románech zasazené do tuniského politicko-historického i literárního kontextu se zaměřením na literární postavy, které obě tato díla spojují. Tato práce se jako první zabývá detailní analýzou společného fiktivního světa románů *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir,* které tyto postavy vytvářejí.

Je třeba uvést, že v románovém světě hlavní postavy obou děl se odehrává i druhý autorův román *Bāġandā* z roku 2016, jehož děj je jakousi odbočkou z prvního románu rozvíjející jeden ze žurnalistických projektů hlavního hrdiny. Toto dílo jsem se však rozhodla do

této práce nezařadit z důvodů zohledňujících rozsah mé práce a povahu tohoto románu, který nijak výrazně nepřispívá k rozvoji postav al-Mabchūtova literárního světa.

Vzhledem k tomu, že k pochopení obou románů, pokud jde o historické události, které utvářejí jejich děj, i rozpoložení literárních postav, jež v nich zastupují různé skupiny tuniského lidu, je klíčová orientace v moderní tuniské historii, první kapitola této práce se věnuje politicko-historickému kontextu doby tvořící rámec románových událostí obou děl. Zaměřovat se bude jak na dění na nejvyšších úrovních vedení země, tak i na ekonomickou situaci Tuniska a rozvíjející se opoziční hnutí.

Druhá kapitola práce se bude věnovat moderní tuniské literatuře, pokusu o vysvětlení jejího upozadění v rámci ostatních literatur arabského světa, proti kterému Šukrī al-Mabchūt společně s dalšími svými vrstevníky bojuje, a nástinu dvou významných vlivů, které se v této literární tradici rozkročené mezi Východem a Západem propojují. Pozornost bude v této části dále směřována na arabskojazyčný román, jeho vývoj od počátku 20. století až do současnosti a jeho dvěma hlavním proudům.

Osobnosti Šukrīho al-Mabchūta bude věnována třetí kapitola práce, která nejprve shrne jeho biografické údaje a kariérní dráhu a poté se bude věnovat jeho literárnímu dílu, které od vydání svého prvního románu v roce 2014 rozšířil o další čtyři románová díla a jednu povídkovou sbírku, a snaze najít její společné prvky a obecnou charakteristiku.

Dílčím cílům této práce spočívajícím v představení románových děl *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir* budou věnovány následující dvě kapitoly, ve kterých se zaměřím na okolnosti vzniku autorova prvního románu a jeho obdržení prestižní literární ceny, jímž obrátil pozornost mnohých čtenářů i literárních vědců z arabského světa i mimo něj k moderní tuniské literatuře, a na pozitivní i negativní ohlasy, které toto dílo sklidilo. Pokud jde o al-Mabchūtův v pořadí třetí román *Mirʾāt al-chāsir,* pozornost bude věnována různým interpretačním přístupům k tomuto díl, většinově považovanému za pokračování autorova prvního románu, načež bude navazovat zamyšlení nad významem jeho názvu. Obě tyto kapitoly budou zakončeny krátkým shrnutím děje těchto románů, které napomůže k pochopení charakterů a činů jejich románových postav.

Pro zpracování zadání diplomové práce byla zvolena metodologie sociálně-kontextové analýzy vybraných románů a rozboru psychosociálních, kulturních a historických rysů jejich literárních postav. Aspekty psychosociálního, kulturního a historického kontextu jsou základem badatelského přístupu ke zvolené výzkumné otázce.

Teoretická část práce, tedy kapitoly 1-3 a z určité části také čtvrtá a pátá kapitola, bude založena na studiu obsáhlé sekundární literatury týkající se tuniské moderní historie, o trochu méně obšírně zpracovaného tématu arabsky psaného tuniského románu, a jak je již zmíněno výše, téměř vzácných zdrojích pojednávajících o autorovi a jeho románech.

V kapitole o moderní historii tuniského státu se nejvíce opírám o dvě historická díla amerického badatele zaměřujícího se na Blízký východ a severní Afriku Kennetha J. Perkinse, *A History of Modern Tunisia*[1] a *Historical Dictionary of Tunisia*[2] a vědecký článek tuniské socioložky Mouniry M. Charrad působící na Harvardské univerzitě *Policy Shifts: State, Islam, and Gender in Tunisia, 1930s-1990s*[3]. Dalšími důležitými důležitými zdroji na toto téma jsou knihy *Tunisia since the Arab Conquest: The Saga of a Westernized Muslim State*[4] ve Spojených státech působícího specialisty na islámskou historii Blízkého východu Jacoba Abediho, *Tunisia: From stability to revolution in the Maghreb*[5] z pera amerického vědce Christophera Alexandra a *State and Social Transformation in Tunisia and Libya, 1830–1980*[6] od americké specialistky na politiku Blízkého východu a severní Afriky Lisy Anderson.

Při pojednávání o moderní tuniské literatuře vycházím hlavně z francouzské publikace *Un siècle de littérature en Tunisie*[7], studií Jeana Fontaina, misionářského kněze, který strávil v Tunisku více než půl století a stal se jedním z nejlepších odborníků zaměřujících se na tamní literaturu,[8] a z knihy *Literatury severní Afriky: Alžírsko, Tunisko, Maroko, Libye*[9] předního českého znalce moderních arabských literatur maġribských zemí severní Afriky Svetozára Pantůčka.

V kapitole o autorovi čerpám z jediného zdroje, který se shrnujícím způsobem zaměřuje na osobnost a dílo Šukrīho al-Mabchūta, příspěvek tuniské literární vědkyně Hager Ben

---

[1] Kenneth J. Perkins, *A History of Modern Tunisia* (New York: Cambridge University Press, 2014).
[2] Kenneth J. Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia* (New York: Rowman & Littlefield, 2016).
[3] Mounira M. Charrad, "Policy Shifts: State, Islam, and Gender in Tunisia, 1930s-1990s," *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 4, no. 2 (1997).
[4] Jacob Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest: The Saga of a Westernized Muslim State (*Reading: Ithaca Press, 2013).
[5] Christopher Alexander, *Tunisia: From stability to revolution in the Maghreb* (New York: Routledge, 2016).
[6] Lisa Anderson, *State and Social Transformation in Tunisia and Libya, 1830–1980* (Princeton: Princeton University Press, 1986).
[7] Samia Kassab-Charfi and Adel Khedher, *Un siècle de littérature en Tunisie* (1900-2017) (Paris: Honoré Champion éditeur, 2019).
[8] Ewa Łukaszyk, "Is There Tunisian Literature? Emergent Writing and Fractal Proliferation of Minor Voices." *Colloquia Humanistica*, no. 2 (2015), 83.
[9] Svetozár Pantůček, *Literatury severní Afriky: Alžírsko, Tunisko, Maroko, Libye* (Praha: Panorama, 1978).

Driss do publikace *The Literary Encyclopedia*[10], který doplním o informace získané z různých internetových zdrojů a arabskojazyčných studií o některých z jeho beletristických děl.

Pro uvedení do problematiky literární postavy a literárního typu se opírám hlavně o dvě díla na tuto tematiku od Bohumila Fořta[11] a Daniely Hodrové.[12]

Pokud jde o primární literaturu použitou především v druhé části práce, tedy v kapitolách 4-6, pracuji hlavně s originály románů *aṭ-Ṭuljānī*[13] a *Mirʾāt al-chāsir*[14] s občasným přihlédnutím k anglickému překladu prvního románu z roku 2021 nazvaného *The Italian*[15]. Ukázky z obou děl, které v těchto kapitolách uvádím, jsou mými vlastními překlady arabských originálů.

[10] Hager Ben Driss, "Chokri Mabkhout", The Literary Encyclopedia, first published October 16, 2016, last modified January 21, 2020, https://www.litencyc.com/php/speople.php?rec=true&UID=13771.
[11] Bohumil Fořt, *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání* (Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008).
[12] Daniela Hodrová et al., *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století* (Praha: Torst, 2001).
[13] Šukrī al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī* [Ital] (Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2014).
[14] Šukrī al-Mabchūt, *Mirʾāt al-chāsir, chajbat ʿAbd an-Nāṣir aṯ-ṯānija* [Zrcadlo losera, ʿAbd an-Nāṣirovo druhé selhání] (Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2019).
[15] Šukrī al-Mabchūt, The Italian, trans. Karen McNeil and Miled Faiza (New York: Europa Editions, 2019).

1. Politicko-historický kontext

Romány *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir* Šukrīho al-Mabchūta, kterými se zabývá tato diplomová práce, se odehrávají ve druhé polovině 20. století, konkrétně mezi lety 1960 a 2001. Následující politicko-historický úvod se po nastínění tuniské reality za francouzského protektorátu zabývá těmito čtyřmi dekádami tuniské historie, v nichž tato severoafrická země prošla vývojem od zbavení se francouzské koloniální správy až po moderní zemi na prahu nového tisíciletí.

1.1 Tunisko za francouzského protektorátu

Od 8. června 1883, kdy byl vyhlášen Francouzský protektorát Tunisko, byl nejvyšší autoritou v zemi francouzský správce ve funkci *résident général*, který byl zároveň i ministrem zahraničí tohoto protektorátu. Monarchie v čele s bejem z dynastie Ḥusajnovců byla sice zachována, v rukou Tunisanů však zůstaly pouze formální posty premiéra a státního tajemníka, zatímco armáda a většina ministerstev byla podřízena francouzské správě.[16, 17]

Proti francouzské nadvládě se v zemi postupně objevovaly různé druhy opozice. Jedním z těchto opozičních hnutí byla *al-Ḥizb ad-dustūrī ʿl-ḥurr* (Liberální konstituční strana), známá pod zkráceným názvem *Dustūr* (či ve francouzském přepisu *Destour*), které vzniklo roku 1920.[18] Roku 1934 se od tohoto hnutí oddělila její frakce vedená al-Ḥabībem Būrqībou, advokátem a publicistou, který kritizoval ekonomickou situaci v protektorátu sužovanou dopady světové hospodářské krize.[19] Būrqība založil novou politickou stranu, která byla pojmenována jako *al-Ḥizb ad-dustūrī ʿl-ḥurr al-džadīd* (Nová liberální konstituční strana), známější pod jejím francouzským názvem *Neo-Destour*, a byl zvolen

[16] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest,* 332-333.
[17] Tuto protektorátní vládu navíc zaplavilo velké množství francouzských úředníků, kteří zaujali přibližně dvakrát více postů než úředníci tuniského původu a kteří mívali vyšší plat než zaměstnanci pocházející z místní populace (Anderson, *State and Social Transformation,* 147-148.). Bývají však uváděna i pozitiva tohoto protektorátu, mezi které patří dokončení státotvorného procesu, vznik moderních správních struktur či posílení role státu v každodenním životě občanů. (Alexander, *Tunisia*, 50-51).
[18] Jméno dal tomuto hnutí jeho požadavek po obnovení tuniské ústavy z roku 1861 (dustūr znamená arabsky ústava). Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 361-362.
[19] Anderson, *State and Social Transformation,* 167-168.

jejím generálním tajemníkem. Tato strana hlásala jako své cíle rovnoprávnost všech obyvatel země a její plnou nezávislost na Francii.[20]

Od založení strany Būrqība vyzýval Tunisany po celé zemi k projevům občanské neposlušnosti, jejichž nejčastějšími příklady byl bojkot francouzského zboží[21] či odmítání vojenské služby,[22] ale když tyto projevy roku 1938 vyvrcholily v masovou demonstraci, jíž se účastnilo téměř deset tisíc Tunisanů,[23] strana *Neo-Destour* byla prohlášena za nezákonnou,[24] její vůdci, včetně Būrqība, byli zatčeni[25] a převezeni do Francie a její členové pronásledováni.[26] I přesto se však její řady se stále výrazně rozšiřoval, přičemž odhadovaný počet jejích členů na sto tisíc roku 1944[27] se do roku 1950 více než zdvojnásobil.[28]

Partenerem Neo-Destouru v opozici k francouzské nadvládě byly dělnické organizace, kterým od roku 1946 dominovalo nacionalisticky zaměřené *Union Générale des Travailleurs Tunisiens* (UGTT) v čele s Farḥātem Ḥašādem, které již v pátém roku své existence (v roce 1951) čítalo téměř sto tisíc.[29]

Když se Būrqība navrátil do Tuniska[30], předložil roku 1950 bejovi i protektorátním autoritám požadavek nezávislosti země.[31] Protože však jednání nikam nevedla, strana společně s odbory vyhlásila roku 1952 generální stávku, která brzy přerostla v celonárodní nepokoje.[32] Na venkově se začaly organizovat skupiny ozbrojených

---

[20] Na rozdíl od svých předchůdců už toto hnutí nebylo ideologicky vyhraněnou stranou, ale představovalo spíše celonárodní platformu spojující tuniské obyvatelstvo skrze arabsko-muslimskou identitu a odpor ke koloniální vládě. Také díky její péči o nejchudší vrstvy obyvatelstva se její vliv rychle šířil po celé zemi a strana se brzy stala masovou. Anderson, *State and Social Transformation,* 172-176.
[21] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 369.
[22] Anderson, *State and Social Transformation,* 173.
[23] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 107.
[24] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 373.
[25] Ibid., 387-388.
[26] Ve druhé polovině roku 1943 byly uvězněny čtyři tisíce Tunisanů (Mokhtar Ayashi. "Le mouvement zeitounien dans le contexte de la seconde guerre mondiale," in *La Tunisie de 1939 à 1945: Actes Du IVè Séminaire Sur l'histoire Du Movement National* (Tunis: Imprimerie officielle de la République Tunisienne, 1989), 291), většina z nichž byla členy *Neo-Destouru (*Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 114).
[27] Tento odhad pochází od francouzského správce země. Hassine Raouf Hamza,"Le Néo Destour, dès lendemains d'avril 1938 à la veille de l'indépendance: Hégémonie et institutionalisation," In *La Tunisie de 1939 à 1945: actes du IVè séminaire sur l'histoire du movement national,* (Tunis: Imprimerie officielle de la République Tunisienne, 1990), 212.
[28] V té době byl jejich počet odhadován na dvě stě deset tisíc. Hamza, "Le Néo Destour," 212.
[29] Alexander, *Tunisia*, 53-55.
[30] Po svém propuštění v Evropě pobýval několik let v Káhiře, kde se podílel na založení Ligy arabských států. Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 115.
[31] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 123-124.
[32] Ty byly nejprve tvrdě potlačeny, avšak po úspěšném atentátu na vůdce UGTT, který v té době celý protikoloniální odboj vedl, se rozhořely znovu. Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 129.

partyzánů pod vedením odborů, které se brzy přeměnily ve velmi dobře organizované poloprofesionální guerillové oddíly bojující proti francouzské armádě a policii.[33]

Téměř po celý rok 1954 tak v Tunisku probíhaly boje, které hrozily, že se změní v občanskou válku a které se podařilo zastavit až na konci roku díky spojenému úsilí strany, odborů, vlády a koloniální správy. V následujícím roce se všechny tyto strany shodly na budoucí povaze tuniské autonomie, přičemž jakožto hlavní osobnost zastupující tuniský lid v jednání o udělení samostatnosti byl Francií zvolen právě al-Ḥabīb Būrqība s jeho vizí sekulárního, liberálního státu založeného na evropských hodnotách. Nezávislost byla vyhlášena 20. března 1956. Tunisko se stalo konstituční monarchií s Muḥammadem VIII. al-Amīnem v jeho čele a Būrqībou jakožto předsedou vlády.[34]

1.2 Tunisko v prvních letech po získání nezávislosti

Hned pět dní po získání nezávislosti se konaly volby do Národního shromáždění, z nichž vzešlo jako vítěz uskupení *Národní fronta* v čele s *Neo-Destourem* (obsahovala také některé členy UGTT a členy menších nacionalistických organizací). Byla sestavena nová vláda opět s Būrqībou jako premiérem, přičemž drtivá většina ministrů byla vybrána ze členů strany. Vůdce (*az-Zaʿīm*) a Nejvyšší bojovník (*al-Mudžtahid al-akbar*), jak se začal Būrqība nazývat, ihned začal konsolidovat svou moc ve vládě i své předsednictví ve straně a postupně se zbavil svých potenciálních konkurentů a lídrů strany z první generace, kteří se s ním stále častěji dostávali do sporů.[35]

S Būrqībovými snahami o vybudování pozice s téměř neomezenou mocí ve vedení strany i státu šlo v červenci 1957 ruku v ruce rozhodnutí nově zformovaného *Vrchního tribunálu* (který byl mimo jiné pověřený sestavením návrhu nové ústavy) o zrušení monarchie a vytvoření republiky. Králova legislativní i exekutivní moc byla vložena do rukou prezidenta republiky, kterým se stal Būrqība, jenž si však zároveň ponechal i funkci předsedy vlády a generálního tajemníka strany. Jeho následná vláda, ač bylo zřízení státu prezentováno jako republika, se však moc nelišila od autokratické vlády tuniských bejů z dob monarchie, Kenneth Perkins ji dokonce nazývá „prezidentskou monarchií“.[36] Tuto podobu fungování státu ještě utvrdila nová ústava z června 1959 a prezidentské a

[33] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 129.
[34] Ibid., 131-134.
[35] Ibid., 138.
[36] Ibid., 137.

parlamentní volby téhož roku.[37] Drtivé vítězství *Neo-Destouru* i Būrqība se pak opakovalo i ve volbách v letech 1964 a 1969.[38]

Co se týče strany samotné, ta se stala po získání nezávislosti ještě masovější – rychle se k ní přidávaly tisíce Tunisanů (v roce 1957 uváděla strana překvapující počet 600 000 členů), a to nejen proto, že bylo členství v ní poprvé po roce 1938 legální, ale hlavně proto, že přinášelo mnohé výhody, a naopak slabé propojení se stranou vyvolávalo potenciální problémy. Po získání nezávislosti začala totiž strana fungovat jako patronátní síť poskytující vysoce postavené posty a výnosná zaměstnání pro své stoupence - některých vyšších postů ve státní správě nešlo bez členství dosáhnout. Vliv strany jako takový (alespoň jejího ústředního výboru zredukovaného na 15 členů, z nichž nikdo nebyl příslušníkem starých stranických elit) byl však postupně oslabován ve prospěch jejího vůdce. Tomu se také podařilo výrazně omezit vliv do té doby velmi aktivního UGTT, které se po získání nezávislosti změnilo z partnera strany v její přítěž, protože se objevily výrazné neshody v jejich názorech na povahu nezávislého státu. Būrqība tuto situaci vyřešil výměnou vedení, čímž UGTT zmizely z tuniské politické scény na příštích 15 let.[39]

Poté, co se Būrqībovi podařilo upevnit svou moc, začal Tunisko přebudovávat v moderní sekulární stát evropského typu. Začal oslabením vlivu duchovenstva - zkonfiskoval majetek veřejných náboženských nadací, zrušil koránské školy a islámské soudy a náboženskou univerzitu az-Zajtūnu začlenil do nově založené Tuniské univerzity podléhající ministerstvu školství. Oblast působnosti islámského práva byla novým občanským zákoníkem[40] omezena pouze na rodinné a dědické otázky, ale i zde došlo k výrazným změnám, které Būrqība odůvodňoval idžtihādem: byla zrovnoprávněna obě pohlaví, zakázána polygamie, zavedeno klasické rozvodové řízení aplikované v evropských zemích a byl stanoven minimální věk pro vstup do manželství.[41]

Būrqība se snažil také změnit způsob oblékání Tunisanů,[42] i když kvůli jejich svázanosti s jejich tradičním způsobem odívání se tuto oblast rozhodl zákonem neomezovat, kromě

---

[37] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 428-429.
[38] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 138.
[39] Ibid., 138-139.
[40] Jedná se o tzv. *Code du statut personnel* – občanský zákoník z roku 1956, který Kenneth Perkins označuje jako „nejinovativnější právní reformu v muslimském světě od zrušení islámského práva v Turecku ve dvacátých letech 20. století“. Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 140.
[41] Ibid.,140.
[42] Sám se na veřejnosti objevoval vždy v obleku a kravatě. Ibid., 142.

zákazu nošení závoje na státních základních školách. Závoj mimo jiné nazval „odporným hadrem“ a žádal všechny tuniské ženy, aby ho přestaly nosit.[43] Co se týče tuniského školství, to bylo také výrazně zreformováno a stalo se dvojjazyčným – výuka začala být vedle arabštiny vedena také ve francouzském jazyce, který ze začátku dokonce převládal.[44]

Prezidentovy radikální reformy a některá gesta (jako pití na veřejnosti při ramadánu) a rouhačské výroky jako *„Kdyby byl Prorok naživu, nedal by vám to, co jsem vám dal já“* náboženské kruhy popudila,[45] ale po násilném potlačení nepokojů v Qajruwánu, tradičním náboženském centru země, roku 1961, náboženské autority tiše přijaly svou bezmoc tváří v tvář státní mašinerii.[46] Pokud ale jde o většinovou tuniskou společnost, ta se Būrqībovou sekularizační kampaní nenechala nijak výrazně ovlivnit a náboženské úkony nadále praktikovala.[47]

1.3 60. léta a snahy o oživení tuniského hospodářství

V ekonomické oblasti panovala naléhavá potřeba vyřešit vysokou míru tuniské nezaměstnanosti, která se v 60. letech 20. století pohybovala kolem 15%[48]. O vyřešení tohoto problému se Būrqība pokusil roku 1961 zavedením socialistického experimentu v tuniském hospodářství, který spočíval ve vytvoření družstev na půdě vyvlastněné od náboženských nadací či francouzských kolónů,[49] kteří zemi společně s židovskými usedlíky masově opouštěli po celá v 50. a 60. léta. Do roku 1968 se do těchto družstev podařilo zakomponovat více než třetinu veškeré venkovské půdy a čtvrtinu venkovského obyvatelstva,[50] vyřešit vysokou nezaměstnanost se však nepodařilo.[51]

V tomto ohledu byla úspěšná dvě odvětví tuniské ekonomiky - průmysl, tedy těžba a zpracování fosfátů a ropy, a od 60. let se klíčovým odvětvím tuniské ekonomiky stal také turismus. Na pobřežích země se začaly stavět luxusní hotelové komplexy, Tunisko se

---

[43] Tyto jeho projevy byly v protikladu ke skutečnosti, že v roce 1929 Būrqība jakožto prominentní nacionalistický vůdce Tunisanky k jeho nošení vyzýval. Charrad, “Policy Shifts,” 284-285.
[44] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 144.
[45] Ibid., 210-211.
[46] Ibid., 145-146.
[47] Girgle, *Tunisko*, 92.
[48] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 159.
[49] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 439-440.
[50] Stephen J. King, “Economic Reform and Tunisia’s Hegemonic Party: The End of the Administrative Elite,” in *Beyond Colonialism and Nationalism in the Maghrib: History, Culture, and Politics*, ed. Ali Abdullatif Ahmida (New York: Palgrave, 2000), 175.
[51] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 440.

brzy stalo jednou z nejoblíbenějších destinací. To přineslo velké množství zahraničních i tuzemských investic a vytvořilo velké množství pracovních příležitostí,[52] mělo to však i negativní vliv na ekologickou rovnováhu turistických oblastí (kvůli čerpání velkého množství vody, která je v těchto oblastech vzácná, a zabírání zemědělské půdy), na stabilitu pracovních příležitostí a narušení obecné mravní kultury vlivem přílivu často necitlivých a s reáliemi neseznámených turistů. Turismus přinesl i úpadek tradičních řemesel, která se přeorientovala na masovou výrobu kýčovitých suvenýrů.[53]

To vše bylo součástí tzv. neo-destourského socialismu – první desetiletý plán pro roky 1962 až 1971 měl za úkol zvýšit ekonomický růst země, její soběstačnost a životní úroveň jejích obyvatel a dosáhnout spravedlivého rozdělení příjmů.[54] I když se dařilo získávat velké investice do tuniské ekonomiky, více než třetina financování těchto rozvojových projektů se spoléhala na externí půjčky, které přispěly ke čtyřnásobnému zvýšení státního dluhu mezi lety 1960 a 1972, což způsobilo, že poměr dluhu k HDP v Tunisku byl téměř nejvyšší na světě.[55]

1.4 Počínající společensko-ekonomická krize 70. let a zrod nové opozice

V první polovině 70. let se v Tunisku začaly výrazně projevovat příznaky společenské a ekonomické krize. Po neúspěchu socialistického experimentu se ocitla téměř třetina obyvatelstva pod hranicí chudoby a více než 12% Tunisanů bylo nezaměstnaných[56] – podle oficiálních statistik se nezaměstnanost pohybovala mezi 13 a 16 procenty, ale ve městech a mezi mladými lidmi byla mnohem vyšší.[57] Objevují se i statistiky, podle kterých nezaměstnanost mezi mladými muži mezi 15 a 25 lety věku, kteří tvořili téměř tři čtvrtiny všech nezaměstnaných Tunisanů, dosahovala až 50%.[58]

Vláda se tuto krizi pokusila napravit zavedením politiky ekonomické liberalizace, privatizace a podpory zahraničních investic. I když tyto snahy pomohly tuniské ekonomice (mezi lety 1973 a 1977 se podařilo dosáhnout růstu o 5,6%), tato vládní úsilí směřovala hlavně na oblast kolem hlavního města a podél pobřeží, a ekonomické obtíže

[52] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 156.
[53] Ibid., 158-159.
[54] Ibid., 152.
[55] Jean Poncet, "L'economie tunisienne depuis l'indépendance," *Annuaire de l'Afrique du Nord* 8 (1969): 104.
[56] Anderson, *State and Social Transformation,* 244.
[57] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 163.
[58] Samir Radwan, Vali Jamal, and Ajit Ghose, *Tunisia: Rural Labor and Structural Transformation* (London: Routledge, 1990): 10.

obyvatel tuniské centrální, jižní a západní oblasti, které byly tradičně nejchudšími regiony, nijak zmírněny nebyly.[59] Určitou náplastí na zvýšenou nezaměstnanost se stala i masová pracovní emigrace Tunisanů do Francie, Itálie a od 70. let také do monarchií v Perském zálivu a do Libye. Na konci 70. let tvořily remitence od více než čtvrt milionu Tunisanů pracujících mimo zemi téměř čtvrtinu tuniského HDP.[60]

Kromě ekonomických problémů se však začala objevovat také nespokojenost tuniské společnosti s paternalistickým a autokratickým systémem ztělesněným zestárlým prezidentem (od roku 1974 ustanoveným jako doživotní prezident[61]) i stranou, která byla roku 1964 přejmenována na *al-Ḥizb al-ištirākī ʻd-dustūrī* (Parti Socialiste Destourien, PSD)[62]. Strana i její vůdce se sice stále těšili určité oblibě získané díky zásluhám na nezávislosti země a sociálním pokroku, kterého pod jejich vedením země dosáhla, ale mezi tuniským lidem pomalu sláblo přesvědčení, že by měla být strana i nadále jeho jediným reprezentantem.[63]

Začaly tak vznikat nové politické strany, mezi nimiž se objevilo například *Mouvement des Démocrates Sociales* (MDS), *Mouvement de l'Unité Populaire* (MUP), *Association pour la Sauvegarde du Coran* (ASC) nebo *Ligue Tunisienne des Droits de l'Homme* (LTDH). Zároveň se v návaznosti na tíživé dopady ekonomické reformy probudilo z letargie UGTT, které od roku 1971 vedl ze strany vyloučený al-Ḥabīb ʻĀšūr.[64] Díky své politické síle a prestiži bylo UGTT jediným politickým sdružením v Tunisku, které bylo schopné postavit se prezidentovi a vládnoucí straně. Napětí mezi stranou a odbory vyvrcholilo v lednu 1978, když odbory vyhlásily generální stávku (první od získání samostatnosti). Vůdcové organizace přišli jak s požadavky ekonomického rázu, tak i s návrhy společenských změn a zavedení politického pluralismu.[65] Na mnoha místech se stávka přeměnila v násilnou rebelii a násilné až brutální střety s policií a armádou, které měly za následek až dvě stovky mrtvých a zraněno při něm bylo okolo tisíce Tunisanů.[66] Po této události, která byla pojmenována jako tzv. černý čtvrtek, následovalo zatčení vedení UGTT a stovek dalších lidí.[67]

---

[59] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 164-165.
[60] Radwan et al., *Tunisia: Rural Labor*, 4.
[61] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 162.
[62] Ibid., 151.
[63] Girgle, *Tunisko*, 96.
[64] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 162-168.
[65] Ibid., 167-168.
[66] Alexander, *Tunisia*, 73.
[67] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 168.

Dvěma jedinými opozičními proudy, které neměly svůj původ ve vládní straně, byl v této době proud islamistický a komunistický.[68, 69]

1.4.1 Islamisté

Na posilující postavení UGTT jakožto sekulárně zaměřené opoziční síly a Būrqībovy sekulární reformy reagovali islámsky smýšlející oponenti režimu, jejichž skupiny, jako třeba již zmíněná *Association pour la Sauvegarde du Coran*, se formovaly už od počátku 70. let[70], na přelomu 70. a 80. let spojením sil, a roku 1981 založili *Ḥarakat al-ittidžāh al-islāmī* (Mouvement de la Tendence Islamique, MTI).[71] V jejím čele stál bývalý středoškolský učitel Rašīd Ġannūšī a absolvent az-Zajtūny ʿAbd al-Fattāḥ Mūrū. Toto hnutí se částečně inspirovalo islámskou revolucí v Íránu a hlásalo požadavek návratu k islámským hodnotám v duchovní, společenské a kulturní rovině. Požadovalo také výměnu nekompetentního vedení státu[72] a zavedení pluralitní demokracie[73]. MTI, které v průběhu kampaně používalo k ostré kritice tuniských poměrů hlavně kázání v mešitách,[74] si velmi rychle získalo velkou podporu nejen mezi nejchudšími vrstvami společnosti a mladší generací narozenou po roce 1956, pro kterou už Būrqība a PSD nebyli symboly nezávislosti země, ale spíše anachronismy a viníky současné krize. Širokospektrý program hnutí také pro spoustu Tunisanů znamenal jedinou alternativu k dosavadnímu režimu poté, co ani socialistický, ani kapitalistický sekulární model neuspěl v zajištění ekonomické prosperity a demokracie v zemi.[75] Kromě zakázané Komunistické strany Tuniska neměla totiž žádná z opozičních stran ani materiální, ani ideologické zázemí potřebné k naklonění si tuniské společnosti.[76]

Roku 1980 se do premiérského křesla dostal Būrqībův blízký přítel Muḥammad Mzālī,[77] který se pokusil vyřešit stávající tuniskou krizi propuštěním množství politických vězňů[78] a příslibem pluralitních voleb v příštím roce. Požadavky, kterými byla kandidatura stran podmíněna, však neumožňovaly vznik reálné opozice, vítězem voleb se tak stala opět

---

[68] Oba tyto proudy se jakožto soupeřící síly objevují v prvním románu Š. al-Mabchūta.
[69] Anderson, *State and Social Transformation,* 248.
[70] Ibid., 245.
[71] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 497-498.
[72] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 169.
[73] Alexander, *Tunisia*, 77.
[74] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 171.
[75] Ibid., 169.
[76] Girgle, *Tunisko*, 97.
[77] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 170.
[78] Alexander, *Tunisia*, 77.

Národní fronta, tedy spojená kandidátka PSD a UGTT.[79] V následujících letech však bylo legalizováno několik dalších opozičních stran, mezi nimi i Komunistická strana Tuniska (Parti Communiste Tunisien, PCT).[80]

1.4.2 Komunisté

al-Ḥizb aš-šujūʿī ʿt-tūnisī (Komunistická strana Tuniska)[81] se v sedmdesátých letech stala součástí nového sociálního hnutí, které se postavilo modernizační elitě státu. Jednalo se o levicové hnutí s kořeny mezi intelektuály a univerzitními studenty, které se rozšířilo v městských oblastech. V sedmdesátých a na počátku osmdesátých let se tito marxisté a socialisté působící v undergroundových sdruženích jevili stávajícímu režimu jako nejvážnější důvod k obavám a ve snaze vyvážit jejich vliv se Būrqībova vláda, i když ze začátku velmi sekularistická, stále více opírala o islám jako zdroj politické legitimity, čímž se sblížila se značně oslabeným islámským establishmentem.[82, 83]

1.4.3 Studentský aktivismus

V sedmdesátých letech se proti vládě vymezovali také studenti, kteří na svých univerzitách organizovali protirežimní protesty – velmi aktivní byli například studenti z University of Tunis, kde se takový protest rozhořel tv prvních dvou měsících roku 1972.[84]

Tuniští studenti měli v té době odborovou organizaci *Union générale des etudiants tunisiens* (UGET), která byla již roku 1953 založena stranou *Neo-Destour*, na níž byla po

---

[79] Anderson, *State and Social Transformation,* 246-248.
[80] Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 171.
[81] Také známá pod francouzským názvem *Parti communiste tunisien* (PCT), Komunistická strana Tuniska byla založena již roku 1920 jako odnož francouzské komunistické strany. Od počátku své existence se soustředila na odsouzení kolonialismu, výzvu k jednotě a boji proti francouzské nadvládě a hájila práva tuniských dělníků, v jejichž kruzích šířila marxistické myšlenky. Od francouzské strany se tuniské komunistické hnutí osamostatnilo roku 1934, ale současný vznik a popularita Neo-Dusturu komunistům ztížily nábor nových členů a brzy je tak odsunula na okraj politické scény. Přesto strana přežila. (Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 207) S *Neo-Destourem* se názorově rozešla už roku 1945 (Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 115), i přesto však byla v prvních letech po získání nezávislosti jedinou organizovanou politickou opozicí, kterou Neo-destourská vláda tolerovala. I když však nebyla schopna vládnoucí straně věrohodně čelit, byla v roce 1963 zakázána a následujících 18 let působila v utajení. Plný právní status získala Komunistická strana Tuniska až v roce 1981, legitimizace strany však nijak zásadně nezvýšila počet jejích členů, který se v té době odhadoval na pouhé dva tisíce. (Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 207).
[82] Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 207.
[83] Islámský fundamentalismus se v polovině 70. let jevil spíše jako kulturní hnutí, skutečná hrozba pro státní moc se stal až o deset let později. Charrad, "Policy Shifts," 298.
[84] Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, xxii-xxiii.

celou dobu své existence navázána.[85] Většina tuniských studentů byla v té době levicově orientována, což se odráželo (k nelibosti vládnoucí strany) v inklinaci celé organizace k socialistické politice UGTT. Od protestů v roce 1972 a zásahu PSD, které do vedení organizace dosadilo loajální členy strany, bylo UGET zredukováno na skořápku sympatizantů strany, která již zájmy a obavy tuniských studentů neodrážela.[86]

1.5 Politická krize 80. let a cesta k Bin ʿAlīho puči

Generál Zīn al-ʿĀbidīn Bin ʿAlī se k moci dostal na začátku roku 1984, kdy byl z diplomatické služby v Evropě povolán do vedení tuniských bezpečnostních složek jakožto generálního ředitele Úřadu národní bezpečnosti, aby uklidnil situaci po bouřlivých demonstracích v lednu toho roku. Ty reagovaly na snížení dotací na mouku a krupici (dvě základní složky národního jídelníčku), ke kterému byla vláda donucena ze strany Světové banky a Mezinárodního měnového fondu, a podařilo se je potlačit až po masivním nasazení bezpečnostních složek a znovuzavedení zrušených dotací. Bin ʿAlī a Mzālī nechali zatknout osoby podezřelé z vyvolání těchto demonstrací, přičemž se soustředili hlavně na MTI, které přičetli odpovědnost za podněcování rebelie a jíž bylo striktně upřeno právo na legalizaci. V následujících parlamentních volbách z roku 1986 vedlo omezování opozičních stran k bojkotu voleb a povolebním demonstracím, za které byla opět trestána MTI. Oba její vůdci byli zatčeni a hnutí obviněno z plánování státního převratu a snahy vytvořit islámský stát. Nato hnutí zareagovalo zintenzivněním propagační kampaně a radikalizací, jejímž vrcholem byl teroristický útok v Monastiru v létě roku 1987.[87] Islámský fundamentalismus se tak z kulturního fenoménu stal ve druhé polovině 80. let politickou hrozbou.[88]

V roce 1985 stálo MTI u vzniku druhé tuniské studentské organizace, *Union Générale Tunisienne des Etudiants* (UGTE). Její popularita rychle překonala popularitu prakticky skomírajícího UGET, ale stejně jako ostatní islamistické skupiny na sklonku Būrqībovy éry byla její činnost přísně sledována a kontrolována vládou. Tato organizace se tak v osmdesátých letech připojila k dalším organizacím vysokoškolských studentů, kteří bez

[85] Strana pomocí ní v posledních letech protektorátu organizovala protikoloniální studentské demonstrace a protesty a po získání nezávislosti ji používala k mobilizaci tuniské veřejnosti pro svou politiku. Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 254-255.
[86] Ibid., 254-255.
[87] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 173-174.
[88] Charrad, "Policy Shifts," 300.

ohledu na své politické politické přesvědčení svými protesty (na Tuniské univerzitě se odehrávaly například v březnu 1982 či v lednu roku 1985[89]) vyjadřovali svou nespokojenost s tuniskými poměry.[90]

K politické krizi 80. let však také velkou mírou přispívalo zhoršující se fyzické i psychické zdraví stárnoucího (více než osmdesátiletého) prezidenta, jehož často protichůdná a unáhlená rozhodnutí měla za následek výskyt pochybností o jeho kompetentnosti. Když Būrqība jmenoval v říjnu 1987 Bin ʿAlīho premiérem a požadoval, aby nechal zatčené vůdce MTI popravit, generál nechtěl riskovat, že by tato událost vedla ke vzniku kultu mučedníků, a tak využil prezidentovy zhoršující se senility a nechal ho kolegiem lékařů prohlásit za neschopného vlády a 7. listopadu 1987 se sám ujal úřadu tuniského prezidenta.[91]

1.6 Příslib uvolnění tuniských poměrů na konci 80. let

Tuniský lid tento poklidný, ústavně podložený puč přijal víceméně s úlevou. Nekonaly se proti němu žádné protesty, ale ani velké oslavy na jeho podporu. Přesun moci proběhl pokojně. Bin ʿAlī shromáždil hned od svého nástupu ve svých rukou rozsáhlé pravomoci – stal se najednou prezidentem, premiérem, předsedou vládnoucí strany (tento post byl svázán s postem prezidenta země) a zároveň byl bývalým šéfem bezpečnostních složek. Ihned tak započal přeměnu země podle vlastních představ. Jedním z jeho prvních počinů bylo přejmenování PSD na *at-Tadžammuʿ ad-dustūrī ʻd-dīmūqrāṭī* (Demokratické ústavní sdružení, Rassemblement Constitutionnel Démocratique, RCD) a nahrazení jejího dvaadvacetičlenného vedení sedmi nově zvolenými členy strany. Vedoucí místa ve straně zaujaly čerstvé kádry loajální novému prezidentovi, stará garda Būrqībových přívrženců byla zbavena vlivu a odsunuta do pozadí. Premiérem se stál Bin ʿAlīho pobočník al-Hādī al-Bakkūš.[92] Stejné změny nastaly ve vládě – Būrqībův „monastirský“ klientelismus se stal minulostí a Bin ʿAlī se obklopil osobnostmi nesvázanými se starými stranickými elitami, hlavně mladými a ambiciozními technokraticky orientovanými

[89] Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, xxii-xxiii.
[90] Ibid., 255.
[91] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 178.
[92] Ibid., 188-189.

politiky.[93] Pomocí častých změn na ministerských postech pak nový prezident zabraňoval vzniku mocenských center či klientských sítí.[94]

Pokud jde o tuniské politické poměry, Bin ʿAlī slíbil jejich nápravu. Začal propuštěním tisíců politických vězňů (včetně Ġannūšīho a dalších osobností z MTI), což povzbudilo Būrqībovy oponenty, kteří žili v exilu, aby se vrátili zpět do Tuniska, a vyhlášením programu demokratických reforem. V rámci nich se nejprve zaměřil na náboženskou oblast – prohlásil islám oficiálním státním náboženstvím,[95] zavedl vysílání āḏānu v rádiu a televizi,[96] přeměnil az-Zajtūnu v plnoprávnou univerzitu[97] a zlegalizoval obě studentské odborové organizace (islamisticky zaměřenou UGTE[98] i UGET, stále více se přiklánějící k levici, avšak v této době již neschopnou představit věrohodnou výzvu svému islamisticky smýšlejícími studenty vedenému rivalovi[99]). MTI, která se přejmenovala na Ḥizb an-nahḍa (Strana obrody, zkráceně an-Nahḍa), však stále zlegitimizována nebyla.[100]

Ve volbách 1989 ale opět zvítězila vládnoucí strana, která obsadila všechna křesla v Parlamentu, a v prezidentských volbách se na prvním místě s 99% hlasů neumístil nikdo jiný než Bin ʿAlī. I přesto však více než 15% hlasů v parlamentních volbách získali nezávislí kandidáti pocházející z an-Nahḍy, čímž se islamisté stali důležitým politickým faktorem – důležitějším než sekulární opozice a druhým nejvýznamnějším politickým uskupením hned po vládnoucí straně. Když jim ani poté nebyla povolena legalizace jejich strany, rozhodli se místo snahy zajistit si pár křesel v parlamentu ovládnout celou tuniskou politickou scénu.[101] To však nahrávalo novému prezidentovi země, který se tak mohl prezentovat jako obhájce sekulárního moderního státu před nebezpečím náboženského fanatismu a barbarství,[102] díky čemuž se těšil podpoře velké části tuniské populace, která si islamisty řízenou zemi nepřála.[103]

---

[93] Alexander, *Tunisia*, 110.
[94] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 202.
[95] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 509.
[96] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 192.
[97] Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 274.
[98] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 508-509.
[99] Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 255.
[100] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 509.
[101] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 195-196.
[102] O islámském fundamentalismu se vyjádřil tímto způsobem: „Fundamentalisté jsou v podstatě nepřáteli demokracie. Snaží se vrátit lidi zpět do středověku.“ Charrad, “Policy Shifts,” 306.
[103] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 200.

1.7 90. léta a utužení autoritářské podoby země

Tvrdý zásah proti an-Nahḍě, do jejíhož vedení se důsledkem ideového konfliktu tuniských islamistů souvisejícího s válkou v Zálivu v roce 1991 dostala radikálnější složka strany,[104] zahájil druhý tuniský prezident roku 1992.[105, 106] Na jeho stranu se postavila i většina veřejnosti, která se obávala, že by mohlo k podobnému vývoji dojít i v jejich zemi. Ani opoziční strany nic nenamítaly – dobře věděly, že ani kdyby se spojily, neměly by šanci ustát ve volebním souboji s RCD, počet jejíchž členů byl v té době odhadován na 1,6 milionu.[107] Proto nevznesly žádné námitky proti zákonu přijatému před parlamentními volbami v roce 1994, který opozičním stranám zaručoval 19 vyhrazených křesel v Poslanecké sněmovně z celkových 214, čímž Bin ʿAlī udržoval zdání pluralismu, aniž by však tento koncept naplnil.[108]

Ve všech parlamentních volbách, které následovaly (v letech 1994,[109] 1999,[110] 2004 a 2009[111]), tak bylo zaručeno drtivé vítězství vládnoucí strany a pár vyhrazených křesel, které s sebou však nenesly žádnou příležitost mít nějaký vliv, si mezi sebe rozdělovaly opoziční strany (například roku 1994 to byly strany Mouvement des Démocrates Sociales, Parti d'Unité Populaire, Union Démocratique Unioniste a komunisté, kteří se o rok dříve přejmenovali na Mouvement de la Rénovation, arabsky Ḥarakat at-Tadždīd).[112] Co se týče prezidentských voleb, v těch bylo sice formálně umožněno kandidovat i opozičním politikům, téměř žádný z nich ale nebyl schopen získat tak velkou podporu veřejnosti jako Bin ʿAlī, a těm z nich, kteří by mohli mít šanci se mu postavit, vláda kandidaturu

---

[104] Tito extremisté z an-Nahḍy pomocí UGTE, své prodloužené ruky na univerzitách, organizovali v rámci násilné protivládní kampaně od počátku roku 1991 na univerzitních kampusech po celé zemi demonstrace a nepokoje, které vedly k zadržení mnoha vůdců UGTE a k zákazu činnosti této organizace, který platil až do konce Bin ʿAlīho režimu. Perkins, *Historical Dictionary of Tunisia*, 259.

[105] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 197-198.

[106] Jako záminka pro pozdržení demokratizace země a tvrdé potlačení islámské opozice Bin ʿAlīmu posloužila krize v sousedním Alžírsku. Po zavedení demokratizačního procesu v zemi zvítězila v komunálních volbách roku 1990 umírněná opoziční strana Islámská fronta spásy (Front Islamique du Salut, FIS) a kvůli obavám, že zvítězí i ve volbách parlamentních, zasáhla armáda, uskutečnila puč, anulovala výsledky voleb a pevnou rukou obnovila "pořádek". Nicméně umírněná islámská opozice byla překonána radikálnější frakcí s militantními a extrémními tendencemi, což vedlo k vyvolání kruté občanské války. Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 199-200.

[107] Michel Camau, "D'une république à l'autre: Refondation politique et aléas de la transition libérale," *Monde arabe: Maghreb-Mashrek* 3, no 157 (1997): 10.

[108] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 200.

[109] Ibid., 200.

[110] Ibid., 205.

[111] Ibid., 214.

[112] Ibid., 200-201.

zamítla.[113] Roku 2002 si navíc Bin ʿAlī referendem, které mu umožnilo kandidovat na post prezidenta republiky počtvrté, upevnil svou pozici ještě více.[114]

Za vlády druhého tuniského prezidenta tak sice došlo k určitému zlepšení v ekonomické oblasti[115] (díky privatizaci a podpoře zahraničních investic se podařilo nastartovat ekonomický růst země, snížit rozpočtové schodky a inflaci, i když zaměstnanost byla stále vysoká[116]) a investicím do rozsáhlých sociálních programů v oblasti zdravotnictví a školství,[117] což přineslo zvýšení gramotnosti, snížení populačního přírůstku, vzrůst průměrné délky života a celkové zvýšení životní úrovně většiny obyvatel,[118] zároveň se však ve vládě, ve straně i u prezidenta a členů jeho rodiny rozrostla korupce a klientelismus. Bin ʿAlī se po roce 1994 stal minimálně tak mocným jako al-Ḥabīb Būrqība v době jeho mocenského vrcholu.[119] Nakonec tak za jeho vlády došlo k ještě většímu omezení politických a občanských práv a tuniský stát získal policejní charakter.[120] Bylo tak možné pozorovat jistou schizofrenii tuniské společnosti, přičemž její podpora režimu byla mnohdy spíše vyjádřením odmítnutí větší role islámu ve společnosti než spokojenosti se stávající situací.[121]

---

[113] John P. Entelis, "The Democratic Imperative vs. the Authoritarian Impulse: The Maghrib State between Transition and Terrorism." *Middle East Journal* 59, No. 4 (2005): 550-551.
[114] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 511-512.
[115] Entelis, "The Democratic Imperative vs. the Authoritarian Impulse," 550.
[116] Alexander, *Tunisia*, 165-166.
[117] Abadi, *Tunisia since the Arab Conquest*, 531.
[118] Perkins, *A History of Modern Tunisia*, 212.
[119] Ibid., 201-202.
[120] Entelis, "The Democratic Imperative vs. the Authoritarian Impulse," 549.
[121] Girgle, *Tunisko*, 105.

2. Arabsky psaný tuniský román

Tato kapitola je věnována arabsky psanému tuniského románu, jeho klasifikaci a historickému vývoji.

Tuniská literatura se už od postkoloniálního období dělí na dva proudy podle jazyků, které jsou v této zemi užívány – jeden psaný francouzským a druhý arabským literárním jazykem. Tím, co toto rozdělení způsobilo,[122] jak se těmto proudům dařilo v různých obdobích tuniské literární historie[123] či co vede tuniské autory k volbě toho či onoho jazyka pro jejich literární dílo,[124] se již mnozí badatelé zabývali, tato záležitost by ale byla odbočením od tématu práce. Vzhledem k tomu, že obě zkoumaná románová díla byla napsána spisovnou arabštinou, budu se v této kapitole zabývat arabsky psaným tuniským románem.

Úvodem je třeba zmínit, že tuniské literatuře, ač je tvorbou zajímavou a bohatou,[125] nebývá v rámci arabských literatur věnován velký prostor,[126] v klasických příručkách arabské literatury většinou nemá své místo.[127] Mezi důvody upozadění tuniské literatury již od počátku moderního období bývá uváděna skutečnost, že se tuniští spisovatelé spoléhají na místní knižní trh (například na rozdíl od těch marockých, kteří získávali slávu díky svým francouzským nakladatelům), a často se dokonce uchylují k vydávání svých knih na vlastní náklady a omezení jejich prodeje na malé obchody, což vede k tomu, že se díla tuniské literární produkce dostávají pouze k velmi úzkému okruhu čtenářů v zemi.[128] Dalším faktorem je postavení literární tvorby jako výrazového prostředku v rámci tuniské kultury ve srovnání s vizuálními a performativními prvky,[129] a pokud jde

---

[122] Například podle Ewy Łukaszyk toto rozdělení přineslo snížení tvůrčího potenciálu tuniské literatury. Łukaszyk, "Is There Tunisian Literature?" 82.

[123] Zatímco Jean Fontaine na konci 20. století konstatuje, že publikace ve francouzštině se v rámci tuniského psaní omezují na oblasti jako je historie či společenské vědy, a tvrdí, že „francouzský jazyk nepředstavuje současnou tuniskou literaturu" (Jean Fontaine, "The Tunisian Literary Scene." *Research in African Literatures* 28, no. 3 (1997): 78), Patrik Girgle poukazuje na výhody celosvětového frankofonního knižního trhu, díky kterým zažívala francouzsky psaná literatura na začátku tohoto tisíciletí opětovný rozkvět (Girgle, *Tunisko*, 110).

[124] Třeba podle Fontaina volí někteří tuniští spisovatelé francouzský jazyk proto, že by nebyli schopni svá díla psát arabsky, což z toho podle něj činí spíše omezení než opravdovou volbu jazyka (Fontaine, "The Tunisian Literary Scene," 78.)

[125] Svetozár Pantůček, *Literatury severní Afriky: Alžírsko, Tunisko, Maroko, Libye* (Praha: Panorama, 1978), 175.

[126] Łukaszyk, "Is There Tunisian Literature?" 82.

[127] Fontaine, "The Tunisian Literary Scene," 79.

[128] Łukaszyk, "Is There Tunisian Literature?" 84, Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 175.

[129] Ewa Łukaszyk v této souvislosti poukazuje na silnou tuniskou tradici tance a zpěvu (Łukaszyk, "Is There Tunisian Literature?" 86.) a Fontaine na dramatickou tvorbu v podobě tuniského „Nouveau Théâtre" (Fontaine, "The Tunisian Literary Scene," 80).

o tuniskou beletrii, té zase bývá v rámci tuniské literární tradice připisována méně důležitá role než poezii a reflektivnímu psaní.[130] Přes všechny tyto faktory však vyprodukovala moderní tuniská arabsky psaná literární tvorba od počátku 20. století až do současnosti více než čtyři sta románových děl.[131]

Díky dvěma velkým vlivům, které se v tuniské literatuře propojují – tedy vliv arabských literatur přicházející z arabského Východu[132] a vliv západní, který do země nepřinesl pouze francouzský protektorát, ale který byl v Tunisku vždy přítomen díky jeho blízkosti k Itálii, přes niž do něj přicházely evropské myšlenky – vytvořila tuniská literární tradice specifikou literaturu, která se často snaží tyto dva zdánlivě protikladné vlivy usmířit.[133]

Na tomto místě je možné ocitovat názor tuniského spisovatele a jednoho z průkopníků moderní tuniské prózy ʿIzz ad-Dīna al-Madanīho, který se zamýšlí nad vlivem francouzské koloniální moci na tuniskou literaturu a domnívá se, že právě tento vliv stojí za přijetím románu jako nového vyjadřovacího prostředku. Řada tuniských intelektuálů a umělců patřících k reformnímu hnutí na přelomu století se podle něj k vytváření tohoto žánru rozhodla ze dvou hlavních důvodů. Za prvé nebyl tak rigidní jako arabská klasická poezie a byl kreativnější než v tuniském prostředí tradiční eseje o literatuře, čímž spisovatelům usnadňoval umělecké a intelektuální vyjádření, a za druhé si také reformátoři podle al-Madanīho slov uvědomovali nutnost orientovat se v jazyce a kultuře kolonizátorů a cítili potřebu najít vhodný umělecký výrazový prostředek, který by oslovil co nejvíce jejich krajanů, varoval je před osobními a společenskými neduhy a mobilizoval je proti francouzské koloniální moci.[134]

Roku 1906 tak byly v časopisu *Chajr ad-Dīn*[135] publikovány první úryvky prvního tuniského románu, *al-Hajfāʾ wa Sirādž al-Lajl* (Haifa a chlapec jménem Světluška)[136] z pera původně klasického arabského básníka Ṣāliḥa as-Suwajsīho al-Qajrawānīho. Jednalo se o sociálně-kritický román, jenž nastolil problém stavu moderní tuniské

[130] Łukaszyk, "Is There Tunisian Literature?" 86.
[131] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle,* 191.
[132] Z východní arabské obrozenecké literatury měl na tuniskou prózu největší vliv egyptský spisovatel Muḥammad al-Muwajliḥī, z té klasické to byl třeba raně středověký arabský učenec a spisovatel al-Džāḥiẓ. Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 194.
[133] Jean Fontaine and Mounir B. H. Slama, "Arabic-Language Tunisian Literature (1956-1990)." *Research in African Literatures* 23, no. 2 (1992): 183.
[134] ʿIzz ad-Dīn al-Madanī, "ʿAlāmāt ʿalā ṭarīq al-qiṣṣa wa 'r-riwāja at-tūnisīja,"11-12.
[135] Tento časopis byl pojmenován po „otci tuniského obrození" Chajr ad-Dīnu pašovi, osmansko-tuniském státníkovi a reformátorovi z 19. století, který převedl obrodné snahy tuniského vládce Aḥmada Beje z oblasti vojenské a vzdělávací také na pole kultury. Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 183.
[136] Ṣāliḥ Suwaysī, *al-Hajfāʾ wa Sirādž al-Lajl* [Haifa a chlapec jménem Světluška] (Tūnis: ad-Dār at-tūnsīja li'n-našr, 1978).

společnosti, zejména dekadence úzké vrstvy, jejíž hlavní ambicí je trávit letní dovolenou v evropských letoviscích.[137]

Hlavním cílem následující generace spisovatelů bylo vytvořit didaktické a mravoučně zaměřené vyprávění. Od třicátých do padesátých let, kdy literární díla nadále vycházela v seriálové podobě v časopisech a novinách,[138] vyrostla druhá generace spisovatelů. Ta vedla k vytříbenosti tématu a formy v románu a povídce, kterou ztělesňuje realistická tvorba ʿAlīho ad-Dūʿādžīho (jehož vliv je na realistickém směřování tuniské literatury patrný dodnes[139]) a "existenciální čtení tunisko-arabského dědictví" Maḥmūda al-Misʿadīho,[140] kteří značně přispěli k vývoji tuniské prózy v moderní typ literatury.[141] Od získání nezávislosti v roce 1956 (kdy vyšel první tuniský román v knižní podobě *Wa min aḍ-ḍaḥājā* (Mezi oběťmi)[142] od Muḥammada al-ʿArūsīho al-Muṭawīho) prošla tuniská literatura vývojem, který odpovídal různým historickým událostem, jež poznamenaly dění v zemi. Přešla od vlastenecké přes realistickou až k avantgardní tvorbě, aby v osmdesátých letech dospěla k hlubokému rozčarování z politické, sociální a ekonomické situace v zemi (tehdy se velké množství spisovatelů kvůli přetrvávající literární cenzuře uchýlilo k zobrazování neutěšené reality Tunisu do jiných hlavních měst – často jím byl Bejrút[143]). Pro rozvoj tuniského románu byla důležitá také devadesátá léta minulého století, kdy se tuniským spisovatelům díky zvýšení počtu nakladatelství (jak tuzemských, tak i těch zahraničních), která byla ochotna jejich díla přijímat, rozšířily možnosti na knižní vydávání jejich děl.[144] Mezi témata, která se v tuniské arabsky psané literatuře druhé poloviny minulého století objevovala, podle Jeana Fontaina patří hlavně světlo a déšť, vesnice a a odchod venkovanů do města, hlad a zločiny, které lidé páchají, aby se uživili, víno zapomnění, ekonomická kolektivizace a krvavé události 26. ledna 1978.[145]

Klasifikaci a periodizaci tuniského arabsky psaného románu se věnovalo hned několik osobností, jako třeba akademik a kritik Tawfīq Bakkār, který sepsal přehled různých etap

---

[137] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 193.
[138] Fontaine and Slama, "Arabic-Language Tunisian Literature," 184.
[139] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 193-194.
[140] Sonia S'hiri, "Voices of the Marginalized in Tunisian Narrative." *Research in African Literatures* 28, no. 3 (1997): 57.
[141] Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 243.
[142] Muḥammad al-ʿArūsī al-Muṭawī. *Wa min-aḍ-ḍaḥājā* [*Mezi oběťmi*] (Tūnis: Dār al-maġrib al-ʿarabī, 1956).
[143] Fontaine and Slama, "Arabic-Language Tunisian Literature," 188-189.
[144] S'hiri, "Voices of the Marginalized," 57.
[145] Fontaine and Slama, "Arabic-Language Tunisian Literature," 192.

vývoje tuniského románu, přičemž se pohyboval mezi politickými, stylistickými, tematickými a teoretickými kritérii klasifikace, nebo Raḍwān al-Kūnī, jenž navrhl typologii založenou na estetických charakteristikách specifických pro každou kategorii. Později se Būšūša Bin Džamʿa rozhodl pro tematickou klasifikaci a rozdělil romány do několika kategorií: historické, realistické, experimentální, podivuhodné, sci-fi a ženská tvorba[146].

Na tomto místě se pokusím nastínit dva hlavní proudy tuniského arabsky psaného románu, které vycházejí ze dvou stěžejních autorů v této oblasti, jimiž jsou al-Bašīr Churajjif a Maḥmūd al-Misʿadī. Každý z nich použil vlastní specifický styl, který měl celou řadu pokračovatelů mezi tuniskými romanopisci dalších generací. Ti, kteří jdou ve stopách al-Bašīra Churajjifa, se snaží posílit realistický a ironický nádech psaní, zatímco spisovatelé, kteří čerpají z al-Misʿadīho vlivu, upřednostňují literární experiment a pracují zejména s časovým rozměrem. Právě s příchodem těchto dvou postav se stal především román tím žánrem tuniské literatury, který se ujal úkolu vyprávět o hlubokých a někdy velmi násilných společenských změnách postihujících tuniskou krajinu a o jejich dopadu na člověka a jeho vztah k modernitě.[147]

2.1 Realistický proud v tuniském románu

Průkopníkem realistického románu a vzorem pro celou generaci tuniských spisovatelů je výše zmíněný al-Bašīr Churajjif,[148] kterého mnozí označují zároveň jako nejvýznamnějšího tuniského spisovatele realistické prózy.[149] Ve svých dílech zkoumá prostředí jižního Tuniska a sociální realitu světa oáz, stejně jako městské struktury a složitost vztahů mezi muži a ženami. Své romány využíval k obraně svobod člověka nižšího společenského postavení, ať už šlo o ženu nebo otroka, v prostředí ovládaném silou společenských a náboženských zákazů a falokracie.[150] Zatímco lidské strasti způsobené tíživými sociálními a ekonomickými podmínkami jihu Tuniska v době svého života sleduje například v románu *ad-Daqla fī ʿarādžinīhā* (Trs datlí)[151], ve svém

[146] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 191.
[147] Ibid., 194-195.
[148] Fontaine, "The Tunisian Literary Scene," 76.
[149] Fontaine and Slama, "Arabic-Language Tunisian Literature," 185, Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 247.
[150] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 227.
[151] al-Bašīr Churajjif, *ad-Daqla fī ʿarādžinīhā* [Trs datlí] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 1978; první vydání 1969).

románovém díle *Barq al-Lajl* (Noční záblesk)[152], jednom z prvních historických děl tuniské literatury, se vrací do první poloviny 16. století, aby pozoroval arabský obchod s černými otroky. Sledujeme osudy mladého malijského otroka, jehož jméno dalo název celému románu a kterého arabští obchodníci s otroky převezli transsaharskou karavanou do Tuniska. V centru dynamiky vyprávění je Barq al-Lajl obklopen množstvím postav, z nichž některé jsou výraznými osobnostmi vyprávěné historické doby, mezi nimiž je třeba i turecký korzár Chajr ad-dīn Barbarossa, epická, téměř mýtická postava. Román líčí vylodění tohoto korzára a jeho flotily v Tunisku, ale také odpor tuniského obyvatelstva proti vpádu janičárů.

V románu je důležitá vzpoura člověka s nižším společenským postavením zosobněná Barq al-Lajlem. Ten je jednoho dne najat, aby sehrál roli fiktivního manžela ženy, která byla svým mužem zavržena, jenž umožní, aby si ji její bývalý manžel mohl znovu vzít.[153] Když však nastane čas se se ženou rozvést, mladý otrok odmítne, čímž se vzepře svým pánům. Nad historickým pozadím připomíná struktura románu filozofický příběh, v němž je otázka svobodné vůle nastolena někdy ironicky, jindy melancholicky. al-Bašīr Churajjif se jako množství dalších tuniských spisovatelů rozhodl do svých vyprávění v klasické arabštině zakomponovat dialogy psané místním dialektem,[154] což podle S. Kassab-Charfi a A. Khedhera není pouze výsledkem hledání spontánnosti. Včleňování těchto jazykových elementů považovaných v arabském prostředí za méně prestižní než spisovný jazyk podle nich ztělesňuje touhu člověka s nižším společenským statutem dobýt si své místo v příliš hierarchickém a diskriminujícím světě společenských konvencí.[155]

V rámci tuniského realistického románu se objevují různé varianty realismu: mimetický realismus, sociálně kritický realismus, kritický realismus a neorealismus. Romány v tomto realistickém duchu fungují ve dvou hlavních směrech. První (ztělesňován mimetickým a sociálně kritickým realismem) je založen na jisté formě shody mezi vytvářeným dílem a realitou, kterou reprodukuje, analyzuje nebo kritizuje, aniž by byl narušen nebo ovlivněn styl vyprávění. Pokud jde o druhý způsob (vyskytující se

[152] al-Bašīr Churajjif, *Barq al-Lajl* [Noční záblesk] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2000; první vydání 1960).
[153] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 227-229.
[154] Za psaní dialogů tuniským dialektem byl ve své době al-Bašīr Churajjif mnohými kritizován, což ho ale od obohacování svých textů nespisovnou arabštinou neodradilo. Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 250.
[155] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 234.

v kritickém realismu a neorealismu), kdy hrdina udržuje konfliktní vztah se společností, spočívá v tom, že autor překračuje tradiční normy vyprávění.[156]

Díla patřící do mimetického realismu usilují o věrnost tuniské realitě takové, jaká je, zaznamenané co nejpřesněji do detailu, takže román je spíše dokumentaristickým dílem. Tato tendence byla mezi spisovateli rozšířena zejména v prvních letech po získání nezávislosti, a to jak mezi těmi, kteří oslavovali nové vedení země a rozvíjeli jeho legitimitu na připomínce historického kontextu vlasteneckého boje, tak i mezi autory, kteří se snažili poukazovat na stigma zaostalosti zděděné z koloniální éry. Zároveň se spisovatelé skrze tyto romány snažili zachovat tuniské tradice, které byly v této „nové" době již zčásti zapomenuty, aby s touto modernizací nedošlo k vymazání obrazu starého Tuniska, blízkého srdcím jeho obyvatel. Mezi významná jména, která poznamenala tento dokumentární směr, patří výše zmíněný Muḥammad al-ʿArūsī al-Muṭawī, jenž ve svých třech románech *Wa min aḍ-ḍaḥājā* (Mezi oběťmi), *Ḥalīma* (Ḥalīma)[157] a *at-Tūt al-murr* (Hořké moruše)[158] zpracovává právě téma militantního vlastenectví. [159]

I když někteří literární kritici a badatelé používají v rámci výzkumu tuniské literatury termín socialistický realismus, nejde o realismus sovětského typu. Jedná se spíše o typ mimetického realismu, který je však zaměřen na kritické zobrazení podmínek ve společnosti. Objevuje se hlavně u generace tuniských autorů, která prožila strastiplná léta francouzského protektorátu i nadšení z nacionalistického boje, jenž vedl ke vzniku republiky, a která si vytyčila poslání vylíčit „situaci společnosti oslabené koloniálním vykořisťováním, zbídačené, ale také opředené zvyky předků a vyzvané, aby si vymyslela svou vlastní budoucnost".[160] Za nejlepšího představitele tohoto směru bývá uváděn Muḥammad al-Bārdī (1947-2017), který za třicet let vytvořil dílo s nádechem mimetického realismu se silným kritickým přesahem. Mezi jeho díla patří třeba *al-Mallāḥ wa ʻs-safīna* (Námořník a loď),[161] *Qamḥ Ifrīqijā* (Pšenice z Afriky),[162] či *Ḥanna, sīra*

---

[156] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 226.
[157] Muḥammad al-ʿArūsī al-Muṭawī, *Ḥalīma* [*Ḥalīma*] (Tūnis: aš-Šarika at-tūnisīja li't-tawzīʿ, 1983; první vydání 1964).
[158] Muḥammad al-ʿArūsī al-Muṭawī, *at-Tūt al-murr* [*Hořké moruše*] (Tūnis: ad-Dār at-tūnisīja li'n-našr, 1967).
[159] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 226.
[160] Ibid., 234.
[161] Muḥammad al-Bārdī, *al-Mallāḥ wa ʻs-safīna* [Námořník a loď] (Tūnis: Markaz ar-riwāja 'l-ʿarabīja, 2009; první vydání 1983).
[162] Muḥammad al-Bārdī, *Qamḥ Ifrīqijā* [Pšenice z Afriky] (Sūsa: Muʾassasat saʿīdān liʾṭ- ṭibāʿa wa ʻn-našr, 1988).

ḏātīja riwāʾīja (Ḥanna, fiktivní autobiografie),[163] v níž se autor vrací do svého dětství v Gabèsu a k židovské komunitě tohoto města.[164]

V rámci kritického realismu a neorealismu došlo k přehodnocení role spisovatele, který přestává zastávat místo historika a neváhá zpochybňovat oficiální popis historických faktů a událostí. To je specifický projekt neorealismu, v němž se objevují postavy, které jsou obětí rozporů vlastních společenskému prostředí, v němž se vyvíjejí, a které nyní ztratily veškeré spojení s tímto prostředím, jemuž se snaží porozumět tím, že ho kritizují, ale také tím, že navrhují nové způsoby jeho čtení. To činí zejména spisovatel Ḥasan Naṣr[165] v románech *Dahālīz al-lajl* (Noční chodby)[166] a *Dār al-bāšā* (Pašův dům)[167]: zatímco první z nich popisuje situaci intelektuála, který se potýká s drsností venkovského světa, ve druhém převažuje autobiografický rozměr, kdy je vypravěč konfrontován s proměnlivostí prostoru a času. Vyrůstal v tuniské *madīně* a v dospělosti se tam vrací, ale už se v ní nedokáže zcela zorientovat a nechápe svou dřívější lásku k této staré čtvrti, která zchátrala a jejíž struktury už vůbec neodpovídají potřebám současných obyvatel města.[168] Jedním z nejplodnějších současných arabsky píšících spisovatelů je Muḥammad al-Hādī bin Ṣāliḥ, autor přibližně patnácti románů v duchu kritického realismu. Mezi jeho četná díla patří třeba *Fī bajt al-ʿankabūt* (V pavoučí síti),[169] *al-Džasad wa 'l-ʿaṣā* (Tělo a hůl)[170] nebo *Min ḥaqqihi an jaḥluma* (Je jeho právem snít).[171] Ve většině těchto děl jsou hrdiny outsideři, skrze které se autor snaží odhalit podstatu systému, jenž je nevyhnutelně sráží na dno společenské pyramidy.[172]

---

[163] Muḥammad al-Bārdī, *Ḥanna, sīra ḏātīja riwāʾīja* [Ḥanna, fiktivní autobiografie] (Tūnis: Markaz ar-riwāja 'l-ʿarabīja, 2010).
[164] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 234.
[165] Tento absolvent az-Zajtūny je také autorem velkého množství realistických povídek. Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 267.
[166] Ḥasan Naṣr, *Dahālīz al-lajl* [Noční chodby] (Tūnis: al-Džadīd, 1977).
[167] Ḥasan Naṣr, *Dār al-bāšā* [Pašův dům] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2000; první vydání 1994).
[168] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 235.
[169] Muḥammad al-Hādī bin Ṣāliḥ, *Fī bajt al-ʿankabūt* [V pavoučí síti] (Tūnis: ad-Dār al-ʿarabīja li'l-kitāb, 1976).
[170] Muḥammad al-Hādī bin Ṣāliḥ, *al-Džasad wa 'l-ʿaṣā* [Tělo a hůl]. Tūnis: Ṣafā' li'n-našr wa 't-tawzīʿ wa 'ṣ-ṣaḥāfa, 1980).
[171] Muḥammad al-Hādī bin Ṣāliḥ, *Min ḥaqqihi an jaḥluma* [Je jeho právem snít] (Tūnis: Našr Būzīd, 1991).
[172] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 237.

2.2 Experimentální arabsky psaný román

Další etapou vývoje tuniského románu je experimentální tvroba, která je ztělesňována hlavně dvěma skupinami, tedy školou Maḥmūda al-Misʿadīho a tuniskou literární avantgardou.

2.2.1 Škola Maḥmūda al-Misʿadīho

Jedním z klíčových faktorů v myšlení generace tuniských romanopisců od roku 1956 do současnosti je slavný výraz M. al-Misʿadīho "novost starého", jenž naznačuje přístup k dílu jako k aktualizaci starého. al-Misʿadīho přístup je tak založený na revizi dědictví a jeho překračování a prostřednictvím existencialistického čtení dědictví se ve svých dílech snaží zdůraznit vazby mezi tuniskou intelektuální svébytností a velkou arabsko-muslimskou kulturní tradicí. Tímto přístupem upozorňuje na ztracené hodnoty moderního světa, které je potřeba obnovit.[173]

Jeho román *Ḥaddaṯa Abū Hurajra qāla* (Abū Hurajra promluvil a řekl…)[174], jehož jednotlivé části byly pravidelně publikovány v časopisech již od konce 40. let 20. století a který lze považovat za první experimentální román tuniské literatury, je putováním hrdiny, jenž hledá zemi, kde by se mohl usadit. Protagonistou díla je imaginární postava, byť s historickým základem a s nápadnou podobností významnému předavateli *ḥadīṯū* Abú Hurajrovi, který je zde však líčen jako pravidelný návštěvník nevěstinců a pohanských obřadů. al-Misʿadīho specifický styl vnesl do tuniské literatury novou zkušenost s psaním románů, které zkoumaly možnosti jazyka – byly psány kombinací klasického literárního jazyka a tuniskými dialekty a otřásaly tradičními strukturami vyprávění. Mezi nejznámější následovníky al-Misʿadīho stylu, kteří bývají označováni jako příslušníci školy Maḥmūda al-Misʿadīho, patří Ṣalāḥ ad-Dīn Būdžā a Faradž al-Ḥawwār, kteří přinejmenším ve svých začátcích pokračovali v experimentování s jazykem. Inspisrace dílem *Abū Hurajra promluvil a řekl…* je velmi nápadná al-Ḥawwārovým románům *al-Mawt wa ʻl-baḥr wa ʻl-džuraḏ* (Smrt, moře a krysa),[175]nebo

[173] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 198-199.
[174] Maḥmūd al-Misʿadī, *Ḥaddaṯa Abū Hurajra qāla* [Abū Hurajra promluvil a řekl…] (Tūnis: ad-Dār at-tūnisīja li'n-našr, 1973).
[175] Faradž al-Ḥawwār, *al-Mawt wa ʻl-baḥr wa ʻl-džuraḏ* [Smrt, moře a krysa] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 1985).

an-Nafīr wa ʻl-qijāma (Trubka a zmrtvýchvstání)[176] či v dílech *Mudawwanat al-iʻtirāfāt wa 'l-asrār* (Kronika vyznání a tajemství)[177] a *an-Nachchās* (Otrokář)[178] Ṣalāḥ ad-Dīna Būdžā.[179]

2.2.2 Tuniská avantgarda

K experimentálnímu proudu v tuniském románu se však řadí také výše zmíněný ʻIzz ad-Dīn al-Madanī se svým šokujícím nedokončeným románem[180] *al-Insān aṣ-ṣifr* (Nicotný člověk),[181] jehož první úryvky byly zveřejněny roku 1967 a jenž soupeří o titul prvního tuniského experimentálního románu s výše zmíněným románovým dílem Maḥmūda al-Misʻadīho. al-Madanī v tomto díle experimentuje s jazykem[182] za účelem soustředění pozornosti na styl románu, jehož vyprávění je omezeno na jediný den, na začátku kterého se hlavní hrdina dopustí krádeže bochníku chleba a který končí jeho stáním před soudem a následným odsouzením k odnětí svobody.[183]

Jean Fontaine tohoto autora řadí k tzv. tuniské avantgardě, která se zrodila v šedesátých letech 20. století v reakci na socialistický experiment s ekonomickým plánováním, který tuniská vláda v té době zavedla. Jednalo se o mladé spisovatele, kteří nezažili boj za národní osvobození a byli zklamáni s výsledky nezávislosti. V důsledku toho byla díla těchto spisovatelů obvykle plna pesimismu: opakujícími se tématy byly déšť nebo mlha, noc, smutek, smrt a vzpoura. Tuniská literární avantgarda byla přesvědčena, že jazyk je pouhým nástrojem komunikace, který má být používán tak, jak spisovatelé uznají za vhodné. Představitelé tohoto hnutí proto trvali na používání jazyka odpovídajícího situaci: za různých podmínek může být vhodný jazyk literární, dialekt nebo dokonce francouzština. Pokud jde o reálie, které zobrazovali, ty čerpali ze života obyčejných lidí.[184]

---

[176] Faradž al-Ḥawwār, *an-Nafīr wa ʻl-qijāma* [Trubka a zmrtvýchvstání] (Tūnis: Markaz al-abḥāṯ ḥawla ʾl-bīʾa wa ʻl-amn al-insānī wa ʻl-ḥikāma, 1985).
[177] Ṣalāḥ ad-Dīn Būdžā, *Mudawwanat al-iʻtirāfāt wa 'l-asrār* [Kronika vyznání a tajemství] (Tūnis: Markaz al-abḥāṯ ḥawla 'l-bīʾa wa 'l-amn al-insānī wa 'l-ḥikāma, 1985).
[178] Ṣalāḥ ad-Dīn Būdžā, *an-Nachchās* [Otrokář] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 1994).
[179] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 198-202.
[180] Toto dílo je někdy považováno spíše za povídku. Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 271.
[181] ʻIzz ad-Dīn al-Madanī, *al-Insān aṣ-ṣifr* [Nicotný člověk], vycházel po částech v několika časopisech mezi lety 1967 a 1971.
[182] al-Madanīho jazykový experiment v tomto díle spočívá mimo jiné v různém transformování prvních pěti veršů 96. sūry Koránu, za což byl autor velmi ostře kritizován náboženskými kruhy, které jeho dílo označovaly za parodii na posvátný text. Pantůček, *Literatury severní Afriky*, 271.
[183] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 201.
[184] Fontaine and Slama, "Arabic-Language Tunisian Literature," 186.

2.3 Tuniský román po arabském jaru

Po pádu Bin ʿAlīho režimu se začal velmi dynamicky rozvíjet vydavatelský sektor a velkou oblibu si získávaly knihy, které se týkaly revolučních událostí a skutečností souvisejících s praktikami bývalého režimu včetně otevírání archivů a zkoumání toho, co bylo do arabského jara nepřístupné, například formou osobních vzpomínek či analytického čtení. V tomto kontextu začala být vedle těchto dokumentaristických děl vydávána i fikční románová díla, která lze zařadit do kategorie politického románu a vězeňské literatury. Jedná se většinou o romány napsané bývalými politickými vězni, kteří podávají svědectví nejen o podmínkách věznění, ale i o každodenních kontrolách a jejich neustálém sledování státními orgány, které je pronásledovalo po propuštění. [185]

Kromě románů s politickou tematikou a tematikou vězeňství vzniká i řada románů s jinými tématy, jejichž vydání po dlouhou dobu bránila cenzura. Tyto romány hovoří o politickém útlaku, korupci politiků (těm se věnuje například Ḥusajn al-Wād ve svých dvou románech *Rawāʾiḥ al-madīna (Vůně města)*[186] a *Maʿālī sajjidī 'l-wazīr* (Vaše excelence pane ministře)[187] nebo odhalování podstaty společenských nepokojů, které vyústily v revoluci arabského jara.[188]

Pád bariéry strachu, který zhroucení Bin ʿAlīho režimu přineslo, představuje také velmi důležitý bod pro vznik románů, které jsou do určité míry historické a různými měrami realistické a které se vrací do dob velkých historických změn a vyobrazují je způsobem, jenž si dříve autoři nemohli dovolit. Jednou z těchto významných změn byl Bin ʿAlīho puč z roku 1987, kterému se kromě Šukrīho al-Mabchūta věnuje například i tuniský spisovatel a překladatel ʿAlī Miṣbāḥ, jenž ve svém románu *Ḥārat as-sufahāʾ* (Ulička idiotů)[189] na příkladu tradiční tuniské rodiny z hlavního města ukazuje názorové rozdělení společnosti po sesazení prezidenta Būrqīby a postoji nové vlády k islamistickému hnutí v zemi. Jedna část společnosti cítila úlevu, že byl nemocný starý pán sesazen, ta druhá si však pokládala otázku, zda se od někoho, kdo se dostal k moci násilím, dají čekat skutečné změny a poctivá politika.

---

[185] ʿĀmir Būʿazza, „Ittidžāhāt džadīda fi-r-riwāja at-tūnisīja [Nové trendy v tuniské beletrii],“ Ārāʾ ḥurra, Accesed May 2, 2024, https://www.opinionslibres.net/wordpress3/wordpress/?p=2938.
[186] Ḥusajn al-Wād, *Rawāʾiḥ al-madīna* [Vůně města] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr 2011)
[187] Ḥusajn al-Wād, *Maʿālī sajjidī 'l-wazīr* [Vaše excelence pane ministře] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2011).
[188] Kassab-Charfi and Khedher, *Un siècle*, 240-241.
[189] ʿAlī Miṣbāḥ, *Ḥārat as-sufahāʾ* [Ulička idiotů] (Kolín nad Rýnem: Manšūrāt al-džamal, 2013).

V těchto románech se objevuje také autobiografická tendence. Třeba spisovatel Kamāl al-ʿAjādī nechává vypravěče svého románu *Nādī al-ʿabāqira 'l-achjār* (Klub nejlepších géniů)[190] vyprávět svůj životní příběh, který obsahuje i skutečné postavy z jeho života. Dokumentární rovinu pak střídá s pasážemi, které mají blízko k magickému realismu z per latinskoamerických romanopisců. Tyto romány jsou také plné hluboké symboliky.[191]

[190] Kamāl al-ʿAjādī, *Nādī al-ʿabāqira 'l-achjār* [Klub nejlepších géniů] (al-Qāhira: al-Hajʾa al-ʿāmma li quṣūr at-ṯaqāfa, 2015).
[191] Būʿazza, „Ittidžāhāt džadīda."

3. Šukrī al-Mabchūt

V této kapitole se budu věnovat al-Mabchūtově životu, akademické činnosti a především literární tvorbě, jakož i oceněním, která za ni obdržel. Šukrī al-Mabchūt se k nové generaci tuniských spisovatelů připojil svým prvním románovým dílem *aṭ-Ṭuljānī* (Ital),[192] pomocí kterého ji také, díky obdržení Bookerovy mezinárodní ceny za arabskou beletrii o rok později, zviditelnil jak na tuniské, tak na arabské literární scéně. Zájem o arabskou literaturu se tak opět zaměřil i na Tunisko a byla tím také připomenuta otázka románu v jeho interakci s významným politickým mezníkem, který Tunisko zažilo v roce 2011. *aṭ-Ṭuljānī* je totiž pouze jedním z desítek románů, jejichž události s revolucí a jejími následky v různých podobách úzce souvisejí.[193]

3.1 Život

Šukrī al-Mabchūt je tuniský spisovatel, akademik, literární kritik a překladatel. Narodil se v Tunisu v roce 1962 do rodiny náležející ke střední třídě a vyrostl v lidové čtvrti hlavního města Bāb swīqa, která je proslulá svou literární historií.[194] Vystudoval arabský jazyk a literaturu na univerzitě École Normale Supérieure v Sousse[195] a doktorát v tomto oboru získal na fakultě literatury, umění a humanitních věd Manūbské univerzity[196] v hlavním městě, kde vyučoval od roku 1988. Roku 2005 se stal děkanem této fakulty a mezi lety 2011 a 2017 vykonával funkci rektora univerzity.[197]

V Tunisku je al-Mabchūt respektovanou kulturní osobností, avšak až do svých 53 let byl znám pouze díky své akademické dráze, několika překladům a pravidelnému týdennímu novinovému sloupku (je členem redakčních rad časopisu *Īblā* vydávaného Institutem arabské literatury v Tunisu a *Romano Arabica*, který vydává Centre for Arab Studies v Bukurešti).[198] Ve svém vědeckém výzkumu se zabývá třemi oblastmi – pragmatickou

---

[192] Šukrī al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī* [Ital] (Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2014).
[193] Būʿazza, „Ittidžāhāt džadīda."
[194] Ve 30. letech v této čtvrti kvetlo intelektuální umělecké hnutí Džamāʿa taḥta s-sūr, které se snažilo vytvořit moderní tuniskou literaturu a kulturu. Ben Driss, "Chokri Mabkhout."
[195] Ibid.
[196] "Šukrī Al-Mabchūt," Zayed University, accessed August 1, 2024. https://web.archive.org/web/20230424165732/https:/www.zu.ac.ae/main/ar/colleges/colleges/__college_of_humanities_and_social_sciences/faculty_and_staff/_dxb/Arabic_language_and_literature_department/_profiles/Chokri_Mabkhout.
[197] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."
[198] "Shukri Mabkhout," International Prize for Arabic Fiction, accessed August 1, 2024, https://www.arabicfiction.org/en/shukri-al-mabkhout.

lingvistikou,[199] literární kritikou v oblasti autobiografie[200] a kritikou současného arabského myšlení [201] –a kromě toho se podílí na reformě středního školství v Tunisku, na tvorbě učebnic v oblasti výuky jazyků a literatury, dohledu nad komisemi pro reformu školství, vzdělávání učitelů a inspektorů a na rozvoji tuniského vysokého školství.[202]

Jak již bylo zmíněno výše, v současné době (od roku 2019[203]) působí jako profesor arabského jazyka na Univerzitě Muḥammada bin Zājida pro humanitní vědy ve Spojených arabských emirátech, kde se věnuje lingvistice, sémantice a diskurzivní analýze.[204]

3.2 Literární dílo

Jeho první román *aṭ-Ṭuljānī*, který byl poprvé vydán roku 2014, tak byl pro tuniskou společnost překvapením.[205] Brzy byl však velmi kladně přijat, a to nejen tuniskou literární komunitou, přičemž za dílo v následujícím roce obdržel prestižní literární ocenění *Comar d'Or*,[206] ale také na arabské literární scéně, která ho ve stejném roce ocenila uznávanou

---

[199] v této oblasti napsal například knihu *Inšāʾ an-nafj wa šurūṭuhu 'n-naḥwīja 'd-dalālīja* (Tvorba negace a její gramatické a sémantické podmínky) - Šukrī al-Mabchūt, *Inšāʾ an-nafj wa šurūṭuhu 'n-naḥwīja 'd-dalālīja* [Tvorba negace a její gramatické a sémantické podmínky] (Tūnis: Markaz an-našr al-džāmiʿī, 2006).

[200] O tomto tématu pojednávají třeba jeho knihy *Sīrat al-ġāʾib*, *sīrat al-ātī: as-sīra 'ḏ-ḏātīja fī kitāb "al-Ajjām" liʾṬāhā Ḥusajn* - Šukrī al-Mabchūt. *Sīrat al-ġāʾib*, *sīrat al-ātī: as-sīra 'ḏ-ḏātīja fī kitāb "al-Ajjām" liʾṬāhā Ḥusajn* [Životopis nepřítomného, životopis budoucnosti: autobiografie v knize al-Ajjām (dny) od Ṭāhā Ḥusajna] (Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2015) - či *az-Zaʿīm wa ẓilāluhu, as-sīra 'ḏ-ḏātīja fī Tūnis* - Šukrī al-Mabchūt, *az-Zaʿīm wa ẓilāluhu, as-sīra 'ḏ-ḏātīja fī Tūnis* [Vůdce a jeho stín, autobiografie v Tunisku] (Tūnis: al-Manšūrāt al-džāmiʿīja bi-Manūba, 2016).

[201] Do této oblasti patří al-Mabchūtův pětidílný projekt *Tārīch at-takfīr fī Tūnis* (Dějiny takfīru v Tunisku), který započal v roce 2018 a zatím jsou vydány první tři díly: Šukrī al-Mabchūt, *Tārīch at-takfīr fī Tūnis* [Dějiny takfīru v Tunisku] (Tūnis: Dār maskīlijānā li'n-našr, 2018), Šukrī al-Mabchūt, *Abnāʾ Būrqība* [Būrqībovi synové] (Tūnis: Dār maskīlijānā li'n-našr, 2019) a Šukrī al-Mabchūt, *at-Takfīr fīʾl-džāmiʿa 't-tūnisīja* [Takfīr na Tuniské univerzitě] (Tūnis: Dār maskīlijānā li'n-našr, 2021).

[202] Zayed University, "Šukrī al-Mabchūt."

[203] Ibid.

[204] "Prof. Chokri Mabkhout," Mohamed Bin Zayed University For Humanities, accessed August 1, 2024, https://www.mbzuh.ac.ae/college-faculty/prof-chokri-mabkhout/.

[205] M Lynx Qualey, "Tunisian Novel Wins 'Arabic Booker' in Abu Dhabi despite UAE Ban," May 6, 2015. accessed August 1, 2024, https://www.theguardian.com/books/2015/may/06/tunisian-novel-wins-arabic-booker-in-abu-dhabi-despite-uae-ban.

[206] "Comar d'or 2015: Chokri Mabkhout Pour Son Roman En Arabe 'Ettalianai' et Anouar Attia Pour 'Les Trois Graces,'" Directinfo, April 25, 2015, accessed August 1, 2024, https://directinfo.webmanagercenter.com/2015/04/25/comar-dor-2015-chokri-mabkhout-pour-son-roman-en-arabe-ettalianai-et-anouar-attia-pour-les-trois-graces/.

Mezinárodní cenou za arabskou beletrii (označovanou také jako cena IPAF či „arabský Booker“),[207] čímž obrátil nejen arabskou pozornost k dříve okrajové tuniské literatuře.[208]

Tento román je dodnes jeho nejznámějším beletristickým dílem, Šukrī al-Mabchūt však od té doby napsal ještě další čtyři romány, ve kterých pokračuje ve znázorňování proměn tuniské společnosti od 80. let 20. století do prvního desetiletí století současného. Všechna z těchto děl se určitým způsobem k *aṭ-Ṭuljānīmu* vracejí – buď se v nich znovu objevuje hlavní postava ʿAbd an-Nāṣira (v románech *Bāġandā* (Bāġandā)[209] a *Mirʾāt al-chāsir*), nebo se vrací k univerzitnímu prostředí, které je al-Mabchūtovi díky jeho dlouhé akademické dráze blízké (v dílech *as-Sīra al-ʿaṭira li'z-zaʿīm* (Voňavý životopis vůdce)[210] a *as-Sajjid al-ʿamīd fī qalʿatihi* (Pan děkan na svém hradě).[211]

Autorův druhý román *Bāġandā* z roku 2016 sleduje skrze ʿAbd an-Nāṣirův pohled příběh o slavném tuniském fotbalistovi Bāġandovi, který v 80. letech zmizel za nejednoznačných okolností. Tuto záhadu se snaží hlavní hrdina jakožto novinář ve vládních novinách rozkrýt a odhaluje přitom zkorumpovaný svět fotbalu, který je úzce napojen na podobně fungující svět tuniských politiků a businessmanů. Ačkoli se v tomto díle opět vyskytuje ʿAbd an-Nāṣir, jedná se spíše o odbočku z hlavní linie vyprávění o jeho osudech a nejedná se tak o pokračování.[212]

Dílem, které na osudy hlavního hrdiny románu *aṭ-Ṭuljānī* přímo navazuje, je al-Mabchūtův třetí román *Mirʾāt al-chāsir* z roku 2019, který sleduje ʿAbd an-Nāṣirův život v 90. letech, éře největší korupce a represe v moderní historii země.[213] Zobrazuje ʿAbd an-Nāṣirovo podlehnutí kooptaci režimem a jeho živobytí postavené na ziscích tiskové agentury, kterou vlastní, zajišťovaných z velké části spoluprácí s mocnými lidmi ve vedení země. Román tak zachycuje ʿAbd an-Nāṣirův ideologický pád a jeho definitivní přerod z levicového aktivisty v kapitalistického predátora,[214] stejně jako jeho osobní pád

[207] “Winner 2015,” International Prize for Arabic Fiction, accessed August 1, 2024 https://www.arabicfiction.org/en/2015.
[208] Román byl v následujících několika letech přeložen do italského a anglického jazyka. “Shukri Mabkhout 2022 JUDGE,” International Prize for Arabic Fiction, accessed August 1, 2024. https://arabicfiction.org/en/node/1916.
[209] Šukrī al-Mabchūt, *Bāġandā* [Bāġandā] (Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2016).
[210] Šukrī al-Mabchūt, *as-Sīra al-ʿaṭira li'z-zaʿīm* [Voňavý životopis vůdce] (Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2020).
[211] Šukrī al-Mabchūt, *as-Sajjid al-ʿamīd fī qalʿatihi* [Pan děkan na svém hradě] (Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2022).
[212] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."
[213] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."
[214] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."

při ztotožnění se se skupinami na okraji společnosti a jeho již druhé velké zklamání v oblasti partnerských vztahů.[215]

Al-Mabchūtův čtvrtý román *as-Sīra al-ʿaṭira li ʻz-zaʿīm* (2020) se na univerzitní půdu vrací paradoxním vykreslením postavy studentského vůdce. Tato nová hlavní postava má však do naší představy vůdce daleko – je využíván a manipulován protichůdnými silami na univerzitě včetně bezpečnostních agentur, které monitorují aktivity studentů a snaží se mezi nimi naverbovat své agenty. Celkově tak autor v tomto díle satirizuje ideologicky poskvrněné diktátorské vůdce, levicové nacionalisty a islamisty. Zároveň však al-Mabchūt chování hlavní postavy, která je nakonec za své výroky namířené proti Bin ʿAlīmu odklizena bezpečnostními orgány, vysvětluje zdeformováním jeho osobnosti okolnostmi jeho výchovy. Pro oživení jazyka románu autor i v tomto díle používá v dialozích tuniskou hovorovou arabštinu.[216]

Ve svém zatím posledním románovém díle *as-Sajjid al-ʿamīd fī qalʿatihi* (2022) se tuniský spisovatel zaměřuje na postavu děkana akademické instituce, i když by se z arabského názvu mohlo zdát, že bude jeho příběh zasazen do vojenského prostředí (vzhledem k tomu, že slovo *ʿamīd* je v arabském jazyce kromě děkana používán také pro vojenskou hodnost brigádního generála). I tento román se odehrává za vlády prezidenta Bin ʿAlīho a univerzitní postavy, které se kolem děkana pohybují, symbolizují různé vrstvy tuniské společnosti v prvním desetiletí 21. století, odráží její proměny na různých úrovních a předznamenávají blízký příchod revoluce.[217]

---

[215] al-Mabchūt, *Mirʾāt al-chāsir.*

[216] al-Muṯannā aš-Šajch ʿAṭīja, "«aṣ-Ṣīra al-ʿaṭira li'z-aʿīm» riwājat at-tūnisī Šukrī al-Mabchūt: taʿrija qāsija sāchira li-ṣināʿat aš-šachṣījāt wa tazjīfuhā [„Voňavý životopis vůdce" tuniský román Šukrīho al-Mabchūta: drsné, satirické odhalení vytváření a falšování charakterů]," al-Quds al-ʿarabī, May 29, 2021, accessed August 1, 2024, https://www.alquds.co.uk/%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B7%D8%B1%D8%A9-%D9%84%D9%84%D8%B2%D8%B9%D9%8A%D9%85-%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3/.

[217] Salmān Zīn ad-Dīn, "Šukrī al-Mabchūt jaqtaḥimu aswār al-džāmiʿa at-tūnisīja bi-r-riwāja [Šukrī al-Mabchūt bourá zdi tuniské univerzity svým románem]," Independent Arabia, January 21, 2023. accessed August 1, 2024, https://web.archive.org/web/20230122015857/https:/www.independentarabia.com/node/413836/%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D8%A9/%D8%B4%D9%83%D8%B1%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A8%D8%AE%D9%88%D8%AA-%D9%8A%D9%82%D8%AA%D8%AD%D9%85-%D8%A3%D8%B3%D9%88%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%A7%D9%85%D8%B9%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3%D9%8A%D8%A9%C2%A0-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%8A%D8%A9.

Kromě těchto románů vydal Šukrī al-Mabchūt roku 2015 také povídkovou sbírku *as-Sajjida ar-raʾīsa* (Paní prezidentka),[218] která obsahuje 15 krátkých povídek odehrávajících se v porevolučním Tunisku. S jeho prvním románem se prolíná v zachycování panující nervozity a úzkosti z šíření se islamistů a jejich pokusů o zavedení vlastního společenského modelu v zemi.[219]

Na beletristické scéně se Šukrī al-Mabchūt etabloval natolik, že ho New York Times v roce 2016 klasifikovaly jako jednoho z pěti porevolučních arabských spisovatelů na vzestupu[220] a v roce 2022 dokonce předsedal porotě ceny IPAF. [221]

3.3 Ocenění

al-Mabchūtovi byla za jeho akademickou i literární tvorbu udělena četná ocenění. Mezi ně kromě výše zmíněných cen IPAF a *Comar dʹOr* patří *Cena tuniského ministerstva kultury* z roku 1994 za jeho knihu *Džamālījāt al-ulfa: an-naṣṣ wa ʻmutaqabbiluhu fi-t-turāṯ an-naqdī* (Estetika sblížení: text a jeho receptor v kritickém dědictví);[222, 223] saúdská *Mezinárodní cena za překlad saúdského krále (strážce obou svatých mešit)*, kterou al-Mabchūt získal v roce 2012 za spoluautorství na arabském překladu francouzské knihy *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique*[224, 225] či cena za tvorbu na knižním veletrhu v Tunisu za román *aṭ-Ṭuljānī* z roku 2015.[226] Dále byla Šukrīmu al-Mabchūtovi udělena *Mezinárodní cena krále Fajsala za arabský jazyk a literaturu* udělovaná saúdskou Nadací krále Fajsala, kterou obdržel roku 2018 za své autobiografické studie v arabské literatuře[227] a *Cena ʻAbd al-Ḥamīda Šūmāna za dětskou literaturu* z roku 2018, která je

---

[218] Šukrī al-Mabchūt, *as-Sajjida ar-raʾīsa* [Paní prezidentka] (al-Qāhira: Dār al-ʻajn li'n-našr, 2016).
[219] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."
[220] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."
[221] Porter Anderson, "Awards: International Prize for Arabic Fiction, the 2022 Shortlist," Publishing Perspectives, March 22, 2022, accessed August 1, 2024, https://publishingperspectives.com/2022/03/awards-international-prize-for-arabic-fiction-the-2022-shortlist/.
[222] Šukrī al-Mabchūt, *Džamālījāt al-ulfa: an-naṣṣ wa mutaqabbiluhu fi 't-turāṯ an-naqdī* [Estetika sblížení: text a jeho receptor v kritickém dědictví] (Tūnis: Bajt al-ḥikma, 1993).
[223] "al-Ustāḏ ad-Duktūr Šukrī al-Mabchūt," King Faisal Prize, accessed August 1, 2024, https://web.archive.org/web/20180130165314/http:/kfip.org/ar/professor-chokri-mabkhout/.
[224] Jacques Moeschler and Anne Reboul, *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique* (Paris: Éditions du Seuil, 1994).
[225] "ad-Duktūr Šukrī al-Mabchūt," King Abdullah Bin Abdulaziz International Award for Translation, accessed August 1, 2024, https://web.archive.org/web/20230424165827/https:/translationaward.kapl.org.sa/winners/WinnerDetailsByDatabaseID2?dbid=427.
[226] King Faisal Prize, "al-Ustāḏ ad-duktūr Šukrī al-Mabchūt."
[227] Ibid.

udělována od roku 2006 *Nadací ʿAbd al-Ḥamīda Šūmāna*, kulturní pobočkou *Arabské banky* sídlící v ʿAmmānu [228]).[229]

[228] "Džāʾizat ʿAbd al-Ḥamīd Šūmān li-adab al-aṭfāl [Cena ʿAbd al-Ḥamīda Šūmāna za dětskou literaturu]," Arab Bank, accessed August 1, 2024, https://shoman.org/literature_Award.
[229] Zayed University, "Šukrī Al-Mabchūt."

4. aṭ-Ṭuljānī

aṭ-Ṭuljānī je, jak již bylo zmíněno, prvním románovým dílem tuniského autora Šukrīho al-Mabchūta a také dílem, které svým obdržením prestižní literární ceny IPAF přilákalo pozornost nejen arabských čtenářů a literárních vědců k moderní tuniské literatuře. V této kapitole budou nejprve představeny okolnosti zrodu tohoto románového díla podle toho, jak je popisuje sám spisovatel v několika rozhovorech, které poskytl po získání ceny, doplněné o okolnosti jejího vydání a obdržení ceny IPAF a pozitivní i negativní ohlasy, které dílo sklidilo od literárních kritiků. Nakonec bude krátce představen děj tohoto románu, jehož znalost je základem k pochopení jádra této práce pojednávající o literárních postavách, které se v díle *aṭ-Ṭuljānī* a v jeho pokračování *Mirʾāt al-chāsir* objevují.

4.1 Okolnosti zrodu díla

Román *aṭ-Ṭuljānī* vznikl podle autorových slov během listopadu 2012, kdy „islamisté chtěli velmi děsivým způsobem změnit vzorec tuniské společnosti“.[230] S vzestupem extremistických skupin na podzim roku 2012 totiž podle autora panoval mezi Tunisany „pocit strachu, že se můžeme vrátit zpět“ [231]. Byl to strach z budoucnosti,[232] který al-Mabchūtovi připomněl obavy a pocit zoufalství, které pociťoval během přechodu Tuniska mezi dvěma režimy v 80. letech 20. století. Místo aby své pocity vyjádřil v novinovém sloupku, jak měl v té době zvykem, rozhodl se napsat román, který má dle jeho názoru „schopnost zachytit rozpory, konflikty, změny a váhání“.[233] al-Mabchūt se také svěřil, že příběh aṭ-Ṭuljānīho již měl v hlavě delší dobu, avšak to, co ho podnítilo k napsání románu, byly právě pocity, které prožíval po arabském jaru.[234]

---

[230] Šukrī al-Mabchūt, "IPAF 2015 winner Shukri Mabkhout on his novel, the Tunisian Revolution and writing as a form of catharsis," interview by Saeed Saeed, *The National, May 7,* 2015, accessed August 1, 2024, https://www.thenationalnews.com/arts/ipaf-2015-winner-shukri-mabkhout-on-his-novel-the-tunisian-revolution-and-writing-as-a-form-of-catharsis-1.118112.

[231] Šukrī al-Mabchūt, “How the ‘Arab Booker’ Prize Opened Doors for the Region’s Novelists,“ interview by Karen Leigh, *The Wall Street Journal*, May 15, 2015, accessed August 1, 2024, http://blogs.wsj.com/speakeasy/2015/05/15/how-the-arab-booker-prize-opened-doors-for-the-regions-novelists/.

[232] al-Mabchūt, interview by Karen Leigh.

[233] Qualey, “Tunisian Novel Wins.“

[234] al-Mabchūt, interview by Karen Leigh.

Co se týče možných autobiografických prvků v tomto díle, o kterých hovoří někteří badatelé poukazujíc na jemné vykreslení některých postav,[235] ty autor popírá. Sám sebe vykresluje jako pouhého pozorovatele a tvrdí, že se nikdy nespojil s žádnou politickou frakcí. Román je pro něj způsobem, jak nahlédnout do společnosti přecházející z jednoho režimu do druhého, která se sice na první pohled zdá stabilní a soudržná, ale je plná chaosu. Román však sleduje osudy celé autorovy generace, postavy proto sdílí podobné starosti a zájmy jako celek.[236]

Šukrī al-Mabchūt uvádí i další důvody pro vydání tohoto díla. Je jím například opakující se vzorec, který nachází v tuniské moderní historii, kvůli kterému autor považuje za důležité uvažovat do hloubky nad soudobými událostmi. Svůj román, ve kterém propojil historickou látku se sociologickou analýzou,[237] nazývá „románem vzdoru bojujícím za svobodu“.[238] Svým dílem zamýšlel ukázat arabskému světu, co vedlo k tuniské revoluci a arabskému jaru,[239] a vyzvat arabské spisovatele, aby také odhalovali rozpory v jejich společnosti.[240]

Krizi tuniské společnosti ke konci éry Būrqība a s nástupem Bin ʿAlīho a její hluboké rozštěpení, které v *aṭ-Ṭuljānīm* zobrazil pomocí dekadentního chování románových postav, vysvětluje al-Mabchūt v jednom z rozhovorů poskytnutých po udělení ceny IPAF jako způsobený změnami souvisejícími s koncem modernizačního projektu realizovaného v rámci politiky ekonomického liberalismu prezidenta Būrqība. Tento modernizační projekt podle autorových slov narušil tradiční strukturu společnosti a odsunul velkou část tuniských obyvatel na její okraj. Za tyto změny však neviní samotného Būrqību ani kteréhokoli jiného vládce, vnímá to spíše jako několik dekád trvající společenský proces. Demografický rozmach, který v té době postihl Tunisko, byl

---

[235] Např. Elaine Margoli'n, „Shukri Mabkhout's "The Italian": Characters Caught in a Sea Change," Words Without Borders, December 24, 2021, accessed August 1, 2024, https://wordswithoutborders.org/book-reviews/shukri-mabkhouts-the-italian-characters-caught-in-a-sea-change/.

[236] Šukrī al-Mabchūt, "Chokri Mabkhout: Je n'avais pas en tête le prix Booker," interview by Karem Yehia, *Al-Ahram Hebdo*, May 12, 2015, accessed August 1, 2024, https://hebdo.ahram.org.eg/NewsContent/5/32/10434/Culture/Livres/Chokri-Mabkhout--Je-navais-pas-en-t%C3%AAte--le-prix-Bo.aspx.

[237] Olivia Snaije, "2015 Int'l Prize for Arabic Fiction Winner: Shukri Mabkhout," Publishing Perspectives, May 8, 2015, accessed August 1, 2024, https://publishingperspectives.com/2015/05/ipaf-winner-shukri-mabkhout-defending-freedom-and-arabic/.

[238] Ibid.

[239] al-Mabchūt, interview by Karen Leigh.

[240] Snaije, "2015 Int'l Prize for Arabic Fiction Winner."

doprovázen výskytem nových vzorců chování, které al-Mabchūt přirovnává ke vzorcům chování v mnoha jiných „arabských městech v dekadenci“. Tato změna hodnot podle něj zasáhla společnosti na pomezí konzervatismu a modernity hledající svou rovnováhu a kolektivní identitu.[241]

4.2 Vydání díla a získání ceny

Tento román, vydaný roku 2014, byl nejprve ve Spojených arabských emirátech, hostitelské zemi prestižního ocenění IPAF, bez udání důvodu zakázán,[242, 243] kvůli tlaku místních prodejců knih bylo však druhý den po udělení ceny oznámeno, že kniha bude uvedena i na emirátský trh.[244]

V Tunisku byl román přijat velmi pozitivně, zvláště proto, že dílo svým získáním ceny IPAF přilákalo mezinárodní pozornost k tuniské literatuře (recenze na toto dílo otiskla i některá západní periodika, jako je The Guardian či New York Times), a při návratu z Abū Ẓabī byl autor na letišti přivítán jako národní hrdina.[245]

Porotci ceny IPAF román označili za "významný příspěvek k tuniské i arabské literatuře"[246] a mezi uváděnými důvody pro udělení tohoto ocenění tomuto románu se objevovalo nejen jeho realistické ztvárnění tuniské reality ve druhé polovině 20. století a pocitů převládajících v tehdejší společnosti,[247] ale i napínavý prvek ve vyprávění[248] či vynikající práce s jazykem.[249]

---

[241] al-Mabchūt, interview by Karem Yehia.

[242] Důvodem k zákazu vydávání knihy v této zemi ale dost možná byl fakt, že kniha sice pojednává o realitě v Tunisku ve druhé polovině minulého století, ale je možné v ní najít paralely s některými arabskými státy v dnešní době. Qualey, “Tunisian Novel Wins.“

[243] K prodeji byl dostupný pouze na mezinárodním knižním veletrhu. Snaije, “2015 Int’l Prize for Arabic Fiction Winner.“

[244] Qualey, “Tunisian Novel Wins.“

[245] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."

[246] „Tunisian author wins Arab fiction prize – BBC News,“ BBC News, May 6, 2015, accessed August 1, 2024, https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-32610027.

[247] Například podle palestinského básníka Murīda al-Barġūtīho aṭ-Ṭuljānī "brilantně zobrazuje neklid jak v malém světě svých postav, tak v širším světě národa", a přestože se román týká tuniské společnosti, podle něj může překvapit i mnohé arabské čtenáře, kteří na jeho stránkách mohou rozpoznat aspekty své společnosti. Qualey, “Tunisian Novel Wins.“

[248] Jāsir Sulajmān, předseda komise IPAF, označil tuniského autora za "mistra napětí". al-Mabchūtova kniha podle něj "nikdy nepustí čtenáře, který ochotně následuje její fascinující postavy na jejich cestách, které se sbíhají a rozcházejí". BBC News, „Tunisian author wins Arab fiction prize.“

[249] Al-Mabchūtův literární jazyk („standardní arabština plná vitality“) podle předsedy komise popírá "nespravedlivou kritiku, že arabština je knižní a zkostnatělý způsob vyjadřování, který neodpovídá modernímu světu". Šukrīho al-Mabchūta tak kromě výborného vypravěče nazývá také „mistrem vznešeného jazyka, který vdechuje život každému slovu, které napíše.“ Snaije, “2015 Int’l Prize for Arabic Fiction Winner.“

Pozitivní reakce na román se objevily i mezi západními odborníky na arabskou literaturu. Například německý překladatel Günther Orth ho označil za „nesmlouvavě moderní a naprosto netypický arabský román“.[250] Na *aṭ-Ṭuljānīm* bývá často vyzdvihován právě autorův charakteristický jazykový styl, kterým píše svá literární díla a který se vyznačuje jemností obohacování textu tuniskými výrazy a idiomy, čímž dílu ponechává tuniského ducha, zatímco tematicky se otevírá širšímu arabskému čtenářstvu.[251] Literární kritici se shodují na tom, že použití hovorového jazyka v dialozích dodává al-Mabchūtovým románům hloubku a propůjčuje jim velmi realistické vyznění.[252]

Pokud jde o autorovu reakci na obdržení prestižního ocenění IPAF, toto pozitivní přijetí díla mezi literárními vědci ho samozřejmě těší, nejvíce si však cení reakce, s níž se setkává ve své rodné zemi, zejména u mladých čtenářů ve věku okolo dvaceti let. Jeho román je jednou z prvních knih v arabštině, které četlo mnoho z těchto Tunisanů, již mluví převážně francouzsky, a po jejím přečtení hledají další příběhy psané spisovnou arabštinou.[253] Al-Mabchūt považuje tvorbu románů v tomto jazyce za velmi důležité. Bojuje tím proti představám obyvatel arabského Maġrebu, že modernita a celosvětové hodnoty jsou zakotvené ve francouzštině a že arabština je „pouhým“ jazykem náboženství a nositelem zpátečnického ducha. Svými knihami, do nichž vhodně začleňuje jazykovou hybriditu,[254] vyvrací rozšířené přesvědčení, že spisovná arabština je v rozporu s arabskými dialekty, a domnívá se, že Tunisané mohou být moderní pouze skrze arabský jazyk.[255]

---

[250] Günther Orth, “Shukri al-Mabkhout’s Novel ‘the Italian’: Failure in the Police State,” Qantara.de, June 26, 2015. accessed August 1, 2024, https://qantara.de/en/article/shukri-al-Mabchūts-novel-italian-failure-police-state.

[251] Ben Driss, "Chokri Mabkhout."

[252] Viz např. Nājif Ibrāhīm Krīrī, „al-Matn al-ḥakāʾī wa abʿāduhu ad-dalālīja fī riwājat aṭ-Ṭuljānī li'l-kātib Šukrī al-Mabchūt [Struktura vyprávění a její sémantické dimenze v románu aṭ-Ṭuljānī spisovatele Šukrīho al-Mabchūta],” Qafila.com, accessed August 1, 2024. المتن الحكائي وأبعاده الدلالية | مجلة القافلة (qafilah.com).

[253] al-Mabchūt, interview by Saeed Saeed.

[254] K jevu jazykové hybridizace v díle *aṭ-Ṭuljānī* viz Qādirī Ramsīja Rajjān and Raġīs Rānjā, “al-Mardžaʿ wa dīnāmījāt at-tachjīl fī riwājat aṭ-Ṭuljānī [Reference a dynamika imaginace v románu aṭ-Ṭuljānī]“ (Master's thesis, Džāmiʿat al-ʿarabī bin Mahīdī, 2013).

[255] Snaije, “2015 Int’l Prize for Arabic Fiction Winner.“

4.3 Kritika díla

Román *aṭ-Ṭuljānī* však sklidil také kritiku, která byla adresována hlavně způsobu al-Mabchūtova narativu. Jak uvedla tuniská literární vědkyně Insaf Machta, román „trpí touhou po vyčerpávajícím zachycení, která nedbá na otázku perspektivy a vyprávění z první osoby“.[256] S názorem, že al-Mabchūtovo ztvárnění vypravěče v tomto románu je problematické, nelze nesouhlasit. Tento bezejmenný vypravěč je sice čtenáři předkládán jako jedna z postav, která pouze vypráví, co sama zažila, či co jí bylo vyprávěno ʿAbd an-Nāṣirem či Zīnou, ale často se kvůli až podezřele detailnímu zobrazování scén, které pouze převypravuje tak, jak o nich slyšel, či zaujetím pohledu osob, se kterými nekomunikuje, zdá, že se stává spíše vševědoucím vypravěčem. Příkladem kombinace obou těchto nesrovnalostí je milostná scéna ʿAbd an-Nāṣira a Nadžly v noci před Bin ʿAlīho pučem, ve které vyjadřuje Nadžliny myšlenky například takto: *„Měla pocit, že je plnokrevnou klisnou, jež našla jezdce, který jí poskytoval pocit bezpečí. O čilosti tohoto jezdce není pochyb, jako kdyby na ní trénoval každý den."*[257]

Autor jako kdyby při psaní této a jiných pasáží zapomněl, že vypravěč by měl být omezen pouze na znalosti nabyté od jeho přítele. Přesto však skutečnost, že vypravěčem byl zvolen člověk, který je přítelem ʿAbd an-Nāṣira i Zīny, pomáhá nahlížet na osudy tohoto páru z různých perspektiv, podle toho, kdo z nich mu o daných událostech vyprávěl. Výběr plurality pohledů na zkoumání tohoto vztahu, jež byl ovlivněn mnoha nedorozuměními mezi oběma lidmi, tak byl pro narativ velmi prospěšný.[258]

Dále stojí za zmínku i kritika nedostatečného vyobrazení vývoje postavy týkající se změn po Bin ʿAlīho puči. Zaprvé čtenář neví, jak dospěl k tomu, že šéfredaktorovi ihned po příchodu do redakce poradil, aby se dal na stranu nového prezidenta, když přitom později ohledně důvěry v něj otevřeně vyjádřil výhrady. Jeho rozhodnutí nepředchází žádná vnitřní diskuze ʿAbd an-Nāṣira, která by zobrazovala jeho názor na puč. Zadruhé je zvláštní, že poté, co na počátku vztahu strávil mladý pár dlouhé hodiny diskuzemi o politice a různých ideologiích, postoj k politickým změnám, které přišly s Bin ʿAlīho pučem, předmětem jejich hovorů není ani vzdáleně.[259]

---

[256] Insaf Machta, „La question du point de vue dans Ettaliani,“ Marginalia, July 18, 2015. accessed August 1, 2024, http://chokri-mabkhout.blogspot.com/2015/07/la-question-du-point-de-vue-dans.html.
[257] al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī*, 225.
[258] Machta, „La question du point de vue.“
[259] Ibid.

Dalším občas kritizovaným aspektem románu je zpomalení vyprávění a dějová stagnace. Zatímco jeho začátek je velmi silný, tajemný a napínavý, poslední třetina románu je zbavena jakýchkoliv prvků napětí a dosti pomalým tempem se vrací do ʿAbd an-Nāṣirova dětství, ve kterém zůstává až do konce románu, a to i poté, co je vysvětlena událost ze začátku příběhu, což bylo hlavním důvodem tohoto rozsáhlého odbočení.[260]

Objevuje se také kritika al-Mabchūtova způsobu zobrazení žen. Třeba Karen McNeil, jedna z překladatelů *aṭ-Ṭuljānīho* do angličtiny, si v jednom z poskytnutých rozhovorů stěžuje na občasné falešné zobrazení ženského chování. Nejvíce jí vadí scéna, když Nadžla poprvé navštíví ʿAbd an-Nāṣira v jejich bytě a chystají se jíst (mimo jiné šakšūku, tuniský tradiční tekutý pokrm červené barvy), a Nadžla se na to svlékne pouze do bílého spodního prádla, což by podle překladatelky žádná žena neudělala. Také poukazuje na to, že stejně jako v dalších dílech arabské literatury se i v *aṭ-Ṭuljānīm* vyskytuje velké zaměření na popis vnějšího vzhledu žen a jejich objektivizace.[261]

Egyptský literární kritik Ismail Fayed zase přichází s velmi tvrdou kritikou, ve které autora obviňuje z narcisismu, sexismu (všem inteligentním či ambiciozním ženám podle něj připsal špatné charakterové vlastnosti) a homofobie (která je podle něj zobrazena v ʿAbd an-Nāṣirových nadávkách adresovaných imámovi a jeho odlišné orientaci).[262] Tato kritika však podle mého názoru pramení spíše z nepochopení díla.

4.4 Děj

Děj románu *aṭ-Ṭuljānī* se odehrává v období od posledních let vlády al-Ḥabība Būrqīby, prvního prezidenta Tuniské republiky, až po upevnění prezidentského úřadu Zīn al-ʿĀbidīna Bin ʿAlīho, který ho v roce 1987 pučem sesadil. Pomocí vykreslení politických a milostných dobrodružství hlavního hrdiny, levicového studenta ʿAbd an-Nāṣira (kterému je pro jeho pěkný vzhled přezdíváno aṭ-Ṭuljānī), kriticky zkoumá Tunisko za vlády těchto dvou diktátorských prezidentů a na životě této postavy a jeho manželky Zīny

[260] Krīrī, „al-Matn al-ḥakāʾī."
[261] Karen McNeil and Miled Faiza, „Intelligentsia Under Dictatorship: Karen McNeil and Miled Faiza on The Italian," interview by Rachel Stanyon, *Asymptote*, November 25, 2021, accessed August 1, 2024, https://www.asymptotejournal.com/blog/2021/11/25/intelligentsia-under-dictatorship-karen-mcneil-and-miled-faiza-on-the-italian/
[262] Ismail Fayed, „The Italian: Some insights, but homophobia and misogyny galore," Mada Masr, January 2, 2016. accessed August 1, 2024, https://www.madamasr.com/en/2016/01/02/feature/culture/the-italian-some-insights-but-homophobia-and-misogyny-galore/.

ukazuje, jak vládní represe a kulturní střety ovlivnily celou generaci idealistických mladých lidí.[263] Pomocí zobrazení změny v tuniském vedení, která s sebou nesla spoustu nadějí, ale nakonec nepřinesla žádný rozdíl, klade autor nešťastné manželství ʿAbd an-Nāṣira a Zīny do paralely k nenaplněnému snu o „novém Tunisku“.

Román začíná v roce 1990, v den pohřbu ʿAbd an-Nāṣirova otce, brutální scénou, ve které hlavní postava bez jakéhokoliv zjevného důvodu surově napadne imáma, jenž po vykonání modlitby za zemřelého jeho otce ukládá do hrobu, a zároveň s tím ho zasype nevybíravými nadávkami. Rodina i přátelé jsou z toho v šoku, nikdo nemá ponětí, co mladého muže k tomuto činu přivedlo. Celá kniha, která sleduje ʿAbd an-Nāṣirovy životní osudy před touto událostí, se poté k tomuto incidentu vrací a čtenáři postupně pomocí jeho vzpomínek či vyprávění jeho přítele o jeho dětství a životu v letech předcházejících smrti jeho otce ukazuje, co zoufalého mladíka k tomuto činu vedlo.[264]

Jak již bylo zmíněno výše, celý příběh je vyprávěn bezejmenným vypravěčem, nejlepším přítelem ʿAbd an-Nāṣira, který své vyprávění zakládá buď na společných dobrodužstvích a chvílích strávených se svým přítelem jak v dětství, tak v dospělosti, nebo na tom, co mu ʿAbd an-Nāṣir či jeho manželka Zīna o svém životě pověděli. Během svého vyprávění, jehož hlavní linie by mohla být chronologicky uspořádána od ʿAbd an-Nāṣirova studia práv na univerzitě v Manūbě až po pohřeb jeho otce, se vypravěč velmi často přesouvá v čase a vše doplňuje různě dlouhými záblesky vzpomínek na ʿAbd an-Nāṣirovo dětství v domě rodiny ze střední vrstvy na předměstí čtvrti tuniského hlavního města Bārdū a na vývoj jeho levicových myšlenek, který započal již na střední škole, když začal číst marxistické knihy, jež mu půjčoval jeden z jeho učitelů.

---

[263] Realističnost al-Mabchūtova vyprávění potvrzuje třeba tunisko-americký básník a překladatel Miled Faiza, druhý z překladatelů románu *aṭ-Ṭuljānī* do angličtiny, těmito slovy: „aṭ-Ṭuljānī vypráví příběh mé generace. Boj, kterým jsme prošli, zatímco jsme snili o lepší budoucnosti. Příběh ʿAbd an-Nāṣira a Zīny je příběhem mnoha Tunisanů, které drtil násilný systém prohnilý korupcí, pokrytectvím a nepotismem… Příběh al-Talyaniho je příběhem většiny Tunisanů, kteří vyrůstali, chodili do školy a vystudovali vysokou školu, aby zjistili, že jejich země nebude tolerovat jejich politický aktivismus, ať už pravicový, nebo levicový. Je to příběh systému jedné strany, v němž lidé nemají mnoho možností: buď "jít při zdi", jak se říká v Tunisku (což znamená držet se při zemi a vyhýbat se problémům), nebo pracovat uvnitř systému, jako to dělal ʿAbd an-Nāṣir, nebo odejít jako Zīna“ Karen McNeil and Miled Faiza, „Miled Faiza and Karen McNeil, ‘On the Merits of Tunisian Literature’,“ interview by Tugrul Mende, Arablit, October 28, 2021, accessed August 1, 2024, https://arablit.org/2021/10/28/miled-faiza-and-karen-mcneil-on-the-merits-of-tunisian-literature/.

[264] Práce s časem v tomto románu je velmi zajímavá, příběh je plný různých vnějších i vnitřních retrospektiv. Narušením linearity času, na němž je román založen, rozbitím chronologické posloupnosti příběhu a imaginativním charakterem, které tyto techniky vyprávění dodaly, se zabývají výše zmíněné Alžířanky Q. Rajjān a R. Rānjā ve své práci al-Mardžaʿ wa ‘dīnāmījāt at-tachjīl fī riwājat aṭ-Ṭuljānī (Reference a dynamika imaginace v románu aṭ-Ṭuljānī).

Velká pozornost je věnována jeho studiu práv na Právnické fakultě Manūbské univerzity, při kterém ʿAbd an-Nāṣir vede jeden ze spolků, jež působily v rámci odborové organizace tuniských levicově smýšlejících studentů UGET, kam se nejspíše dostal přes onoho středoškolského učitele. Stal se z něj tvrdý a zásadový aktivista, který díky své výřečnosti a vynikajícím projevům plným nadšení vynikal v nabírání nových členů. Své studium úmyslně prodlužoval z obavy, že bez jeho přítomnosti by fakulta padla do rukou islamisticky zaměřených studentů z odborové organizace UGTE, jejichž popularita tou dobou stále více sílila. Právě v rámci svého aktivistického působení na fakultě se setkal se svou budoucí manželkou, Zīnou, tehdy studentkou filozofie, která rovněž vynikala svými proslovy rezonujícími jak na filozofické, tak na právnické fakultě, v nichž tvrdě kritizovala nedostatečné politické povědomí studentů. Protože však odsuzovala nejen „fašistická hnutí s jejich tyranskými náboženskými projekty“, ale i „přílišnou centralitu a zhoubnou fragmentaci byrokratické levice“, ohrožovala pozici ʿAbd an-Nāṣirova hnutí. Ten se tak rozhodl se s ní setkat (setkání zprostředkoval vypravěč, který také studoval filozofii a byl Zīniným spolužákem), aby jí vysvětlil, že její kritika marxismu-leninismu zvětšuje rozdíly mezi různými levicovými skupinami, což má negativní vliv na jejich boj s islamisty, kteří představovali nepřátele i této revolucionářky. Rozešli se sice, aniž by došli k jakémukoliv řešení, ale oba v sobě již tehdy našli zalíbení.

Jejich osudy byly opět svedeny dohromady, když se při jedné ze svých návštěv právnické fakulty oba připletli k islamistickému shromáždění, které bylo v té době kvůli ministerskému zákazu shromažďování na fakultě ilegální. Dostali se společně do tlačenice, ve které seʿAbd an-Nāṣir snažil Zīnu bránit, a poté byli natlačeni na dvůr, kde je policie srazila na zem. Zīna ležela na zádech a ʿAbd an-Nāṣir ji kryl vlastním tělem, a zatímco jej policisté zuřivě bili, oba studenti zapomněli na bolest a situaci kolem nich díky vášnivému polibku. Právě tento incident zažehnul jejich milostný vztah a společné soužití v ʿAbd an-Nāṣirově bytě.

Poté román sleduje společný život obou postav a narůstající problémy v jejich vztahu. První problémy se objevily již po pár měsících, když Zīna dokončila poslední ročník studia a začala plánovat svou kariéru jako učitelka filozofie, avšak ministerstvo vnitra jí kvůli její aktivistické minulosti odmítlo vydat oprávnění k výuce. Tuto překážku se jim nakonec podařilo překonat s pomocí ʿAbd an-Nāṣirova nového známého na politické policii, Sī ʿUṯmāna, se kterým se poprvé setkal při zatčení za podezření z účasti na onom ilegálním shromáždění islamistických studentů. Zanedlouho však přišel další problém,

když byla Zīna jako učitelka přeřazena na střední školu v Qabīlī, pouštním guvernorátu na jihu Tuniska, kam se z hlavního města cestuje dva dny. Práce v tomto regionu by jí znemožnila nejen navštěvovat kurzy magisterského studia, ale kvůli nedostupnosti vhodných knihoven v regionu také dokončit závěrečnou práci, kterou připravovala, a učit se na agregační zkoušku, takže by přišla o možnost učit na vysoké škole, po čemž vždy toužila. ʿAbd an-Nāṣir se opět snažil situaci vyřešit, a nakonec východisko našel – pokud by se za něj Zīna vdala, přidělili by jí školu ve stejném regionu, kde ʿAbd an-Nāṣir žije. I když se toto řešení Zīně příliš nezamlouvalo, nakonec se rozhodli sňatek uzavřít, ale na její přání bylo vše vykonáno tajně. Rodině chtěla o svatbě říci, teprve až dostuduje. Plán vyšel a Zīna byla přidělena na školu nacházející se na předměstí Muḥammadīje, města pár kilometrů na jih od Tunisu.

Zanedlouho poté složil i ʿAbd an-Nāṣir státní zkoušku, i když ho trápil pocit, že tím zradil své kolegy ve studentském hnutí. Nadále však žil pouze z peněz, které mu posílal jeho bratr na studium, protože se rozhodl s hledáním práce počkat na otevírání nových míst na tuniských ministerstvech. Se ztrátou Zīnina stipendia ze školy a ʿAbd an-Nāṣirova spolubydlícího z bohaté rodiny zasáhly mladý pár první finanční problémy. Ty byly z velké části způsobené Zīniným zjevným nepochopením situace a špatným spravováním jejich financí, které vyvolalo jejich první hádky.

Kromě toho jejich vztah trpěl také Zīninou zaneprázdněností přípravou kurzů, výukou a výzkumem a nedostatkem pozornosti věnované ʿAbd an-Nāṣirovi, který měl pocit, že se k němu chová jako ke spolubydlícímu a nemiluje ho tak, jako on ji. I to bylo důvodem jeho první manželské nevěry, ke které došlo při návštěvě jeho bratra, jenž v té době žil se svou švýcarskou manželkou v Ženevě. Na tento vánoční výlet se vydal společně s manželkou, ta se však omluvila z veškerého programu, který jim Ṣalāḥ ad-Dīn připravil, protože musela pracovat na svém projektu. ʿAbd an-Nāṣir tak trávil spoustu času ve společnosti Angeliky, Ṣalāḥ ad-Dīnovy okouzlující švagrové v ʿAbd an-Nāṣirově věku, která nikdy nevynechala příležitosti s ním flirtovat a nakonec ho svedla. Tento výlet byl začátkem vážných problémů mezi mladým manželským párem, který se brzy na to začal hádat o to, co pro ně znamená jejich oddací list. ʿAbd an-Nāṣir Zīnu vnímal jako svou manželku, zatímco ona jejich oddací list viděla jen jako „kus papíru“. Trhlina mezi nimi se rozšiřovala, protože on chtěl rozvíjet jejich vztah, avšak ona dávala přednost práci na svém projektu.

Jejich finanční problémy, které pokračovaly i poté, co si Zīna začala vydělávat vyučováním (výplatu za prvních pět měsíců utratila za značkové oblečení), se ʿAbd an-Nāṣir rozhodl vyřešit přijetím pracovní nabídky tiskového korektora ve vládních frankofonních novinách. Ze začátku to vnímal jako prozatimní práci, díky které si již nemusel kupovat noviny a hlavně viděl oznámení o otevírání nových pozic ještě předtím, než byly otištěny. Postupně si v novinách vybudoval dobrou pověst, protože byl tím nejlepším korektorem, a časem se vypracoval tak, že začal i sám psát úvodníky pod šéfredaktorovým jménem a vlastní články do sportovní sekce (poté, co napsal skandální zprávu o Bāġandovi, fotbalistovi ze stejného sousedství, však ve sportu již vítaný nebyl265) či kulturní rubriky. Když po nějaké době pochopil, že stát, který se nacházel v hluboké ekonomické krizi a jehož vedení bylo rozděleno hlubokými konflikty, jen tak termíny na přijímací zkoušky k ministerstvům nevypíše, přijal ředitelovu nabídku stát se v novinách plnohodnotným žurnalistou. Vzhledem k tomu, že se jednalo o vládní noviny, tím zradil veškeré své zásady levicového aktivisty, což si plně uvědomil až po několika střetech s cenzorem či autocenzurou ostatních členů redakce, která byla povinnou výbavou „správného novináře“ (nejen) v těchto novinách.

Pokud jde o jeho manželství se Zīnou, to se postupem času stalo doopravdy pouhým soužitím. Zīna trávila celá dopoledne ve škole a odpoledne se doma věnovala svému projektu, zatímco ʿAbd an-Nāṣir dopoledne spal a celá odpoledne a večery trávil v redakci, kde měl plné ruce práce s kulturní a literární přílohou, kterou v novinách začali pod jeho vedením vydávat. Když Zīna svou práci dopsala, věnovala se přípravě svého proslovu k její obhajobě, a když si jednou domů pozvala svou novou kamarádku Nadžlu, aby jí proslov mohla přednést, přivedla tím nechtěně před ʿAbd an-Nāṣira další pokušení. Její manžel a kamarádka v sobě nalezli zalíbení, a když ji poté ʿAbd an-Nāṣir doprovázel domů, sama Nadžla se o svém zájmu o něj vyjádřila. Když poté Zīna pár týdnů po obhájení své práce odjela navštívit svou rodinu, ʿAbd an-Nāṣir toho využil a vzal Nadžlu na víkend do blízkého přímořského letoviska Ḥammāmāt, kde začal jejich tajný milostný vztah. Zbavit se pocitu viny při setkáních s Nadžlou ʿAbd an-Nāṣirovi pomohlo nalezení milostného dopisu, který Zīna obdržela od určitého Erica S. z Francie. S Nadžlou aṭ-Ṭuljānī trávil i noc z šestého na sedmého listopadu 1987, kdy ministerský předseda Bin ʿAlī dokončoval přípravy puče proti Būrqībovi. ʿAbd an-Nāṣir, jako by tušil, co se v tu noc dělo, nemohl spát a měl pocit, že se dusí. Když se o tom ráno dozvěděl, jel do redakce

[265] Právě o vyšetřování zmizení tohoto fotbalisty vypráví spisovatelův druhý román Bāġandā.

a Sī ʿAbd al-Ḥamīdovi poradil, aby ihned vydal speciální výtisk a přidal se v něm na Bin ʿAlīho stranu, „protože Būrqība nemá budoucnost“. Sám ʿAbd an-Nāṣir poté napsal článek oslavující převrat jako nejdůležitější událost od získání nezávislosti.

Ve stejnou noc také zemřela Zīnina matka, čímž začala nová kapitola také v jejím životě. Poté, co se vrátila ze své rodné vesnice, oznámila ʿAbd an-Nāṣirovi, že už se tam nikdy nevrátí a že se stala sama sobě matkou. Poté se jejich vztah na nějakou dobu zlepšil. Zīna, která jednoho dne našla v bytě ženský náramek, se Nadžle svěřila s tím, že manžela podezírá z toho, že je jí nevěrný, přijala kamarádčiny rady, jak si ʿAbd an-Nāṣira udržet. Začala se mu tak více věnovat a být ženštější a romantičtější. Změnila si účes, začala nosit elegantní oblečení a make up, dávala mu dárky a flirtovala s ním. ʿAbd an-Nāṣirovi dal fakt, že začala ukazovat svou ženskost, kterou dlouho skrývala, naději, protože se zdálo, že je do něj více zamilovaná a že ji více přitahuje, postupem času však Zīna nebyla schopná udržet tempo, které nasadila na začátku. Nejenže pro ni bylo těžké kombinovat své studium, kariéru a práci na boji o svého muže, ale ještě jí navíc psychické i fyzické zdraví narušil potrat, který tajně podstoupila bez manželova vědomí.

Právě zjištění, že ho Zīna připravila o možnost mít dítě, aniž by se s ním o tom poradila, výrazně přispělo ke konci aṭ-Ṭuljānīho emocionálního vztahu s jeho manželkou. Začal žít hedonistickým životem, přičemž trávil své dny mezi bary, restauracemi a domy svých přátel a nesčetných milenek, které se společně s alkoholem staly jeho závislostí. Definitivní konec jejich vztahu přišel se Zīniným neúspěchem u agregační zkoušky, který měl na svědomí jeden z jejích profesorů, jenž se jí mstil za to, že ho odmítla. Neměla o tom však žádné důkazy, a tak by musela opakovat ročník, který by ale pravděpodobně byl zakončen stejným způsobem. Zīna z univerzity odešla a už se tam nikdy nevrátila, začala nadměrně kouřit a pít. Nakonec požádala o rozvod, oznámila ʿAbd an-Nāṣirovi, že už ho nemiluje, a odjela do Francie, kde začala nový život s Ericem S., šedesátiletým odborníkem na sociologii a islámská hnutí v Maġrebu, který ji slepě miloval. Plánovala si tam dodělat doktorát a stát se univerzitní profesorkou, ale ani jeden z těchto cílů nakonec nebyla schopna realizovat.

Co se týče ʿAbd an-Nāṣirova vztahu s Nadžlou, i ten se pár měsíců po jeho rozvodu se Zīnou stal dalším z jeho romantických selhání, když se dostala do skupiny mladých dívek, které chodily na večírky důležitých vlivných mužů, kde jim poskytovaly potěšení. Poté, co se mu Nadžlina společnost svou příslušností k těmto kruhům zprotivila, se aṭ-Ṭuljānī vrátil ke svému hedonistickému stylu života plnému honby za ženami, které začal

nenávidět, poháněn zlostí, záští a touhou po pomstě za to, co mu udělala Zīna. Jeho poslední kořistí, která zásadně ovlivnila jeho výbuch na otcově pohřbu, se stala jeho nová sousedka, pohledná studentka Rīm, které namluvil, že pracuje na svém prvním filmu, a slíbil jí, že pro ni najde roli. Když za ním Rīm v den smrti jeho otce přišla do bytu, chtěl ji svést, ale poté, co mu řekla, že je panna, a nabídla mu uspokojení jiným způsobem, se ʿAbd an-Nāṣirovi, který byl stále v šoku ze smrti jeho otce, vybavily četné pokusy muže ze sousedství, který ho chtěl zneužít, když byl malý chlapec. Tento muž byl imámem, který se druhého dne modlil nad hrobem jeho otce. Návratem do dětství a ʿAbd an-Nāṣirových střetů s „Darwīšem“ ʿAllālou tak vypravěč na konci knihy vysvětluje okolnosti, které vedly k násilné scéně ze začátku románu.

5. Mirʾāt al-chāsir, chajbat ʿAbd an-Nāṣir aṯ-ṯānija

Román *Mirʾāt al-chāsir, chajbat ʿAbd an-Nāṣir aṯ-ṯānija* (Zrcadlo losera: ʿAbd an-Nāṣirovo druhé selhání), vydaný pět let po al-Mabchūtově prvním románovém díle, které na sebe upozornilo získáním ceny IPAF a následným překladem do angličtiny, tak velký zájem arabských ani západních badatelů nevzbudil. Několik studií o něm však napsáno bylo. Literární vědci, kteří v nich o tomto románu pojednávají, se často zamýšlejí nad možnými interpretačními přístupy k tomuto dílu a nad způsobem, kterým *Mirʾāt al-chāsir* navazuje na spisovatelův první román. Tato kapitola nejprve shrne dosavadní bádání o tomto díle a poté se pokusí o interpretaci názvu románu a analýzu jeho děje.

5.1 Konceptuální aspekty narativního charakteru díla

Sám autor v jednom z rozhovorů z května 2015 označil (tehdy teprve plánovaný) román *Mirʾāt al-chāsir* za pokračování *aṭ-Ṭuljānīho*,[266] což podtrhuje podtitul tohoto díla *ʿAbd an-Nāṣirovo druhé selhání*, naznačující, že tento příběh navazuje na předchozí zpracování osudů jeho hlavního hrdiny. Šauqī bin Ḥasan[267] či ʿAbduhu Wāzin[268] však ve svých studiích navrhují vnímání díla *Mirʾāt al-chāsir* jako samostatného románu nezávislého na autorově prvním románu.

Uvádějí pro to různé důvody, jako je výskyt velkého množství nových postav včetně klíčové osobnosti Zulajchy, nových událostí, které mají zásadní vliv jak na ʿAbd an-

[266] al-Mabchūt, interview by Karem Yehia.

[267] Šauqī bin Ḥasan, „Mirʾāt al-chāsir: fī taqwīḍ al-ʿālam at-tachjīlī al-awwal [Zrcadlo losera: o narušení prvního fiktivního světa],” Aajsa.com, December 29, 2019, accessed August 1, 2024, https://www.aajsa.com/blogs/%D9%85%D8%B1%D8%A2%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D8%B3%D8%B1-%D9%81%D9%8A-%D8%AA%D9%82%D9%88%D9%8A%D8%B6-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%AE%D9%8A%D9%8A%D9%84%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%84.

[268] ʿAbduhu Wāzin, “Šukrī al-Mabchūt jakšifu sirr aṭ-Ṭuljānī wa ‘jūqiʿuhu fī chajbat al-ḥubb wa ‘s-sijāsa... wa ‘l-intiẓār [Šukrī al-Mabchūt odhaluje aṭ-Ṭuljānīho tajemství a uvrhuje ho do zklamání v lásce, politice…a čekání],” Independent Arabia, October 2, 2019, accessed August 1, 2024, https://www.independentarabia.com/node/60711/%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D8%A9/%D8%B4%D9%83%D8%B1%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A8%D8%AE%D9%88%D8%AA-%D9%8A%D9%83%D8%B4%D9%81-%D8%B3%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B7%D9%84%D9%8A%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D9%88%D9%8A%D9%88%D9%82%D8%B9%D9%87-%D9%81%D9%8A-%D8%AE%D9%8A%D8%A8%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%A8-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%B8%D8%A7%D8%B1.

Nāṣirovu osobnost a psychiku, ale i na to, jakým způsobem je vnímán čtenáři díla (jako je jeho zjištění, že jeho matkou je žena, kterou celý život považoval za svou tetu), a nakonec zcela nové prostředí, do kterého se hlavní postava dostává a které výrazně formuje jeho osobnost, tedy kapitalistické prostředí a prostředí homosexuálů.[269] Šauqī bin Ḥasan se tak domnívá, že toto vyprávění vytváří v románovém díle *Mirʾāt al-chāsir* zcela nový svět imaginace.[270]

5.2 Název díla

Motiv zrcadla, v jehož odrazu člověk spatří své pravé já, se objevuje v průběhu celého příběhu. Odbornicí na nastavování zrcadel byla Zulajcha, která tímto způsobem ponižovala muže, jimž se mstila za otcovo týrání její matky. A i když s ʿAbd an-Nāṣirem měla jiné plány, nakonec mu zničující zrcadlo nastavila také, když zanalyzovala jeho reakci na zjištění, že žena, kterou vždy považoval za svou tetu, byla jeho matkou, a ukázala mu jeho stud plynoucí z uvědomění si, koho doopravdy zapojoval do svých milostných fantazií. Právě aṭ-Ṭuljānī se se zrcadlem, které mu ukazovalo jeho odlišné fyzické rysy od zbytku jeho rodiny, setkal již v dětství. Tehdy se ještě rozhodl ho ignorovat, avšak poté, co mu jeho druhá manželka, svým vzhledem téměř dvojnice jeho biologické matky, ukázala, co svým vztahem s ní vlastně hledá, pravdu o svém původu a osobnosti již před sebou skrývat nedokázal.

Sám ʿAbd an-Nāṣir má však zkušenost také s druhou stranou nastavování zrcadla. Tak jako byla Zulajcha odrazem Āsīji, tak byl také on ve svém dospíváním odrazem svého staršího bratra v očích Džunajny, která se pomocí něj chtěla opět stát milenkou v náručí Ṣalāḥ ad-Dīna, jenž ji opustil, když odjel studovat do zahraničí.

Pokud jde o podtitul díla, který by mohl být vedle *ʿAbd an-Nāṣirovo druhé selhání* přeložen také jako *ʿAbd an-Nāṣirovo druhé zklamání*, zde se přímo nabízí vysvětlení založené na selhání již druhého ʿAbd an-Nāṣirova manželství, možných variant je však mnoho. Několik dimenzí ʿAbd an-Nāṣirova zklamání popisuje ve své studii ʿAbduhu Wāzin. Prvním je jeho zklamání sám ze sebe, jako bývalého levicově a idealisticky zaměřeného aktivisty, který se ocitl v náručí kapitalistů a lidí u moci a skončil bankrotem po krachu jeho firmy. Další zklamání přináší to, že objevuje svou pravou osobní a

[269] Wāzin, "Šukrī al-Mabchūt jakšifu sirr aṭ-Ṭuljānī."
[270] Bin Ḥasan, „Mirʾāt al-chāsir: fī taqwīḍ al-ʿālam at-tachjīlī al-awwal."

rodinnou minulost poté, co zjišťuje, že je synem cizoložství, a nakonec přichází zklamání od ženy, kterou miloval, ale ona jeho lásku v jeho očích opětovala zradou. Wāzin poukazuje na to, že tato nahromaděná zklamání v životě ʿAbd an-Nāṣira jsou paralelou k neustávajícím zklamáním, která zažívá tuniský lid, konkrétně al-Mabchūtova „generace hořkých zklamání a těžkých ztrát“, čímž tuniský autor románu předznamenává blízký příchod revoluce.[271]

5.3 Děj

Vyprávění tohoto románu začíná pár týdnů po ʿAbd an-Nāṣirově návratu z Iráku v roce 1994 a ohlédnutím za tím, jak trávil předchozí čtyři roky, které uplynuly od doby pohřbu jeho otce. Krátce po něm se připojil k agentuře *France Presse*, kterou byl vysílán do různých zemí, jako je Kypr, Súdán, Somálsko, Libanon a nakonec Irák. Když se poté vrátil do Tuniska, založil v hlavním městě vlastní telekomunikační společnost ʿUjūn (Oči).

Poté se postupně seznamujeme s jeho novým životem, který započal, když několik měsíců po svém návratu potkal zubařku a malířku Zulajchu, se kterou ho svedl dohromady jejich společný známý Sī ʿUṯmān, když ʿAbd an-Nāṣir potřeboval zubařské ošetření. Vyprávění je založeno z velké části na pohledu Zulajchy, se kterou se vypravěč potkal roku 1966, když ho aṭ-Ṭuljānī pozval na její výstavu plastických obrazů. Zulajcha s vypravěčem k jeho překvapení přímo před svým přítelem bezostyšně flirtovala a při odchodu mu tajně podala svou vizitku a vyzvala ho, aby za ní přišel do ordinace. Když se ho na ni později ʿAbd an-Nāṣir ptal a zajímal se, jestli ho poté nesváděla, vypravěč vše zapřel, aby mu neublížil. Pravdou však je, že Zulajcha za ním o pět let později přišla, svedla ho a vyprávěla mu o svém životě, svém přístupu k mužům a o vztahu s ʿAbd an-Nāṣirem.

Již první setkání s aṭ-Ṭuljānīm bylo neobyčejné. Když za ní jednoho dne přišel do ordinace, jakmile ji spatřil, vyskočil z křesla a tento jindy tak skvělý řečník začal ohromením koktat a skládat jí komplimenty. Později se dozvídáme důvod jeho zaskočení: Zulajcha prý jako by z oka vypadla jeho oblíbené tetě Āsīje. Když se mu poté snažila ošetřit jeho zub, napětí a blízkost mezi nimi je přemohly a oni se přímo v ordinaci oddali svým vášním.

[271] Wāzin, “Šukrī al-Mabchūt jakšifu sirr aṭ-Ṭuljānī.”

A tak začal jejich neobvyklý vztah. Zulajcha ʿAbd an-Nāṣirovi hned od začátku oznámila, že nechce svatbu ani děti a nechce být svazována normami společnosti. Přála si, aby měli oba absolutní svobodu a zatímco „budou psát svůj společný životní příběh, bude si také každý psát ten svůj“. A ʿAbd an-Nāṣir, i když úplně nerozuměl jejím požadavkům, souhlasil. Jakou svobodu měla na mysli, se dozvěděl, když se jednoho dne od barmana v podniku, kam ho Zulajcha vzala, dozvěděl, že do tohoto baru chodí každý týden, pokaždé s jiným mužem. Zulajcha, poté co mu barmanova slova bez jakéhokoliv ostychu potvrdila, začala mluvit o otevřených vztazích a o své příslušnosti ke kruhům, které neskrývají své odlišné sklony. Podobná dobrodružství plánovala i pro ʿAbd an-Nāṣira, který podstatu tohoto vztahu začal chápat na jednom z večírků, na které ho vzala, kde jeho nová přítelkyně tajně zařídila, aby zůstal o samotě s přitažlivou ženou podle jeho vkusu, jež ho na místě svedla. V ʿAbd an-Nāṣirovi tato událost vyvolala velmi silný pocit, že se Zulajchou je něco špatně, a dlouho poté ho sžírala žárlivost a otázky, co tato zvláštní žena chce.

Bylo to v době, kdy jeho nový projekt neprosperoval a nutil ho půjčovat si peníze, aby společnost udržel při chodu. Když Zulajcha pochopila, že jeho firma je na pokraji bankrotu, seznámila ho se svým známým Ḥātimem, který mu podle jejích očekávání nabídl pomoc při plánování budoucnosti společnosti a shánění zakázek. Ḥātim svůj slib brzy splnil a ʿAbd an-Nāṣir byl po následující měsíce naprosto ponořen do práce, což ho od jeho podezřívavých myšlenek částečně osvobodilo, a Zulajšino volné pojetí jejich vztahu mu začalo postupně vyhovovat. Ḥātim mu pomohl přeorganizovat celou společnost, rozšířit oblast jejího působení a hlavně navázat vztahy s vládní *Agenturou pro mezinárodní komunikaci*, která se na speciální doporučení ministerského poradce prezidenta rozhodla přes jeho firmu dokončit téměř všechny své projekty a společnost ʿUjūn doporučila také svým investorům a zahraničním subjektům, se kterými spolupracovala.

Jeho společnost tak díky konexím Zulajšiného známého začala opět prosperovat, a to mnohem více než kdy dřív, v průběhu příběhu se tak z ʿAbd an-Nāṣira pomalu stává mediální magnát s téměř absolutní kontrolou nad mediálním trhem. I když je na své produkty vysoké kvality hrdý a své jednání si ospravedlňuje tím, že nekrade peníze, ani svou činností nikomu neubližuje, a že vše, co získal, získal poctivým úsilím na úkor svého pohodlí a zdraví, přičemž poskytuje živobytí asi třiceti rodinám svých zaměstnanců, nemůže popřít, že se do této hry dostal nečistým způsobem díky Zulajšiným přátelům

a jejich praktikám na nejvyšších úrovních tuniské politiky. Jejich praktiky zajdou tak daleko, že ʿAbd an-Nāṣir a jeho společnost jsou obviňováni ze spolupráce se "zahraniční špionážní agenturou", jak jí říkají její odpůrci, a z privilegií mimo zákony o hospodářské soutěži. Psalo se i o jeho napojení na ministerského poradce a prezidentův užší okruh a byla mu adresována mnohá etická podezření.

Pokud jde o ʿAbd an-Nāṣirův partnerský život se Zulajchou, v něm je po několik let šťastný. Zlom však nastane, když se po téměř pětileté známosti rozhodne jejich vztah posunout dál a zjistí, že Zulajcha si stále ani svatbu ani dítě nepřeje. Nato ʿAbd an-Nāṣir spadl do hluboké deprese a Zulajcha, která ho do té doby vždy dokázala utěšit, tentokrát nevěděla, jak ho z ní dostat. Nakonec se uchýlila k triku rozptýlením jeho pozornosti v podobě jeho pohledné sekretářky Wiʾām, které až do konce jejich vztahu platila, aby s ním udržovala milostný vztah. Sama Zulajcha se začala vyhýbat trávení večerů s ʿAbd an-Nāṣirem o samotě, plánovala výlety do všech koutů země i po Evropě, začala si vymýšlet finanční problémy, potíže v práci související s nedostatkem klientů a negativním vlivem únavné práce na její zdraví a nakonec dokonce souhlasila se sňatkem. Těmito manévry získala spoustu času a dočasně ʿAbd an-Nāṣira odvedla od jeho přání splodit potomka. Využila všeho, čeho mohla, aby svého muže zbavila jeho vlastní vůle. Chovala se k němu jako k dítěti, které opečovávala do takové míry, až mu téměř sloužila. Zpočátku se mu to nelíbilo, protože to bylo v rozporu s rovností muže a ženy, ve které byl vychován, ale nakonec se mu to zalíbilo a manželčině péči se podvolil.

Další zlom v jeho životě nastal, když jednoho dne jeho společnost ztratila své výjimečné postavení na mediálním trhu, když s ním *Agentura pro mezinárodní komunikaci* přestala spolupracovat a jeho společnost nahradila jinou firmou. Pro společnost ʿUjūn to znamenalo ztrátu nejdůležitějšího procenta trhu, v následujícím měsíci její produkce klesla o 60% a její existence byla vážně ohrožena. Zulajcha však jako vždy přišla s řešením a poté, co donutila šokovaného ʿAbd an-Nāṣira sobě samotnému přiznat, že zradil své zásady, mu předložila návrh k záchraně firmy: diverzifikaci jejích produktů a předělání části jejích prostorů na studio pro přímý satelitní přenos. Tento nápad, kterým je ʿAbd an-Nāṣir ohromen, ve skutečnosti přišel od Wiʾām, která Zulajchu o několik dní dřívě informovala o problému ve firmě a poradila jí, co ʿAbd an-Nāṣirovi nabídnout jako řešení, pokud se jí s problémy svěří.

Podnikání firmy poté pomalu upadalo a její zisky klesaly, ale udržela se naživu a ʿAbd an-Nāṣir doufal v možnost vytvoření dokumentárních filmů a zahájení přímého

satelitního vysílání, avšak stále narážel na problémy s financováním. Brzy ho ale opět zachránil Ḥātim a ministerský poradce s novou várkou objednávek od *Agentury pro mezinárodní komunikaci*. Bin ʿAlī totiž kvůli zamýšlené kandidatuře i na další funkční období od roku 2004 potřeboval kampaň, která by obnovila jeho přítomnost v myslích Tunisanů a jeho obraz jako starostlivého otce celého národa. Společnost ʿUjūn tento propagandistický snímek ochotně natočila a od té doby každoročně připravovala dokumentární kazetu oslavující úspěchy tohoto „tvůrce tuniské nahdy“ a „ochránce náboženství“.

Poté však přišla poslední a největší rána, která silně otřásla ʿAbd an-Nāṣirovým životem. Vše způsobila smrt „jeho tety“ Āsīje a komentář jednoho z jeho strýců, který mu na pohřbu vyjádřil svou soustrast a řekl, že ho „zanechala jako muže, pána lidí, tak jak ho ráda viděla“, čímž mu připomněl rozrušující příběh, který slyšel ve svých patnácti letech, ale rozhodl se na něj raději zapomenout. Džunajna, když mu vysvětlovala, proč mu všichni přezdívali aṭ-Ṭuljānī, prozradila, že ženy v sousedství si mezi sebou povídají o vztahu mezi jeho tetou z matčiny strany s krásným italským mladíkem, který v jejich čtvrti v padesátých letech pracoval jako podnikatel ve stavebnictví. Tento příběh podporovalo také Džunajnino tvrzení, že když byla malá, její služebné jí řekly, že Zajnab před ʿAbd an-Nāṣirovým narozením nevykazovala žádné známky těhotenství.

Když mu díky jeho strýcovu komentáři došlo, že tato fáma, za kterou dříve příběh považoval, je pravdivá, byl ʿAbd an-Nāṣir velmi zdrcen. Největší šok však pocítil, když si celý příběh vyslechla Zulajcha, která si situaci vysvětlila po svém a sdělila mu svou domněnku, že to, co ho doopravdy trápí, je jeho černé svědomí z toho, že udržuje vztah se Zulajchou, která mu Āsīju silně připomíná. Když teď ví, že je to jeho matka, má pocit, jako by trávil noci s ní. Toto tvrzení podloží svým postřehem, že při prožívání intimních chvil s ní ve skutečnosti myslel na jinou ženu. Tělem byl s ní, ale duší s Āsījou. Když se ʿAbd an-Nāṣir bouřil, že nic z toho není pravda, Zulajcha ho ještě „dorazila“ tvrzením, že místo milenky hledá náhradní matku, a od Zulajchy chce dítě, protože se chce znovu narodit.

Jejich vztah a manželství, které netrvalo déle než rok, touto debatou končí a zdrcený ʿAbd an-Nāṣir brzy poté ztrácí také svou společnost a vztah se svou sekretářkou Wiʾām.

6. Typologie literárních postav románů *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir*

V této kapitole budu vycházet z literárně teoretických prací, které se zabývají problematikou literární postavy a literárního typu. Poté představím základní pojmy, s nimiž budu pracovat v rámci analýzy, a následně předložím koncept typologie literárních postav románů *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir* založený na sociálně-kontextové analýze obou románových děl přihlížející k psychociálním, kulturním a historickým rysům.

V rámci navrhované typologie budu pracovat s pojmy literární postava, literární typ, archetyp, hrdina a antihrdina.

Literární postava je prvek literárně epického a dramatického díla, který prostupuje všechny jeho roviny či složky a poukazuje na jejich propojenost. V pojetí Daniely Hodrové se jedná o prvek prostupující všechny složky díla jako svérázný motiv či téměř dynamický komplex motivů,[272] přičemž podoba postavy podle ní není ani na začátku, ani na konci díla definitivní.[273]

Pokud jde o metodologii zkoumání literárních postav, existují dva možné přístupy. Prvním je strukturalistický přístup, který literární postavu chápe jako pouhý textový fenomén a zkoumá ji na základě použití lingvistických, sémiotických a logických nástrojů, a tím druhým je přístup mimetický, který vychází z teorie, že literatura je imitací reality. Na literární postavu nahlíží jako na entitu vykazující zásadní podobnosti se svými protějšky z reálného života a zkoumá ji za použití nástrojů z oblasti sociologie, antropologie, psychologie, estetiky či filozofie.[274] Pro tuto práci jsem zvolila převážně mimetický přístup zkoumání literárních postav, skrze který se pokusím ukázat, jaké typy lidských charakterů jsou zobrazovány ve fikčním světě románů *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir*.

Literární typ představuje zevšeobecňující souhrn rysů charakteristický pro určitou skupinu postav. Postava jako typ reprezentuje určitou dobu či sociální skupinu, nese typické vlastnosti jejích představitelů a její příběh je příběhem typickým pro postavy spadající do této kategorie.[275]

---

[272] Hodrová, *...na okraji chaosu…*, 519.
[273] Ibid., 522.
[274] Fořt, *Literární postava,* 13.
[275] Hodrová, *...na okraji chaosu…*, 541.

Některé literární typy se v různých žánrech beletristické literatury objevují jako archetypy, tedy zosobnění konkrétních psychologických a sociálních fenoménů dobře přenosných z postavy na postavu či z příběhu na příběh. Jejich opakem jsou pak postavy nesoucí větší míru jedinečnosti, které se, místo aby zosobňovaly nějaký princip, blíží realistickému pojetí hrdiny, a jejichž osobitost je důležitější než jejich role v příběhu.[276] Tímto rozdělením, na které bývá sice nejčastěji poukazováno v žánru sci-fi literatury, fantasy a antiutopie, ale jež se objevuje i v dalších žánrech, se zabývá například Brian Attebery, který tyto dva typy postav nazývá *aktanty* (neindividualizované postavy) a *aktéry* (psychologicky vykreslené postavy s jedinečným charakterem).[277]

Definice termínů hrdina – antihrdina není v rámci literárněvědního bádání ustálená. Za hrdinu se obecně pokládá literární postava výhradně pozitivních vlastností konající velké činy. Jak uvádí Hodrová, kult „ideálního" hrdiny je završen romantismem a od té doby se v literatuře objevují různé „deheroizační" procesy, které vyústily ve vnímání hrdiny jako individualizovaného hlavního protagonisty oplývajícího výraznými vlastnostmi pozitivního rázu.[278]

Antihrdina je specifickým typem literárního hrdiny. Slovník literární teorie ho definuje jako „takovou hlavní postavu fabulovaného literárního díla (epického i dramatického), která je zbavena nejen všech hrdinských, nýbrž také dokonce všech aktivních charakterových rysů a proti událostem je postavena pouze ve své pasivitě".[279]

Často jsou však s tímto pojmem kromě čistě pasivně se projevujících protagonistů spojovány také aktivně konající postavy „komplikovaných a morálně či eticky ne zcela kladných charakterů"[280], které se kromě zahořklosti, nedostatku empatie a absence svědomí vyznačují také silným charismatem, schopností manipulovat s okolím a vysoce rozvinutou sociální inteligencí.[281]

Literární postavy románových děl *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir* jsem se rozhodla do jednotlivých literárních typů rozčlenit podle faktorů místních a psychosociálních.

---

[276] Tereza Dědinová, „Hrdina jako archetyp, nebo stereotyp? Úloha postavy ve fantastické literatuře," *Universitas - revue Masarykovy univerzity,* no 3 (2016): 10.
[277] Brian Attebery, *Strategies of Fantasy* (Bloomington: Indiana University Press, 1992), 73.
[278] Hodrová, *...na okraji chaosu…*, 594.
[279] Štěpán Vlašín et al., *Slovník literární teorie* (Praha: Československý spisovatel, 1984), 25.
[280] Tato definice antihrdiny pochází z diplomové práce absolventky FF UK Terezy Mickové pod vedením Petra Bílka. Tereza Micková, „Antihrdina ve fantasy literatuře" (Master's thesis, Univerzita Karlova, 2020), 7.
[281] Micková, „Antihrdina ve fantasy literatuře," 67.

6.1 Faktory místní

Prvním kritériem navrhované typologie je prostředí, ze kterého literární postava vychází, nebo ve kterém v čase příběhu žije, popřípadě žila v minulosti. V tomto ohledu se v románech objevuje značný rozdíl mezi postavami pocházejícími z tuniského venkova, hlavního města a postavami žijícími v zahraničí či mající zkušenost se životem za hranicemi Tuniska.

6.1.1 Vesnické obyvatelstvo

Postavy pocházející z venkova jsou v al-Mabchūtových dílech vykreslovány jako chudí, často negramotní lidé žijící v malých domcích, kteří si jen těžko shánějí zaměstnání. A pokud práci mají, často bývá jen sezónní, spojená s namáhavou sklizní obilí či jiných plodin. Zbytek času tráví na ulicích, tržištích a kavárnách popíjením kávy či čaje a zabavují se hrou karet.

Venkované jsou v al-Mabchūtových románech zosobněni v obyvatelích Zīniny berberské vesnice na severozápadu země, kterou tato mladá žena v dospělosti vnímá jako vyprahlou půdu neposkytující podmínky vhodné k životu, jejíž obyvatelé v ní živoří velmi nedůstojným způsobem:

Její otec zestárl a už neopouštěl obchod. Hraje karty a povídá si se zemědělci a tráví svůj den jako staré zvíře čekající na svou smrt. Její bratr byl nezaměstnaný, a kdyby neměl nějaké úspory ze sezóny sklizně, zemřel by společně se svou manželkou a čtyřmi dětmi hladem. Poprvé uviděla vesnici novýma očima, byla schopna vidět její realitu jasněji. Byla šokována: jak s nimi dokázala žít, vyrůst a stát se učitelkou v takových podmínkách, které neposkytovaly ani základní potřeby k životu? [282]

Příkladem tohoto literárního archetypu je Zīnin otec, negramotný rolník berberského původu, jehož dům, ve kterém bydlí se svou ženou a dvěma dětmi, sestává víceméně z jedné místnosti:

Postel v podobě vyvýšené platformy ve výšce asi jednoho a půl metru. Pod ní rohože, na kterých byly hromádky oblečení. Rádio zabírá jeden z rohů a v rohu naproti je velký starý

[282] al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī*, 191.

kufr plný různých předmětů. Uprostřed místnosti stojí malý jídelní stůl. Celá místnost, která byla celým jejich domem, nebyla větší než dva metry na šířku a tři metry na délku. Vedle této místnosti, která funguje zároveň jako ložnice, jídelna a obývací pokoj, je zakryté místo bez dveří, používané k vaření, kde je uloženo několik kusů nádobí a sporák. A blízko něj hliněná trouba k přípravě chleba. A vedle toaleta.[283]

Konzervativní myšlení obyvatel tuniského venkova je zase dobře ilustrováno slovy Zīniny tety, která ji zamýšlí provdat za svého syna: „K čemu by čtrnáctileté dívce bylo studium? Osudem každé mladé ženy je sňatek.“ 284 Stejný způsob myšlení nacházíme také u Zīniny matky, která si dceru nepřeje vidět jako úspěšnou studentku, nýbrž jako zajištěnou manželku.

Přestože Zīna sama se s obyvateli této vesnice již dávno neztotožňuje, i ona nese některé rysy lidí narozených na chudém venkově, kteří jsou vykreslováni jako postrádající štědrost a dobré vychování lidí z měst, když se dozvídáme, že celou svou první výplatu za pět měsíců práce jako učitelka filozofie na střední škole v situaci, kdy ʿAbd an-Nāṣir, který jí svěřil všechny své finance, již téměř ani neměl peníze na uhrazení svých denních výdajů, utratila za dámské značkové oblečení. ʿAbd an-Nāṣir o jejím chování přemýšlí v následující ukázce:

Nepomyslela ani na košili nebo bundu, kalhoty či pár bot, co by mu darovala? Neví snad, že si po dlouhou dobu nic nekoupil, a kdyby nebylo Ṣalāḥ ad-Dīnových darů z jejich výletu do Švýcarska, měl by stále své staré oblečení? [285]

6.1.2 Městské obyvatelstvo

Tradiční obyvatelé města ztělesnění ʿAbd an-Nāṣirovou rodinou a jejich sousedy v jeho rodné čtvrti Bārdū jsou stavěni do ostrého kontrastu s chudými a zaostalými obyvateli tuniského venkova, kterými pro špatné vlastnosti, jež jim připisují, opovrhují:

Vzpomněl si, co jeho matka, Džuwajda, a dokonce i Jusr říkávaly o „vesnických balících“. Varovaly jej před nezdvořilostí, nevlídností a nevychovaností jejich žen a od jejich odlišnosti od tradic lidí z měst.[286]

---

[283] Ibid., 107.
[284] Ibid., 110.
[285] Ibid., 145.
[286] Ibid., 145.

Příklady ve městě ceněných vlastností, jako je liberální smýšlení či štědrost a charitativnost, můžeme nalézt v pasážích vyjadřujících se o tom, jak jsou v sousedství vnímáni Ḥāddžž Maḥmūd či Ḥāddžž Šāḏilī.

ʿAbd an-Nāṣirův otec, vysoce postavený zaměstnanec ministerstva financí a potomek staré turecké rodiny, je popisován jako zásadový a vážený muž a „jeden z otevřeně smýšlejících mužů, kteří se stýkají s bohatými Francouzi, Židy, Italy a Malťany, a jeden z mála, které bylo vždy vidět s francouzskými novinami v rukou, když se v poledne vraceli z práce, a kteří brali své manželky do kina“[287].

Synonymem štědrosti byl zase soused ʿAbd an-Nāṣirovy rodiny. Ḥāddžž Šāḏilī byl bohatý a respektovaný pán pocházející z Nābilu (města na severu Tuniska). Byl oblíbeným súfijským zpěvákem, pokračovatelem řádu *qādirīja* a *šāḏilīja*, který byl zván do domů lidí ze sousedství na shromáždění *sulāmīja*. Také opravil malou mešitu na konci ulice, zrenovoval ji a nechal ji krásně vyzdobit a později se stal jejím imámem. Jeho šlechetné chování ilustruje následující ukázka:

Všichni by dosvědčili, že Sī Šāḏilī a jeho manželka nebyli skoupí, pokud šlo o žebráky, tuláky či méně zajištěné lidi ze sousedství. Dávali štědře, ale potichu, aniž by uvedli potřebné do rozpaků. Vše šlo skrze malou mešitu na konci ulice. Sī Šāḏilī si na ni udělal čas, opravil ji a zrenovoval...[288]

Postupem času se však ve městě objevují skupiny, které se stále ještě dosti konzervativní tuniské společnosti vymykají svým chováním mimo zavedené mravní normy. Nejde jen o zlatou mládež, která experimentuje s alkoholem, drogami a lehkými dívkami a neustále se vydává dále za hranice přijatelného chování ve svém honu za dobrodružstvím, ale i o skupiny chuligánů utvářejících se na konci 80. let v tradičních čtvrtích hlavního města, které se spojují do gangů a terorizují místní občany, což zmiňuje následující ukázka pojednávající o situaci v ʿAbd an-Nāṣirově čtvrti v té době:

Vidíval jsi mladé muže, kteří nerozlišují mezi dívkami ze sousedství a dívkami, které náhodou procházejí touto nebo jinou ulicí, a neváhají klít či používat hrubé sexuální výrazy, které zmiňují pohlavní orgány. […] Lidé v sousedství slyšeli o častých vloupáních do domů, které jsou nyní zamykány, i když bývaly po celé dny otevřené sousedům...[289]

---

[287] Ibid., 24.
[288] Ibid., 326.
[289] Ibid., 267.

6.1.3 Lidé žijící mimo hranice Tuniska

Tento typ postav je zastoupen nejen Zīniným francouzským manželem, elegantním a vzdělaným mužem s neobyčejnou osobností, který ve svých názorech kombinoval romantickou vizi Arabů a Východu s levicovou ideologií podporující utlačované národy, nebo Ṣalāḥ ad-Dīnovou manželkou a švagrovou, ale také ʿAbd an-Nāṣirovým bratrem samotným či tetou Zulajšina známého Ḥātima. Všechny je spojuje otevřenější způsob myšlení oproštěný od přísných norem konzervativní tuniské společnosti.

Ṣalāḥ ad-Dīn, ʿAbd an-Nāṣirův o deset let starší bratr a vzorný syn rodiny, se kterým byl vždy srovnáván, byl jediným členem rodiny, který měl od dětství pochopení pro bratrovo vzpurné chování, jež dával za vinu příliš konzervativnímu prostředí Tuniské republiky, do kterého se podle něj ʿAbd an-Nāṣir nehodil. Dokonce se domníval, že kdyby již ve svých šestnácti letech sám neodjel studovat do Francie a poté se se svou švýcarskou manželkou Carlou neusadil v Ženevě, mohl by dopadnout stejně jako tento mladý rebel. V Evropě se ze Ṣalāḥ ad-Dīna stal vážený akademik a expert na mezinárodní finance a skrze jeho mladšího bratra je vyzdvihována jeho pracovní morálka, skromnost, expertíza a integrita. Měl také vlastní pohled na ekonomickou situaci v Tunisku, o které s mladším bratrem často vedl plamenné diskuze, navzájem se ale oba sourozenci respektovali a obdivovali:

Ṣalāḥ ad-Dīn obdivoval bratrův zápal a viděl, že jeho politické povědomí bylo vyspělé a že je to odhodlaný chlapec, který si dělá věci po svém. Líbila se mu jeho odvaha a výřečnost a jeho schopnost důrazně vyjádřit své názory. Co se týče ʿAbd an-Nāṣira, ten byl uchvácen precizními znalostmi, kterými jeho bratr oplýval […] a nejvíce se mu na jeho bratrovi líbil jeho klid během diskuzí a jeho serióznost a jasná vize věcí.[290]

Ḥātimova tolerantní teta, která žila v minulosti dlouhá léta v Itálii, zase najde pochopení pro synovcovu odlišnou orientaci a poskytne mu útočiště před jeho nesnášenlivou rodinou, která se ho štítí, „jako kdyby měl nakažlivou nevyléčitelnou nemoc“[291].

[290] Ibid., 15-16.
[291] al-Mabchūt, *Mirʾāt al-chāsir*, 107.

Starala se o něj jeho teta. Poskytla mu samostatný pokoj a povídala si s ním bez jakýchkoliv morálních soudů o jeho orientaci a vysvětlila mu, jaké těžkosti ho čekají v konzervativní společnosti.[292]

6.2 Faktory psychosociální

Druhým typem faktorů, které odlišují jednotlivé literární typy postav al-Mabchūtových děl, jsou faktory psychosociální, které zohledňují způsob, jímž se postavy vyrovnávají s nesvobodným režimem a svazujícími pravidly tuniské společnosti, a postavení, které v této patriarchální společnosti zaujímají.

6.2.1 Podle způsobu vyrovnávání se s nesvobodným režimem a svazujícími pravidly společnosti

Podle toho, jakým způsobem se postavy al-Mabchūtových románů vyrovnávají s tuniským nesvobodným režimem či svazujícími pravidly místní společnosti, je lze rozdělit na postavy, které se proti zavedenému řádu bouří, ty, které se stanou jeho součástí, a takové postavy, které ze svazujícího prostředí odchází.

6.2.1.1 Postavy bouřící se proti řádu

Mezi tento typ postav lze zařadit jak politické aktivisty bojující proti režimu, jako je mladý ʿAbd an-Nāṣir a Zīna, tak ženské postavy, které se stylem svého života stavějí proti zavedenému řádu tuniské patriarchální společnosti, tedy Nadžlu, Zulajchu a v určitém smyslu i Dalīlu.

ʿAbd an-Nāṣir se svým provokativním chováním, jež ho řadí do tohoto literárního typu, vyznačoval již od dětství, kdy se stavěl proti své přísné matce, s níž míval konflikty kvůli nepořádku ve svém pokoji či narušování odpolední siesty, qajlūly, při které jeho otec vyžadoval naprosté ticho v domě.

…matka mu přezdívala „šajṭān al-qajlūla“ [ďábel qajlūly]. Nespí a nemá rád, když ho někdo nutí spát v těchto hodinách. Jsou to hodiny, kdy může být sám a dělat si, co chce, bez dozoru.[293]

---

[292] Ibid., 108.
[293] al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī*, 31.

Levicové myšlenky v něm klíčily již od střední školy, kdy se začal zajímat o tuniskou i zahraniční literaturu. Hlavu měl plnou socialistických revolucí a marxistických knih a ostře se stavěl proti tehdejší tuniské mezinárodní finanční politice a hlavně proti tuniskému vyhovování požadavkům Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Strukturální reformu tuniské ekonomie považoval za imperiální zásah do tuniské suverenity.

V souladu se svými levicovými ideály se v mládí považoval za bojovníka za utlačované a za ty, kterým bylo ukřivděno, měl proto slabost pro ženy, které se staly oběťmi společnosti, nebo si prošly nějakým neštěstím. Příkladem jsou nejen sympatie, které pociťuje k Ṣalāḥ ad-Dīnově švagrové Angelice, když se dozvídá o tragickém zmizení jejího snoubence, nebo k Nadžle, když mu vypráví o svém bývalém manželovi, který ji spolu se svou matkou trápil, ale také vzplanutí jeho citů k Zīně poté, co se mu svěřila s tím, že byla v dětstvé znásilněna, což vypravěč popisuje takto:

Rostlo mé podezření, že skutečnost, že mluvila o svém znásilnění, je jednou z věcí, které ho k ní více připoutaly, a zapůsobila na jeho empatii k obětem ve společnosti a v životě.[294]

Ze začátku byl ʿAbd an-Nāṣir opravdovým hrdinou a gentlemanem, který hájil práva žen (na univerzitě se například zastával aktivistek, kterým někteří studenti dávali hanlivé přezdívky, a vyzýval své kolegy, aby se připojili k ženám v jejich boji za svobodu a podpořili jejich požadavky na rovná práva295). Později z něj sice pocity zrady, které v něm ženy v jeho životě vyvolávaly, udělaly záletníka, který se za ženami honil jako za kořistmi, a zoufalství z nemožnosti získat dobrou práci s vizitkou aktivisty ho postupně zbavily jeho levicových ideálů, svým způsobem života od dětství až po ukončení vysoké školy však velmi dobře zapadá do kategorie postav bouřících se proti řádu, ať už společenskému, tak i tomu politickému.

Také Zīna byla již od dětství velmi sečtělá. Díky její zálibě ve čtení učebnic určených pro vyšší ročníky a arabských a francouzských knih a časopisů, které buď našla doma ve sklepě, nebo jí je nosila matka z domu, kde pracovala, byla již na základní škole prohlášena géniem, o kterém se mluvilo po celé vesnici. Na střední škole se stala filozofkou a vůdkyní všech studentských protestů, čímž představovala nebezpečí pro samotného ředitele, který s ní uzavřel dohodu, že bude mít volnost, navenek však bude

[294] Ibid., 121.
[295] Ibid., 51.

respektovat pravidla a pomáhat ostatním studentům s učením. I na vysoké škole excelovala a její zvučné proslovy kritického vyznění byly známy na několika fakultách Manūbské univerzity.

Oba tito studentští aktivisté, jejichž akty vzdoru vůči tuniskému politickému režimu sleduje román *aṭ-Ṭuljānī*, vidí jako řešení situace v zemi příchod revoluce, ale navzdory k tomu, že oba k věci přistupují ovlivněni levicovými ideologiemi, nesdílejí názor na to, jakým způsobem by měla tato revoluce nastat. Zatímco ʿAbd an-Nāṣir, opravdový marxista, věří, že úkol vyburcovat tuniský lid k postavení se proti režimu připadá levicovým organizacím, jako je ta, ke které sám patří, Zīna, která jako by nenáležela k žádnému z levicových proudů v Tunisku a jejíž nejbližší zařazení by bylo její označení za „trockistku“, je přesvědčena, že revoluce přijde přímo od lidu, až jí bude nejvíce potřeba.

Pokud jde o smýšlení a činy Zulajchy a Nadžly, proti zavedenému řádu panujícímu v tuniské společnosti se staví svým odmítáním se vdát. Nadžla, Zīnina kamarádka, mladá žena o rok starší než ʿAbd an-Nāṣir, byla pohledná a vždy elegantně oblečená učitelka tělocviku. V době, kdy potkala Zīnu a ʿAbd an-Nāṣira, byla rozvedená a bydlela v domě svého otce poblíž ʿAbd an-Nāṣirova bytu.

Byla nejstarší dcerou v rodině a v minulosti se na matčino naléhání vdala za jednoho svého bohatého příbuzného. Její muž byl hezký, zdvořilý a dobře vychovaný, měl však dvě vlastnosti, které Nadžle soužití s ním značně znepříjemnily. Tou první byla bezbřehá poslušnost jeho matce, která k nim chodila domů, kdy se jí zachtělo, a neustále Nadžlu kritizovala a přikazovala jí, co má dělat, přičemž manžel se přidával na matčinu stranu a manželky se nikdy nezastal. Druhou jeho nepříjemnou vlastností byla opožděná ejakulace, kvůli které Nadžla při plnění svých manželských povinností zažívala velké bolesti, a když si na ně svému muži stěžovala, jen se smál, že je to prý výhoda, které by si měla cenit, a poradit se s lékařem odmítl. Nadžla byla tedy nucena vybrat si mezi fyzickou bolestí a tolerováním manželových záletů, při nichž hledal potěšení u jiných žen. Nakonec pochopila, že takové manželství nemá cenu, a po třech měsících požádala o rozvod.

Znovu už se vdát nechtěla. I když vnímala, že vstup do manželství v Tunisku pomáhá mladým ženám nepodléhat tolik přísným pravidlům a svazujícím omezením konzervativní společnosti, správná cesta ke svobodě podle ní nemusela jít skrze muže,

který si ji zotročí. Své zhodnocení ženské svobody, pokud hraje podle pravidel společnosti, shrnula v následující pasáži:

Řekla, že svoboda ženy v Tunisku je omezená na svobodný výběr pána, který ovládá tvůj dech, ale nedovoluje ti vybrat si svůj smysl života. […] Ona a dívky z její generace jsou oběťmi nelítostné společnosti, která po nich chce, aby působily ve veřejné i soukromé sféře, ale bez jakéhokoliv přerozdělení rolí. „Būrqība nám dal nový druh omezení, který jsme pokládaly za emancipaci, a my jsme se v něm chytily.“ [296]

Její představa o vztahu s mužem se postupně vyvinula do opravdu unikátní podoby, která se ukazuje, když se jí Zīna svěřila s tím, že ji ʿAbd an-Nāṣir s někým podvádí. Přestože sama Nadžla je milenkou jejího manžela, začne své kamarádce pomáhat, jak si svého muže udržet a jak pro něj být zase přitažlivou. Toto své pro ʿAbd an-Nāṣira nepochopitelné chování vysvětluje nejen tím, že chtěla pomoci své kamarádce, ale také tím, že v ní chtěla mít konkurenci:

„Vím, že jsem tou jedinou ženou, která je tě hodna, ale chci na tebe žárlit“[…] Vysvětlila mu, že v něm našla svého ideálního jezdce a nevadilo jí, když jezdil na jiných, zvlášť na Zīně, protože věděla, že je bude porovnávat a ve správnou chvílí svou klisnu pozná.[297]

Později začala být její představa o partnerském vztahu ještě volnější, když začala navštěvovat večírky, kam chodily krásné mladé dívky dělat společnost vlivným a mocným mužům, a tato společnost ji velmi změnila – začala být melancholická a stalo se z ní „tělo bez duše, nástroj pro potěšení těch, kteří si ji vyžádali“[298]. Svou příslušností k těmto kruhům také nadobro ztratila ʿAbd an-Nāṣira, jediného muže, který ji kdy doopravdy přitahoval.

Zatímco Nadžla se na věc dívá hlavně z pohledu svobody a nepodléhání moci muže, Zulajcha se vstupu do manželství vyhýbá z důvodu, že by jí znemožnilo naplňovat její životní plán pomstít se všem mužům.

Je to mladá žena poznamenaná hrubým chováním svého otce vůči její matce. Vyrůstala v rodinném domě na předměstí tuniského hlavního města al-Marsā, kde byla již od dětství a dospívání známá jako krásná a dobře vychovaná dívka.

---

[296] Ibid., 190.
[297] Ibid., 246.
[298] Ibid., 294.

Nedělala to, co dělají její tuniští a francouzští vrstevníci a vrstevnice. Nikdo ji nikdy neviděl v žádném z nočních klubů, které byly po tomto severním předměstí rozšířené. Neměla přítele. Nosí normální oblečení - ani značkové, ani z druhé ruky. Nejblíže měla ke konzervativním dívkám. Dvořilo se jí několik bohatých mládenců z tradičních rodin, které so pohrávají se zlatem a poklady, ale odmítla je a její otec ji odmítl provdat, dokud nedokončí své vysokoškolské studium. [299]

Po dokončení střední školy měla možnost odjet studovat do Francie, ale místo toho se rozhodla pro studium zubařství na fakultě v al-Munastīru, aby byla co nejblíže svojí matce. V tomto pobřežním městě trávila všechny své studijní dny a po smrti své matky také stále častěji i víkendy a celá léta, během kterých se věnovala stážím. Po vystudování si z peněz, které jí matka našetřila, a s určitou finanční pomocí otce otevřela soukromou kliniku v al-Marse. Od otce, kterého za jeho hrubé chování k její matce ze srdce nenáviděla, se definitivně odstěhovala poté, co si našel novou manželku, která jí v její nepřítomnosti vstupovala do pokoje a zasahovala do jejích věcí.

Její přístup k mužům však její otec ovlivňoval po celý její život. Již od dětství totiž zlo, které ztělesňoval ʿAbd as-Sattār, viděla v každém muži. Podle toho, co vypravěč vypozoroval, Zulajcha „v každém muži vidí všechny muže dohromady […] Vidí je jako hodné jejího opovržení…“[300].

Již od svého přestěhování do al-Munastīru se tak začala mužům mstít. Svou taktiku uštědřování lekcí mužům, jež jako své kořisti pečlivě vybírala a splétala plány na to, jak jednoho po druhém psychicky zničí, nazývala jako „psaní scénáře vlastního života“[301]. Byl to její celoživotní projekt a plán pomsty na všech mužích za všechny ženy. Jak poznamenal vypravěč:

Jsou to pro ni nástroje, ne cíle. Poskytuje jim potěšení a klamný pocit nasycenosti z její hostiny, plní jim jejich fantazie a přidává k nim to, co o čem nikdy ani nesnili, takže si myslí, že ji získali. Ale nevědí, že se mstí všem mužům za všechny ženy… [302]

Své oběti si tato antihrdinka vybírala na večírcích různého druhu, na které ji zvali její pacienti, z nichž si vytvořila širokou síť lidí, díky které se zařadila mezi elitu předměstí a později i celého hlavního města. Při návštěvách těchto večírků se jí začala postupně

[299] al-Mabchūt, *Mirʾāt al-chāsir*, 57.
[300] Ibid., 52-53.
[301] Ibid., 54.
[302] Ibid., 52.

odhalovat jejich tajemství a ona zjistila, že bohatí lidé „nepoznali život a většinou nejsou dost vnímaví ani duchaplní na to, aby si ho představili jinak [než ho znají]. Rozmazlené děti nepoznaly jiné utrpení než při výměnách aut různých druhů či při honbě za módou. Většina jejich dobrodružství spočívá v častém cestování do vzdálených míst asijského kontinentu, experimentování s hašišem, konopím a levnými prostitutkami… ‘‘[303]

Zulajcha dávala této znuděné mládeži, která již všechno ochutnala, všude byla a všechno vlastnila a stále hledala něco nového, životní lekce, aby pochopili, že život má i jiné tváře. Její lest spočívala v tom, že předstírala nenasytnou nymfomanku. Když se jí její oběť po prvním styku zeptá, jestli se jí to líbilo, řekne, že ji vynesl do nebes, a že chce ještě, a chce stále víc, dokud muž nezjistí, že už nemůže. Nakonec vidí sám sebe neschopným ji uspokojit a pohrdá sebou natolik, že před ní uteče a už ji nechce nikdy vidět.

Zulajcha se domnívala, že muže je možné pokořit jedině skrze jeho "nástroj". A tak podle ní byla jediným řešením kastrace, nejlépe sebekastrace, protože „zanechá hlubší následky na duších těchto bláznů, kteří si myslí, že ten palec masa, který jim dala příroda navíc, jim stačí k tomu, aby ovládali a ponižovali ženy, jako to dělal její otec“[304]. Představy o kastraci začaly, když jí bylo šetnáct let a viděla svého otce při močení. Od té doby si představovala, jak otce kastruje:

Po několik dní se jí hnusil pohled na něj a představovala si, jak tu věc uřezává. Dokonce ji navštěvoval v nočních můrách i v bdělém snění a ona ho jednou uřezávala ostrým nožem a jindy sekáčkem.[305]

ʿAbd an-Nāṣir, jenž se stal prvním mužem, který v ní vyvolal touhu a oživil její tělo, jemuž Zulajcha za účelem odstranění jakýchkoliv rozptýlení při naplňování svého životního projektu zakázala cokoliv cítit, se její kořistí stát neměl. Jejich vztah se pro ni stal doplněním scénáře vlastního života o něco nového:

Otevřela odbočku v textu o svém těle, která by mohla být užitečným odbočením ve scénáři jejího života a který bylo možné kdykoliv zavřít.[306]*[…] Našla způsob, jak se může scénář jejího příběhu rozvíjet, aniž by ztratila své nové city k elegantnímu pohlednému muži, který se zdá být velmi vzdělaným, aniž by musela opustit projekt svého života.*[307]

---

[303] Ibid., 59-60.
[304] Ibid., 63.
[305] Ibid., 63.
[306] Ibid., 91.
[307] Ibid., 93.

To, že svému příteli vyhledávala milenky, (čímž ještě předčila Nadžlu, která pouze pomohla stávající manželce, ale aktivně mu jiné ženy nesháněla) vysvětlovala tím, že potřebuje, aby mu ženy, které mu staví do cesty, daly novou energii, a navíc se tím, že ho „půjčuje“ jiným ženám, snažila zabránit tomu, aby nabyla pocitu, že ho vlastní. Přesto však své schopnosti manipulovat s muži nakonec začala používat i na něj. Vztah s ním jí vyhovoval, avšak nechtěla se k němu vázat, a tak tahala za všechny možné nitě, aby byl spokojený s tím, co má, a zapomněl na svou touhu si ji vzít a mít s ní dítě, které by zhatilo její projekt a „všechny doteď natočené scény by mohla hodit do koše“[308]. Z povzdálí se starala nejen o rozvoj jeho vztahů s jinými ženami, ale také o rozkvět jeho firmy.

Do kategorie manipulátorek, které svým chováním zneužívajícím ženskost proti mužům, krok za krokem posouvají misky vah směrem k většímu vlivu žen v tuniské společnosti, se řadí i Dalīla, druhá manželka Zulajšina otce. Byla to velmi společenská žena pracující v tuniské televizi, vynikala v umění svádět muže díky své smělosti, drzému koketování a obscénní mluvě. Měla ve zvyku znepříjemňovat dobře postaveným mužům život tím, že je svede a poté se zasadí o to, aby se o tom dozvědělo celé jejich okolí. Stejnou taktiku použila i na Zulajšina otce, když byli na dva týdny natáčet dokumentární film na jihu země. Přišla se mu do kanceláře svěřit se svou úzkostí pramenící z dlouhého pobytu mimo město, prázdnotou, kterou cítila, a svou potřebou ji zaplnit, a než se ʿAbd as-Sattār nadál, svedla ho, zasadila se o to, aby se zpráva o nich dvou rozšířila a přiměla ho vzít si ji za ženu.

[308] Ibid., 111.

6.2.1.2 Postavy integrující se do režimu či s ním spolupracující

Pod tento typ literární postavy patří dva muži z redakce frankofonních vládních novin, ve kterých ʿAbd an-Nāṣir pracuje po ukončení studií, konkrétně šéfredaktor Sī ʿAbd al-Ḥamīd a cenzor Abū as-Saʿūd, dvě postavy zastupující vládní úředníky, tedy vysoce postavený člen státní bezpečnosti Sī ʿUṯmān a ministerský poradce prezidenta Bin ʿAlīho, a svým způsobem také ʿAbd an-Nāṣir.

O vnitřních motivacích některých z těchto postav víme jen málo, co však všechny z nich spojuje, je rozhodnutí přizpůsobit se tuniskému režimu tím, že se zařadí do řad lidí, kteří se podílí na jeho fungování. Co je však dělí na dvě, popřípadě tři skupiny, je to, jaký vliv má skutečnost, že jsou součástí nespravedlivého a své občany utlačujícího režimu, na jejich svědomí, a jakým způsobem uvažování se řídí.

Do první skupiny patří Sī ʿUṯmān a ministerský poradce. Sī ʿUṯmān je členem politické policie za obou tuniských prezidentů, který se zná s ʿAbd an-Nāṣirovým otcem. Je příkladem ukazujícím, jak v Tunisku fungovaly konexe – ʿAbd an-Nāṣirovi (aktivistovi, tedy nepříteli režimu) jen díky tomu, že zná jeho otce, několikrát pomáhá, často i bez vyzvání, a svou pomoc mu znovu a znovu nabízí. Nejdříve pomůže Zīně získat povolení k výuce, poté vystaví povolení ʿAbd an-Nāṣirovi, aby se mohl stát novinářem ve vládních novinách, a nakonec mladému manželskému páru také pomůže získat víza do Švýcarska, když jedou navštívit Ṣalāḥ ad-Dīna.

Prezidentův ministerský poradce představuje významnou osobnost Tuniska za Bin ʿAlīho, jejímž úkolem bylo sledovat delikátní spisy bezpečnostní a ekonomické povahy a vytvářet záznamy jak o oponentech režimu a aktérech různých organizací občanské společnosti, tak i o ministrech a stranické elitě. Velkou oblibu a důvěru prezidenta však nezískal jen díky svým schopnostem získávat informace, které mohl prezident používat proti svým nepřátelům, ale hlavně díky své velmi sdílné povaze. Říkalo se o něm, že prezidenta informuje dokonce i o úplatcích, které sám dostává, tajemstvích jeho ložnice, i o tom, co se mu právě honí hlavou. Bylo také známo, že příběhy, které poradce prezidentovi předkládal, vyprávěl velmi poutavě, i kdyby je musel trochu přibarvit.

Prezidentův ministerský poradce byl, stejně jako Sī ʿUṯmān, pravidelným účastníkem oněch večírků liberálně smýšlející elity, které navštěvovala Zulajcha, a byl to právě on, kdo svými konexemi nejvíce pomohl ʿAbd an-Nāṣirově firmě. Byl to elegantní muž, ze

kterého vyzařovalo kouzlo osobnosti a jehož příchod do jakékoliv společnosti vždy vyvolal velký rozruch a překotnou snahu všech přítomných se s ním pozdravit a polichotit mu.

Z chování obou těchto postav se dá usuzovat, že rádi využívají výhod, které jim jejich postavení ve vládě přináší, a své role ve službě státu si vykládají po svém. Pomocí těchto dvou postav je tak zachycena tuniská všudypřítomná korupce, která se dostala i do nejvyšších složek vedení země. Tento typ literární postavy tak lze charakterizovat jako smýšlející spíše pragmaticky než ideologicky.

Druhou skupinu tvoří postavy, které se do služeb státu dostaly i přes své dřívější či přetrvávající ideologické antipatie, jež k režimu i jeho vedení chovají či chovaly. Do této kategorie by mohl být řazen ʿAbd an-Nāṣir (ten do ní čám dál více zapadá od svého opuštění univerzity) a Abū as-Saʿūd, kteří jsou příkladem Tunisanů, již jsou nejprve plni ideálů a bojují za změnu tuniského režimu, poté jim však život v nesvobodné zemi zasadí několik tvrdých ran a oni svůj boj vzdávají.

ʿAbd an-Nāṣir zažívá zklamání při hledání zaměstnání, a to nejen ve vládním sektoru, ve kterém člověk neuspěje bez příkladného chování a příslušnosti k vládnoucí straně, ale i v sektoru veřejném, kterému stejně jako tomu vládnímu, jak hlavní hrdina se zklamáním zjišťuje, dominuje korupce a sítě konexí napojené na nejvýše postavené členy vlády.

Během svého působení ve vládních novinách si ʿAbd an-Nāṣir ještě určité ideály, alespoň v myšlení, když ne ve svém chování, zachovává. Krátce po založení společnosti ʿUjūn si však uvědomí, že na rozpohybování příjmů firmy by potřeboval širokou síť vztahů s lidmi napojenými na vládnoucí stranu. Věděl, že výmluvnost, která je k získání investorů potřeba, nepostrádá, ale stále váhal, protože tušil, že si buď zachová nezávislost a loajalitu k politické vizi, v níž byl vychován a v níž byl stále přesvědčen, „nebo vstoupí do světa stahování kalhot a chvály spasitele země a lidu a požehnaného tvůrce změn, k čemuž potřebuje členství ve straně, která mu umožní využívat privilegia podobná těm, která získali jeho konkurenti v ostatních společnostech.“[309]

Později se však svých ideálů tato postava, která postupem času čelí mnohým zklamání, čím dál více působí jako antihrdina v jeho pasivním i aktivně-negativním pojetí, vzdává nadobro. Nejprve s přijetím pomoci Zulajšiných přátel, kteří mu zařídili monopol na zakázky *Agentury pro mezinárodní komunikaci*, a nakonec, když se vyrovnal se zradou

[309] Ibid., 95.

svých levicových ideálů a kolegů, se dokonce ujal přímého propagování nového tuniského autoritáře. Vše si ospravedlňoval tím, že dává práci velkému množství lidí, a že kdyby propagační pásky nenatočil on, tohoto úkolu by se ujal někdo jiný. Stále měl však slabé chvíle, kdy svých činů litoval. To se poté v podobě monologu, ve kterém si ostře vyčítá své činy, svěřil se svým černým svědomím Zulajše:

Ano, jsem zrádce... Prodal jsem své svědomí ďáblu peněz. Já, zrádný zrádce, jsem těžil z veřejných peněz, protekce a politického tlaku. Vybudoval jsem svou slávu a luxus za peníze státu a daňových poplatníků... Nyní jsi loser, ʿAbd an-Nāṣire. Zklamal jsi, topíš se v moři selhání, pokaždé, když se rozroste tvé bohatství... Ochutnej něco z toho, co jsi způsobil svým konkurentům... Buď na chvíli muž a přiznej, co spáchala ruka chamtivosti.[310]

Abū as-Saʿūd, cenzor v novinách, ve kterých ʿAbd an-Nāṣir pracoval, má také aktivistickou minulost z doby svých vysokoškolských studií. Jeho rozhodnutí přijmout práci odporující jeho předchozím přesvědčením přišlo poté, co si odpykal trest odnětí svobody, jež mu byl za jeho aktivismus udělen. Jeden z příběhů, které si o něm zaměstnanci novin vyprávěli, toto rozhodnutí vysvětluje tím, že ve vězení došel ke zlomu a teď si chce svůj aktivismus odčinit, což by také vysvětlovalo, proč sám od sebe od chvíle, kdy se do redakce dostal, stále snižoval strop toho, co v nich smí být otištěno.

Oba dva muži jsou tak nakonec režimem zlomeni. Naprosto zrazují své ideály a stávají se nástroji státu, proti kterému dříve bojovali. Z ʿAbd an-Nāṣira se stane zprostředkovatel režimní propagandy, autor oslavných článků a nahrávek, které z obou diktátorských prezidentů činí v očích tuniského lidu milující otce a ochránce národa, a Abū as-Saʿūd se zase stará o to, aby se skrze tuniská média nešířila byť jen o trochu odlišná verze obrazu těchto dvou tuniských vůdců a jejich režimů. V těchto postavách je zastoupeno silně ideologické smýšlení, v případě ʿAbd an-Nāṣira velmi výrazně se projevující na začátku jeho života a postupem času slábnoucí, i když stále přítomné, a u Abū as-Saʿūda intenzivně se objevující jak v jeho mládí, tak po jeho mentálním přerodu, kdy se však obrací o 180 stupňů.

ʿAbd al-Ḥamīd, šéfredaktor a ředitel redakce zmíněných vládních novin, stojí někde uprostřed mezi těmito dvěma skupinami. Přestože spolupracuje s režimem, není loajálním členem vládnoucí strany, do níž vstoupil, pouze aby mohl toto místo získat. Považoval se

[310] Ibid., 165.

sice za Būrqībistu, ale domníval se, že jeho způsob vlády nebyl dost demokratický. S ʿAbd an-Nāṣirem, se kterým si vytvořil přátelský vztah, ho spojovala také nenávist k islamistům. Celou vládu viděl namočenou v korupci a její úředníky přirovnával k provazochodcům, kteří ke svému manévrování potřebují velkou dávku zručnosti.

Svou pozici ve vládních novinách Sī ʿAbd al-Ḥamīd neměl rád, dokonce občas uvažoval, že udělá nějakou chybu, za kterou by byl vyhozen, ale neměl na to odvahu. Kdysi měl pracovní nabídku od agentury *France Presse*, ale bál se, že Būrqība by její přijetí považoval za zradu. Doporučil jim tedy alespoň ʿAbd an-Nāṣira, protože si uvědomoval, že ve vládních novinách by jako levicový aktivista stoupat nemohl. Jeho smýšlení o tuniské politické realitě dobře shrnuje ironicky vyznívající varování, které ʿAbd an-Nāṣirovi poskytuje, když chce mladý žurnalista otisknout článek, jenž šéfredaktor považuje za politicky závadný:

„V Tunisku je jen jeden zdroj pravdy, a tím je stát. A v této době je státem ministestvo vnitra […] Nikdo tě nežádal, abys zaujal pozici ministra Bin ʿAlīho. Ten má důvěru Velkého Vůdce a ty mu nemusíš říkat to, co už ví. Zapomeň na pravdu a lež.“[311]

U této postavy se objevuje jak ideologické smýšlení, když se dozvídáme o jeho odporu k režimu a jeho způsobu vládnutí, tak to pragmatické, které se projevuje v jeho připojení se k vládnoucí straně za účelem získání prestižní pracovní pozice. Doopravdy nesouhlasí s činy a výroky ani jednoho z tuniských prezidentů, jejichž slova denně šíří prostřednictvím periodika, v jehož vedení stojí, ale naučil se své pocity a názory ignorovat a dělat přesně to, o čem se domnívá, že se od něj očekává.

6.2.1.3 Postavy opouštějící nesvobodné prostředí

Dalším typem jsou postavy, které na život ve svém rodném prostředí rezignují a raději zvolí odchod. Ten však nemusí být jen odchodem z Tuniska do jiné (většinou západní) země, kterým se svou situaci pokouší vyřešit Ṣalāḥ ad-Dīn, Zīna či ʿAbd an-Nāṣirova sekretářka a odbornice na ekonomiku Wiʾām, jež se chystá přestěhovat do Ameriky. Dalším projevem tohoto al-Mabchūtova literárního typu je odchod z rodiny, která člověka svazuje či diskriminuje. Nacházíme ho třeba u Āsīji či Ḥātima, dal by se do něj však počítat i Zīnin útěk z rodné vesnice do hlavního města, Zulajšino opuštění otce či Ṣalāḥ ad-Dīnovův útěk z „nekončícího dramatu“ odehrávajícího se v jeho rodném domě.

[311] al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī*, 201.

Určitým způsobem se těmto odloučením od destruktivního prostředí podobá i odmítnutí Zīny a tiskového grafika Ḥammādīho zůstat součástí nespravedlivého tuniského vysokoškolského systému, ve kterém vyučující své studenty hodnotí ne podle jejich dovedností či znalostí, ale podle osobních sympatií či antipatií, které k nim chovají.

Āsīja, sestra Zajnab a ʿAbd an-Nāṣirova biologická matka, kterou však až do svých čtyřiceti let považoval za svou tetu, do tohoto literárního typu zapadá svým odchodem od rodiny. Byla to pohledná a elegantní žena, která kolem sebe šířila zvláštní energii a vyzařovala z ní ženskost a něha, její život však nebyl lehký. V minulosti byla za účelem zachování dobré pověsti rodiny donucena vzdát se svého syna z nemanželského vztahu a v době událostí prvního románu se musela živit nedůstojnou prací uklízečky v nemocnici a starat se o svou starou a nemocnou matku. Na vše byla sama, oba její manželé se s ní rozvedli. Proto když uplynula čtyřicetidenní doba smutku po smrti její matky, zmizela, aniž by někomu z rodiny řekla kam. Jen její sousedka jim oznámila, že se prý má dobře a žije šťastně s bohatým farmářem, jedním z nejbohatších statkářů v zemi, který se s ní nejspíše oženil.

Ḥātim je Zulajšin známý, úspěšný businessman, který vlastnil několik firem a pocházel z dobré rodiny. O své jmění se však zasloužil sám a ničím z toho se nechlubil. Od své rodiny se distancoval poté, co se dozvěděli o jeho odlišné orientaci a odmítli ho, „jako by měl nakažlivou, nevyléčitelnou nemoc“[312]. Ḥātim v tomto skandálu, který z jeho homosexuality udělali, našel příležitost uniknout z domova, který byl kvůli jeho diktátorskému otci spíše vězením.

Pokud jde o to, zda postavám tento odchod přináší pozitivní změnu, to se u každé z nich liší. Příkladem úspěšného nového začátku je ten Ṣalāḥ ad-Dīnův. Po přestěhování do Evropy se z něj v tomto pro intelektuála mnohem přijatelnějším prostředí stává oceňovaný vědec dobrého postavení, který si k sobě také najde vhodnou partnerku. Zīnin osud je však naprosto odlišný. Její první odchod – přestěhování z konzervativní vesnice do Tunisu – ji sice osvobodí od dohledu její rodiny, ne však od jejího traumatu z dětství, které ji trápí po celou dobu jejího prvního manželství. Ani její definitivní rozluka s rodnou zemí o několik let později Zīně štěstí nepřinese, čímž mladá Tunisanka kráčící po „tragické pěšině, která ji vede k hrozivému konci“[313], jak její život ve Francii popsal

[312] al-Mabchūt, *Mirʾāt al-chāsir*, 107.
[313] al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī*, 290.

vypravěč, stejně jako nespočet dalších spoluobčanů v jejím věku zjišťuje, že přestěhování do Evropy není všelékem.

6.2.2 Podle místa v silně hierarchické společnosti

Pomocí dalších dvou typů literárních postav Šukrī al-Mabchūt ve svých románech ukazuje dvě tváře tuniské hierarchicky uspořádané společnosti, která vkládá velkou moc do rukou „pána rodiny“, jehož způsob nakládání s jeho blízkými některé „jemu podřízené“ členy rodiny hluboce poznamenává.

6.2.2.1 Postavy zaujímající submisivní postavení

Nejvýraznějším příkladem tohoto literárního typu, který svou přítomností v al-Mabchūtových románových dílech upozorňuje na častý výskyt osob, které se stávají oběťmi útlaku jejich rodiny, jsou v dětství zneužitá Zīna a v manželství týraná Zulajšina matka.

Zīna byla znásilněna, když jí bylo pouhých čtrnáct let. Nikdy se nedozvěděla, kdo to byl, ale nejpravděpodobnějšími pachateli tohoto činu jsou její otec či bratr, kteří k ní byli vždy hrubí. Kromě nesmírné bolesti se cítila ještě dlouho poté pošpiněná a po určitou dobu dokonce pomýšlela na sebevraždu. Na svém otci a bratrovi se po činu začala mstít přimícháváním svých slin či moči do jejich jídla a měla chuť je zabít nebo jim alespoň uříznout jejich mužství:

Toho dne Zína cítila, že se z ní stala jiná osobnost. Napadaly ji divné myšlenky. Začala je zaznamenávat do sešitu. V tomto sešitu nalezla papírové útočiště, kterému se svěřovala a vylévala do něj své ticho i všechny myšlenky, které jí vířily hrudníkem. Každý den se jim pomstila, zabila je na stránce či dvou.[314]

Kvůli tomuto incidentu Zīna v dospělosti nedokázala věřit v lásku ani vášeň, ve všech mužích viděla pokrytce, kteří se jí dívali do tváře a přitom přemýšleli, jak by se dostali pod její oblečení. Byli to podle ní lovci, šelmy, které využijí každé příležitosti vrhnout se na svou kořist. ʿAbd an-Nāṣir podle ní nebyl jiný, v čemž ji utvrdil i její zvláštní pocit z jeho chování k Angelice ve Švýcarsku. Možná právě proto po návratu z Ženevy na ʿAbd an-Nāṣira myslí a mluví o něm jako o milenci, na kterého není nijak vázaná, a na jeho

[314] Ibid., 111.

otázku, co by dělala, kdyby ji podvedl, odpoví, že čas, kdy ho nebude ochotna sdílet s jinou ženou, přijde teprve, až se vezmou. Pravdou však je, že oficiálně již v tu dobu byli svoji několik měsíců a ona svým odmítáním to uznat, nejspíše chránila své city, protože pro ni tak bylo jednodušší smířit se s ʿAbd an-Nāṣirovými aférami. To, že existovaly, potvrdil Nadžlin řetízek, který našla v jejich bytě, na což reagovala následovně:

„Příště jí řekni, aby si před odchodem vzala své věci."
„Komu? O čem to mluvíš?"
Neodpověděla mu. Zaobírala se svými papíry. Zopakoval své otázky. Odpověděla:
„Nevím, kdo je to, ale mám na mysli majitelku tohoto stříbrného řetízku."
Hodila ho na kuchyňskou desku kousek od stojícího ʿAbd an-Nāṣira, aniž by se na něj podívala. Byl to stříbrný řetízek, který viděl včera v noci na Nadžlině noze, když měla natažené nohy na stolku v obývacím pokoji.
„Nevím, čí je. Nevím…"
[…]
Podívala se na něj, zatímco zadržovala vztek a předstírala klid.
„Nezajímá mě, co děláš, žádám jen dvě věci: aby se nic nedělo v mé posteli a abys mě nestavěl do trapné situace s tvými ženami."
„Jaká postel, jaké ženy…?"
Důrazně ho přerušila: „Pro mě je ta věc uzavřená. Ty jsi volný a já jsem volná. Otočila jsem list."[315]

Doopravdy měla svého manžela velmi ráda a přála si, aby byl jen její, celou věc ale ztěžovalo dilema týkající se intimních okamžiků s ʿAbd an-Nāṣirem. On si myslel, že je k němu chladná, protože ho nemiluje nebo na něj nemá čas, problém však tkvěl v něčem úplně jiném. Zīna se ʿAbd an-Nāṣirem cítila velmi přitahována a v jeho náručí prožívala pokaždé velké potěšení, poté však vždy cítila v podbřišku nesnesitelnou bolest, která byla způsobena vzpomínkou na znásilnění. A tak se snažila omezit styk s ním na minimum, i když to pro ni bylo také velmi těžké. Bojovala sama se sebou, aniž by o tom její manžel, který ji obviňoval z toho, že využívá výhody manželského svazku, ale neplní své povinnosti, tušil.

Zulajšina matka byla mladou ženou původem z Československa. Byla to venkovská dívka s kulturními zájmy, studentka fyziky a chemie. Zulajšina otce potkala, když v ČSR

[315] Ibid., 241.

studoval scénáristiku a podle její dcery si ho vzala proto, „aby utekla z pekla socialismu, ale on si ji vzal do Tuniska, aby se k ní choval jako k otrokyni.“ ʿAbd as-Sattār ji totiž vlivem své nadměrné žárlivosti po svatbě držel věčně doma, zatímco on sám býval i po několik dní pryč. Když ji viděl se jen pousmát na některého ze svých kolegů, které si domů vodil, trestal ji zamykáním v koupelně či ranami koženým páskem, které po sobě zanechávaly červené pruhy. Dříve velmi veselá a společenská Ája se tak stala závislou na lécích na uklidnění a kromě služebné a své dcery neměla žádné přátele. Její zoufalá situace ji nakonec několik měsíců po Zulajšině odchodu do al-Munastīru dohnala k sebevraždě. Tato postava tak zastupuje archetyp naivní dívky ze Západu, která se vdá za dominantního obyvatele arabského světa a stane se jeho utlačovanou vězeňkyní bez vlastní vůle.

Útlak silně patriarchální společnosti však má i méně na první pohled zřetelné projevy. Příkladem může být přenesení Ájina utrpení na její dceru Zulajchu, která je otcovým chováním k matce hluboce poznamená po celý život. Dalším projevem je nedostatek svobody, jímž trpí ženy, které jsou svou rodinou přinuceny vdát se za muže, kterého nechtějí, což bylo osudem Nadžly, jejíž krátké a trpké manželství ji přesvědčilo o tom, že sňatek s mužem není přijatelným způsobem, jak se vymanit z omezujícího dohledu rodiny, či Džunajny, kterou otcův krutý výběr partnera připravil nejen o možnost šťastného rodinného života, ale také o psychické zdraví.

Džunajna byla dcerou Sī Šāḏilīho, jejíž matka zemřela při porodu. Její jméno je často zmiňováno spolu se zdvořilostním titulem „Lallā“ – nejprve pro její dobrý původ a vznešený vzhled, později již však spíše jako výsměch ženě, která je považována za bláznivou a senilní. Když dospěla, byla z ní krásná žena, za kterou se ohlíželi všichni muži, a říkalo se, že kdokoliv, za koho by ji chtěl její otec provdat, by mu s díky líbal ruce. Když však její zestárlý otec pár měsíců před svou smrtí zjistil, že se stýká s několika chlapci ze sousedství (včetně Ṣalāḥ ad-Dīna), rozhodl se ji s cílem zachovat rodinnou čest provdat za ʿAllālu. Džunajna však svého manžela, který jí nebyl hoden, ani v jejích očích, ani v očích všech jejich sousedů, nenáviděla. Kdykoliv ho spatřila, křičela na něj, nazývala ho velmi nevybíravými jmény a bila ho čímkoliv, co měla po ruce. Jednoho z jejích násilných výlevů se jednoho dne stal svědkem malý ʿAbd an-Nāṣir a jeho rodiče:

Uprostřed dvorku uviděli Lallā Džunajnu, jak téměř nahá sedí na ʿAllālovi. Roztrhla jeho džabbu. Zaryla své nehty do jeho obličeje a zanechala na něm krvavé šrámy. Udeřila ho do hlavy, ze které mu tekla krev. ʿAllāla se snažil zakrýt si hlavu rukama, aby zastavil její

facky a údery […] aṭ-Ṭuljānī stál ve vzdáleném rohu přístřešku, ohromen jejími nahými zády a stehny. Měla na sobě pouze zářivě bílé krajkové kalhotky.[316]

Tím ʿAllālu donutila zůstávat celé dny v mešitě, kde po smrti jejího otce zastával post imáma, a místo něj si do domu začala vodit chlapce ze sousedství, přičemž začala mladým ʿAbd an-Nāṣirem, se kterým udržovala poměr od té doby, co ho svedla v jeho patnácti letech, až do jeho osmnácti let, kdy se její mladý milenec rozhodl jejich nebezpečnou hru ukončit. Lidé si o Džunajně vyprávěli všelicos, ale oficiální verzí bylo, že byla neplodná a měla ráda děti, a tak si to vynahrazovala tím, že za ní chodily děti ze sousedství.

Pokud jde o incident na pohřbu Ḥādždže Maḥmūda, byla Džunajna jedinou osobou, která útok na svého muže schvalovala:

Jediným člověkem, který se usmíval – tajemným, dvojznačným úsměvem spojujícím zadostiučinění, zlomyslnost a jízlivost – byla imámova manželka, sousedka jejich rodiny ze stejné ulice, Lallā Džunajna. Řekla jim: „ʿAbd an-Nāṣir na to měl právo, a kdybych byla na jeho místě, udělala bych toho víc než on.“[317]

Mezi postavami románu *Mirʾāt al-chāsir* nalézáme ještě jednu postavu, která je silně ovlivněna svým velmi přísným, až diktátorským otcem. Je jí Ḥātim, o kterém autor ústy Zulajchy vznáší předpoklad, že jeho odlišná orientace je způsobena právě útlakem jeho otce, kvůli kterému se nemohla vyvíjet jeho mužnost.

Následky rodinného útlaku na těchto postavách mívají různou intenzitu – zatímco třeba Ḥātim se díky svému odchodu od rodiny a vřelému přijetí, které se mu dostalo od jeho tety, se svým těžkým dospíváním vyrovná celkem dobře, Zulajšina matka se rozhodne své utrpení ukončit sebevraždou. Její dcera pak postaví svůj vztah k mužům na předpokladu, že jejich největším zájmem je „ovládat duše a bohatství žen“[318] a prostřednictvím své dominance nad nimi je psychicky zničit.

6.2.2.2 Postavy zaujímající dominantní postavení

Tento literární typ zosobňuje postavu tyranského otce či matky, jejíž hrubé chování poznamenává členy její rodiny. Skutečnost, že do archetypu patriarchálního utlačovatele

[316] Ibid., 336.
[317] Ibid., 9.
[318] al-Mabchūt, *Mirʾāt al-chāsir*, 103-104.

patří Zīnin, Zulajšin i Ḥātimův otec, ukazuje, že mladí lidé nejsou společností omezováni pouze v zaostalém venkovském prostředí, v němž je rodinné fungování založeno na tradičním modelu poslušnosti k otci (jejímž příkladem je Zīnina rodina), ale i v respektovaných rodinách zaujímajících čestné místo v městské společnosti, jako je jedna z tradičních rodin tuniského bohatého předměstí al-Marsā, ke které náleží majetná rodina mladého Ḥātima či Zulajšin otec ʿAbd as-Sattār, jehož vliv na jeho rodinu je dobře vyjádřen vypravěčovým komentářem stavějícím na informacích od Zulajchy:

Je za ním minulost, kterou si žil, jak se mu chtělo, a během níž hrubě zacházel se svou manželkou cizinkou, jejíž ženskost pošlapal v bahně svého chtíče, násilí a závislosti, a svou skvělou dceru psychicky zničil a tímto sňatkem ji dorazil úplně.[319]

Rozdíl mezi venkovským a městským prostředím je však ten, že zatímco na vesnici je silná osobnost otce schvalovaným modelem, o útlaku členů rodin v městském prostředí, které je hrdé na své liberální hodnoty a pokrokový způsob života a výchovy, často okolí nemá tušení. Dokladem toho je šok, který se po al-Marse šíří ve dnech následujících po sebevraždě ʿAbd as-Sattārovy ženy:

Ten skandál rezonoval celým předměstím al-Marsā. Záhada, které nikdo nerozuměl. Tato Češka je pro ty, kteří ji znají, společenská žena, jejíž rty nikdy neopouští úsměv, je ukázněná a respektuje ostatní a zdá se, že je v harmonii se svým manželem.[320]

Tito muži tedy představují hlavu rodiny, jejíž chování k jejím nejbližším je ovlivněno přesvědčením, že má v rodině výsostní postavení, které musí všichni ostatní respektovat a na slovo tuto osobu poslouchat. Pokud se jim zdá, že se jim někdo z rodiny vymyká, řeší tuto neposlušnost hrubým přístupem, který nabývá jak psychické, tak fyzické podoby.

Typ patriarchy využívající násilí představuje Zīnin otec, hrubý dělník vyžadující naprostou poslušnost, který je pravděpodobně i sexuálním násilníkem, a Zulajšin otec sžíraný enormní žárlivostí ke své krásné ženě, kterou důsledkem toho trápí. Příkladem hlavy rodiny, která k napravení vybočujících členů rodiny používá metody založené na psychickém týrání, je Ḥātimův nesnášenlivý otec.

Ve vybraných románech se vyskytují také příklady matriarchálních utlačovatelek. Jednou z nich je panovačná a bigotní Zajnab, ʿAbd an-Nāṣirova nevlastní matka, po většinu příběhu obou románů považována za vlastní. Je vládkyní domu, kde se jí nikdo, dokonce

[319] Ibid., 171.
[320] Ibid., 57.

ani její manžel, neopováží odporovat. Pouze problémový ʿAbd an-Nāṣir jejím snahám o jeho napravení vzdoroval a otevřeně se jí stavěl. Nakonec ho označila za zbloudilého, a aby si zachovala tvář, oznámila, že už se o něj nezajímá.

Ráda všem členům domácnosti rozkazovala a oni její příkazy plnili ne z přesvědčení, ale proto, aby byli ušetřeni jejího nekončícího naléhání a citového vydírání. Dozvídáme se o tom již na začátku první knihy, když si jde Ṣalāḥ ad-Dīn po pohřbu promluvit s ʿAbd an-Nāṣirem o incidentu, který vyvolal:

Ḥādždža Zajnab požádala Ṣalāḥ ad-Dīna, aby splnil svou úlohu staršího bratra a alespoň ʿAbd an-Nāṣirovi vynadal nebo zjistil důvody skandálu, který způsobil. Pověřila ho tím z pozice silné matky, která vládla celé rodině, počínaje zemřelým otcem a konče Jusr, její nejmladší dcerou […] Ṣalāḥ ad-Dīn jí naslouchal předstíraje souhlas a zájem na vykonání tohoto velkého úkolu, že ji téměř přesvědčil o tom, že získala zpět rodinnou čest […] Ṣalāḥ ad-Dīnovi nezbývalo než předstírat silné odsouzení ʿAbd an-Nāṣirova činu před jeho matkou a starší sestrou a získat tak čas před tím, než se za den či dva vrátí do Švýcarska.[321]

Poslouchat Zajnabiny rozkazy se naučil i její muž, který se jí však způsobem, jímž je prováděl, tak trochu mstil za její očekávání, že ji bude poslouchat na slovo. Příkladem je jeho vypořádání se s jejím přáním, aby ʿAbd an-Nāṣira pokáral za jeho nepořádek v pokoji:

Vyhýbala se konfrontacím s ním a podněcovala proti němu Sī Maḥmūda. Ten jí neochotně vyhověl a předstíral, že ʿAbd an-Nāṣira kárá. Co ale před matkou skryl, bylo, že se otec se svým synem tajně dohodl, že od něj bude kárání a přísná napomínání přijímat a uspokojí tak svou přísnou matku projevy poslušnosti otci.[322]

Do kategorie matriarchálních utlačovatelek je možné zařadit také ženu, která se na krátkou dobu stala Nadžlinou tchyní, jež měla ve zvyku rozkazovat nejen svému naprosto poslušnému synovi, ale i jeho manželce, kterou svými neustálými povely a kritikou terorizovala v jejím vlastním domě.

Útlak od hierarchicky uspořádané tuniské společnosti tak v al-Mabchūtových románech přichází jak skrze násilné otce, tak panovačné matky.

[321] al-Mabchūt, *aṭ-Ṭuljānī*, 12-13.
[322] Ibid., 34.

Závěr

Diplomová práce *Typologie postav v románovém díle Šukrīho al-Mabchūta* se zabývá literárními postavami románů *aṭ-Ṭuljānī* (2014) a *Mirʾāt al-chāsir* (2019) tohoto současného tuniského spisovatele, překladatele, akademika a literárního kritika a její cíl spočívá v navržení typologie literárních postav těchto dvou románů tvořících společný fiktivní svět. Kromě rozboru vybraných románových děl a pokusu o vytvoření typologie jejich postav se práce věnuje také zasazení obou děl do kontextu arabsky psaného tuniského románu a uvedení jejich románových událostí do politicko-historického kontextu Tuniska ve druhé polovině 20. století.

V první části diplomové práce je pozornost věnována tuniské historii za francouzského protektorátu se zaměřením na opoziční hnutí vedené politickým uskupením známým pod jeho francouzským zkráceným jménem Neo-Destour. Po dosažení tuniské nezávislosti v roce 1956 práce sleduje postupnou konsolidaci moci v rukách nového prezidenta země, al-Ḥabība Būrqīby, a jeho vládnoucí strany, až po nenásilný puč tehdejšího premiéra a bývalého generálního ředitele pro národní bezpečnost Zīn al-ʿĀbidīna Bin ʿAlīho, který Būrqību sesadil a sám se ujal jeho úřadu. Poté práce ukazuje postupné nahromadění moci v rukou druhého tuniského prezidenta, který si upevnil své místo jak ve vládě, tak ve vládnoucí straně, a za jehož vlády došlo k ještě většímu omezení politických a občanských práv Tunisanů.

Dále se práce věnuje uvedení čtenáře do literárního kontextu dvou zkoumaných románů shrnutím nejdůležitějších charakteristik moderní tuniské literatury se zaměřením na arabsky psaný román a jeho vývoj od jeho počátků na začátku 20. století spjatých s vlivem evropské literatury přicházejícího skrze francouzský protektorát až po léta následující po událostech arabského jara.

Poté je představeno literární dílo Šukrīho al-Mabchūta, autora volné pentalogie představující ságu moderní tuniské společnosti, jejíž problémy ve svých literárních dílech odhaluje pomocí pronikání do neijintimnějších sfér života Tunisanů. Na příkladu postavy ʿAbd an-Nāṣira al-ʿAsalīho, který vystupuje jako protagonista (nejen) v románech *aṭ-Ṭuljānī* a *Mirʾāt al-chāsir,* ale i dalších velmi dobře vykreslených postav autor ukazuje nálady a dění v tuniské společnosti, které nakonec na přelomu let 2010 a 2011 vedly v masové protesty, jež se přeměnily ve vlnu revolucí objevujících se v zemích celého arabského regionu.

Autorovo první románové dílo *aṭ-Ṭuljānī* (Ital) z roku 2014 sleduje Tunisko za vlády jeho dvou prvních prezidentů a na osudech dvou mladých lidí a studentských aktivistů ʿAbd an-Nāṣira a Zīny ukazuje, jak vládní represe a kulturní střety ovlivnily generaci idealistických mladých lidí. Pomocí vyprávění ʿAbd an-Nāṣirova nejlepšího přítele sledujeme jak jeho ideologický pád po ukončení univerzitních studií, jeho nešťastné manželství a udržování milostných vztahů s mnoha dalšími mladými ženami, ale díky četným retrospektivním odbočením také příhody z jeho dětství včetně traumatu z opakovaných pokusů muže ze sousedství ho jako malého zneužít, které hluboce poznamenalo chlapcovu osobnost a výrazně se projevilo i v jeho dospělosti.

Druhý zkoumaný román, dílo z roku 2019 nazvané *Mirʾāt al-chāsir, chajbat ʿAbd an-Nāṣir aṯ-ṯānija* (Zrcadlo losera: ʿAbd an-Nāṣirovo druhé selhání) sleduje osudy ʿAbd an-Nāṣira poté, co začal nový život díky jeho manipulativní přítelkyni Zulajchy a vstoupil do světa lidí napojených na vládnoucí stranu, kteří svými konexemi a různými politickými praktikami ovlivňují mnoho oblastí fungování tuniského státu. Ukazuje se, jak se z ženami pohrdajícího záletníka postupně stává loutka v rukou jeho přítelkyně a později manželky Zulajchy, která řídí celý jeho život a nakonec mu nastavuje zrcadlo, v němž vidí temnou stránku své osobnosti.

Přestože román *Mirʾāt al-chāsir* vypráví příběh navazující na osudy protagonisty *aṭ-Ṭuljānīho,* od al-Mabchūtova prvního románu se v mnohém liší. Největší změnou je nové pojetí stylu vyprávění, kterým jako by autor reagoval na kritiku způsobu vyprávění, který zvolil pro svůj první román. al-Mabchūt sice ve svém třetím románu volí stejného vypravěče jako v tom prvním, tentokrát se však z osoby rozkročené mezi „pouhou postavou“ a vševědoucím vypravěčem připomínajícího pouhého zprostředkovatele slov, která mu svěřili jiní, vyvinul v plnohodnotnou postavu díla, která sdílí více detailů ze svého života a hraje aktivní roli v některých událostech. Perspektiva vypravěče se prolíná s různými dalšími pohledy, hlavně hlasem ʿAbd an-Nāṣira a jeho manželky Zulajchy.

Zatímco v první knize vypravěč pouze pasivně předává informace, které se dozvídá od hlavní postavy a jeho manželky, a ani ho nenapadne, že by se jako přítel obou postav zapojil a pokusil se pomoci jim pochopit, v čem spočívalo nedorozumění, které ničilo jejich vztah, postava vypravěče románu *Mirʾāt al-chāsir* aktivně přemýšlí nad tím, co mu ʿAbd an-Nāṣir a Zulajcha vyprávějí, a hodnotí pravděpodobnost toho, že to, co mu sdělují, je pravdivé. Jeho úkolem je dosáhnout vyváženého výsledku mezi tím, co mu obě postavy říkají.

Také v oblasti partnerských vztahů došlo mezi těmito dvěma romány k posunu, a to konkrétně ve způsobu vnímání lidské sexuality – zatímco v *aṭ-Ṭuljānīm* je brána politicky,[323] v románu *Mirʾāt al-chāsir* má sexualita roli psychologickou, společenskou a kulturní.

Dalším rozdílem mezi oběma díly je posun v míře členění textu na podkapitoly. Zatímco to první je vlivem akademického zaměření Šukrīho al-Mabchūta rozčleněno do dvou úrovní – jednotlivé kapitoly díla, mají své názvy a navíc jsou rozděleny do jednotlivých podkapitol, což čtenáři pomáhá vyznat se v „labyrintu" románových událostí, v díle *Mirʾāt al-chāsir* již zůstává pouze členění do jednotlivých kapitol.

Co však oba romány spojuje, je charakteristická práce s časem příběhu, při kterém je bohatě zapojena jak vnější, tak vnitřní retrospektiva, a čtenář se na kratší či delší úseky přesouvá o roky či desítky let do minulosti, aby tak pochopil některé rysy či činy postav obou románových děl.

Jádro práce je věnováno pokusu o navržení typologie postav vyskytujících se v obou románech opírající se o dva druhy faktorů, kterými jsou faktory místní a psychosociální. Aspekt prostředí, ze kterého postavy vychází, či které je formuje v průběhu jejich života, dává vzniknout literárním typům obyvatel vesnice, města a lidí žijících mimo hranice Tuniska.

Vesnické obyvatelstvo, zosobněné ve členech Zīniny rodiny, je ve vybraných románech vykresleno poměrně jednolitě – jedná se o chudou, negramotnou, konzervativně myslící masu tradičních obyvatel arabského venkova, jejíž největší starostí je sehnat mužům práci a ženám manžela. V rozporu se stereotypem spojeným s tradičně založenými vrstvami arabského světa je tento literární typ vyobrazen jako postrádající štědrost a nesobecké smýšlení, přišemž jedním z možných vysvětlení tohoto jevu je autorova snaha poukázat na to, jak významný vliv má tíživá chudoba postihující tuniský venkov na charaktery jeho obyvatel.

Kategorie městského obyvatelstva v sobě skrývá dva literární typy. Tím prvním jsou tradiční obyvatelé měst, kteří jsou stavěni do ostrého kontrastu se zaostalými a konzervativními vesničany, kterými opovrhují. Jsou zobrazováni jako vzorní a solidární

[323] Příkladem politizace sexuality v aṭ-Ṭuljānīm je scéna, kde Abdannásir a Zīna vzdorují surovým ranám, kterým je zasypávají policisté na školním dvoře, dlouhým vášnivým polibkem, již je možné přirovnat k epizodě v Orwellově románu 1984, v němž Winston a Julie vzdorují Straně skrze svá těla.

občané, kteří si cení svého liberálního smýšlení a charitativnosti, jež jsou zosobněny v postavách Ḥādždže Maḥmūda a Ḥādždže Šāḏilīho. Druhou skupinou je mladá generace obyvatel velkých tuniských měst, ke které se řadí bohémsky založená zlatá mládež a pouliční gangy postupně obsazující dříve poklidné lidové čtvrti hlavního města. Příslušníci tohoto literárního typu se pohybují mimo hranice zavedených mravních norem a reprezentují zkaženou složku moderní městské tuniské společnosti.

Jako nejliberálněji založený typ literárních postav z hlediska prostředí, ke kterému náležejí, jsou postavy pocházející z evropských zemí společně s Tunisany, kteří mají se životem na Západě zkušenost. Zástupce tohoto literárního typu spojuje otevřenější způsob myšlení zbavený omezujících norem a nepsaných pravidel konzervativní tuniské společnosti. Na těchto postavách je ilustrováno, jak život na Západě učí člověka toleranci a většímu respektu k ostatním. Příkladem Tunisanů se západní zkušeností je Ṣalāḥ ad-Dīn a Ḥātimova teta a postavami pocházejícími z evropského prostředí jsou například Zīnin francouzský manžel Eric či Ṣalāḥ ad-Dīnova švýcarská manželka Carla.

Se zaměřením na psychosociální faktory jsem postavy za použití dvou kritérií rozdělila do pěti kategorií. Pomocí prvního kritéria, které postavy rozlišuje podle způsobu, jakým se vyrovnávají s nesvobodným režimem a svazujícími pravidly společnosti, jsem postavy zkoumaných románů rozdělila do tří skupin podle toho, zda se proti zavedenému řádu bouří, stanou se jeho součástí, nebo ze svazujícího prostředí odcházejí.

Do kategorie postav bouřících se proti zavedenému řádu jsem zařadila nejen politické aktivisty (ʿAbd an-Nāṣira a Zīnu), ale také ženy, které svým životním stylem odporují pravidlům patriarchálně zaměřené tuniské společnosti (Nadžlu, Zulajchu a Dalīlu).

Pokud jde o ʿAbd an-Nāṣira, jeho postava je díky jeho neochotě nechat se svazovat morálními zásadami ukotvenými ve společnosti i díky jeho politickému aktivismu až do doby svého opuštění univerzity nejlepším příkladem tohoto literárního typu, později však svůj vzdor proti režimu postupně vzdává a přesouvá se do kategorie lidí, kteří se do něj integrují. Stejně tak Zīna, nejprve zapálená levicová aktivistka, nakonec svůj boj s režimem vzdá a připojuje se k množství Tunisanů, kteří ze země odcházejí. Literární typ politického aktivisty je tak v al-Mabchūtových románech vyobrazován jako nestálý, což může být považováno za součást autorovy snahy ukázat míru politické nesvobody obyvatel Tuniska, jenž přináší silný pocit frustrace všem lidem, kteří by se chtěli postavit proti vládnoucí mašinérii.

Na rozdíl od postav bojujících s režimem, ženy vzdorující svému podřadnému postavení ve společnosti se ve svém postoji zdají být konzistentní. Nadžla, která si jako způsob svého vzdoru volí nepodvolení se požadavku společnosti přijmout roli manželky, se odmítá vdát i v momentu, kdy najde muže, jehož miluje, Zulajcha ani při nalezení lásky neopouští svůj životní projekt pomsty na všech mužích a Dalīla neváhá taktiku, pomocí které znepříjemňuje život cizím mužům, použít ani na ʿAbd as-Sattāra, za kterého se plánuje vdát.

K postavám, které se stávají součástí nebo alespoň spolupracovníky režimu, řadím Sī ʿAbd al-Ḥamīda, Abū as-Saʿūda, Sī ʿUṯmāna, ministerského poradce prezidenta Bin ʿAlīho, a od určitého bodu také ʿAbd an-Nāṣira, který se s postupem času přeměňuje z kladného hrdiny na antihrdinu, splňujícího charakteristiky tohoto typu postavy jak svou pasivitou, se kterou přijímá svou novou roli ve fungování státu a vztahu se Zulajchou, tak svým nevybírávým chováním k ženám, ke kterému se uchyluje po ukončení obou svých manželství. Postavy spolupracující s režimem dělím na pragmaticky (Sī ʿUṯmān a ministerský poradce) a ideologicky smýšlející (Abū as-Saʿūd a ʿAbd an-Nāṣir), přičemž Sī ʿAbd al-Ḥamīd zůstává někde uprostřed. U první skupiny je motivace k připojení se k režimu celkem jasná, avšak postavy, jejichž jednání označuji za ideologicky podložené, jsou komplikovanější. Oba tito muži si prošli životním zlomem, který jednoho z nich vedl k téměř naprostému opuštění svých ideálů a druhého dokonce k zaujetí pozice, ze které proti ideám, které dříve vyznával, aktivně bojuje.

Mezi postavy opouštějící nesvobodné prostředí nepatří pouze Ṣalāḥ ad-Dīn, Zīna či Wiʾām, kteří odcházejí ze země za lepším životem na Západ, ale také třeba Āsīja či Ḥātim zastupující jedince opouštějící svou rodinu či Ḥammādī, který stejně jako Zīna odmítá zůstat součástí nespravedlivého tuniského vysokoškolského systému. Tento literární typ by se dal rozdělit také podle toho, zda postavě přináší očekávanou pozitivní změnu, nebo zda ji její problémy pronásledují i po opuštění svazujícího prostředí. Příkladem úspěšného nového začátku je ten Ṣalāḥ ad-Dīnův, zatímco Zīna je zástupcem Tunisanů, kteří v Evropě štěstí nenalezli.

Pomocí druhého kritéria zabývajícího se postavením postav v hierarchicky uspořádané společnosti jsem al-Mabchūtovy literární postavy rozdělila do dvou literárních typů. Tím prvním jsou postavy zaujímající submisivní postavení, které se často stávají oběťmi rodinného či společenského útlaku. Jejími nejvýraznějšími příklady jsou Zīna, jejíž osobnost a vztah k mužům jsou zásadně poznamenány tím, že byla v dětství znásilněna,

a to pravděpodobně jedním ze členů její rodiny, a Zulajšina matka, která byla fyzicky i psychicky týrána svým manželem a jako cestu ze svého trápení nakonec zvolila sebevraždu. Útlak patriarchální společnosti se však objevuje i na jiných postavách – na Zulajše, na kterou se přeneslo matčino utrpení a vyvolalo v ní zášť ke všem mužům, Nadžle, jež kvůli své zkušenosti s necitlivým manželem nadobro zavrhla koncept manželství, Džunajně, kterou její donucené manželství stálo její psychické zdraví, a na Ḥātimovi, jehož osobnost se vytvářela pod útlakem jeho diktátorského otce.

Tento typ postavy ukazuje, jakým způsobem může silně patriarchální a hierarchicky uspořádaná společnost poznamenat její utlačované jedince, kteří ze své zoufalé situace mohou zvolit únik v podobě ukončení svého života, ústupu do vlastního vnitřního světa či naplnění svého života touhou po pomstě.

Postavy zaujímající dominantní postavení v rodině v al-Mabchūtových románech nabývají podoby tyranského otce či matky, jejichž hrubé chování vycházející z přesvědčení, že všichni ostatní členové rodiny mají povinnost poslouchat je na slovo, má negativní vliv na jejich okolí. Do literárního archetypu patriarchálního utlačovatele řadím nejen Zīnina konzervativně založeného venkovského otce, kterým se svým hrubým zacházením s dcerou nijak netají, ale také otce Zulajchy a Ḥātima patřící k respektovaným rodinám hlavního města, o jejichž tyranské povaze nikdo mimo jejich domácnost nemá ani tušení. Typologické rozčlenění al-Mabchūtových románových postav zakončuje literární typ matriarchální utlačovatelky, který zosobňuje ʿAbd an-Nāṣirova (nevlastní) matka Zajnab vyznačující se svou panovačností a velkou přísností, jejíž rozkazy doma poslouchá i její manžel, a Nadžlina tchyně, vyžadující naprostou poslušnost nejen od svého syna, ale také své snachy.

Je nutno zmínit, že předložená typologie románových postav není vyčerpávajícím rozčleněním literárních charakterů a představuje pouze jednu z možných cest k porozumění komplexnímu světu literárních postav al-Mabchūtových románových děl. Vedle místních a psychosociálních faktorů, které byly použity jako základní kritéria pro tuto analýzu, existuje mnoho dalších aspektů, které by mohly být pro typologii románových postav relevantní, jako je větší zaměření na genderovou či etnickou identitu, estetickou charakteristiku postav či jejich narativní a symbolickou funkci v románech. Každý z těchto faktorů, stejně jako zapojení dalších autorových románů, může přinést nový úhel pohledu na strukturu a dynamiku postav v románových dílech Šukrīho al-Mabchūta.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

al-ʿAjādī, Kamāl. *Nādī al-ʿabāqira 'l-achjār* [Klub nejlepších géniů]. al-Qāhira: al-Hajʾa al-ʿāmma li quṣūr aṯ-ṯaqāfa, 2015.

al-ʿArūsī al-Muṭawī, Muḥammad. *at-Tūt al-murr* [Hořké moruše]. Tūnis: ad-Dār at-tūnisīja li'n-našr, 1967.

al-ʿArūsī al-Muṭawī, Muḥammad. *Ḥalīma* [Ḥalīma]. Tūnis: aš-Šarika at-tūnisīja li't-tawzīʿ, 1983. První vydání 1964.

al-ʿArūsī al-Muṭawī, Muḥammad. *Wa min-aḍ-ḍaḥājā* [Mezi oběťmi]. Tūnis: Dār al-maġrib al-ʿarabī, 1956.

al-Bārdī, Muḥammad. *al-Mallāḥ wa ʻs-safīna* [Námořník a loď]. Tūnis: Markaz ar-riwāja 'l-ʿarabīja, 2009. První vydání 1983.

al-Bārdī, Muḥammad. *Ḥanna, sīra ḏātīja riwāʾīja* [Ḥanna, fiktivní autobiografie]. Tūnis: Markaz ar-riwāja 'l-ʿarabīja, 2010.

al-Bārdī, Muḥammad. *Qamḥ Ifrīqijā* [Pšenice z Afriky]. Sūsa: Muʾassasat saʿīdān li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 1988.

al-Hādī bin Ṣāliḥ, Muḥammad. *al-Džasad wa 'l-ʿaṣā* [Tělo a hůl]. Tūnis: Ṣafā' li'n-našr wa 't-tawzīʿ wa 'ṣ-ṣaḥāfa, 1980.

al-Hādī bin Ṣāliḥ, Muḥammad. *Fī bajt al-ʿankabūt* [V pavoučí síti]. Tūnis: ad-Dār al-ʿarabīja li'l-kitāb, 1976.

al-Hādī bin Ṣāliḥ, Muḥammad. *Min ḥaqqihi an jaḥluma* [Je jeho právem snít]. Tūnis: Našr Būzīd, 1991.

al-Ḥawwār, Faradž. *al-Mawt wa 'l-baḥr wa 'l-džuraḏ* [Smrt, moře a krysa]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 1985.

al-Ḥawwār, Faradž. *an-Nafīr wa ʻl-qijāma* [Trubka a zmrtvýchvstání]. Tūnis: Markaz al-abḥāṯ ḥawla 'l-bīʾa wa 'l-amn al-insānī wa 'l-ḥikāma, 1985.

al-Mabchūt, Šukrī. *as-Sajjid al-ʿamīd fī qalʿatihi* [Pan děkan na svém hradě]. Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2022.

al-Mabchūt, Šukrī. *as-Sajjida 'r-raʾīsa* [Paní prezidentka]. al-Qāhira: Dār al-ʿajn li'n-našr, 2016.

al-Mabchūt, Šukrī. *as-Sīra 'l-ʿaṭira li'z-zaʿīm* [Voňavý životopis vůdce]. Tūnis: Dār at-tanwīr li 'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2020.

al-Mabchūt, Šukrī. *aṭ-Ṭuljānī* [Ital]. Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2014.

al-Mabchūt, Šukrī. *Bāġandā* [Bāġandā]. Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2016.

al-Mabchūt, Šukrī. *Džamālījāt al-ulfa: an-naṣṣ wa mutaqabbiluhu fi-t-turāṯ an-naqdī* [Estetika sblížení: text a jeho receptor v kritickém dědictví]. Tūnis: Bajt al-ḥikma, 1993.

al-Mabchūt, Šukrī. *Mirʾāt al-chāsir* [Zrcadlo losera]. Tūnis: Dār at-tanwīr li'ṭ-ṭibāʿa wa 'n-našr, 2019.

al-Mabchūt, Šukrī. *The Italian*. Translated by Karen McNeil and Miled Faiza. New York: Europa Editions, 2019.

al-Madanī, ʿIzz ad-Dīn. *al-Insān aṣ-ṣifr* [Nicotný člověk]. Vycházel po částech v několika časopisech mezi lety 1967 a 1971.

al-Misʿadī, Maḥmūd. *Ḥaddaṯa Abū Hurajra qāla* [Abū Hurajra promluvil a řekl…]. Tūnis: ad-Dār at-tūnisīja li'n-našr, 1973.

al-Wād, Ḥusajn. *Maʿālī sajjidī 'l-wazīr* [Vaše excelence pane ministře]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2011.

al-Wād, Ḥusajn. *Rawāʾiḥ al-madīna* [Vůně města]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2011.

Būdžā, Ṣalāḥ ad-Dīn. *an-Nachchās* [Otrokář]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 1994.

Būdžā, Ṣalāḥ ad-Dīn. *Mudawwanat al-iʿtirāfāt wa 'l-asrār* [Kronika vyznání a tajemství]. Tūnis: Markaz al-abḥāṯ ḥawla 'l-bīʾa wa 'l-amn al-insānī wa 'l-ḥikāma, 1985.

Churajjif, al-Bašīr. *ad-Daqla fī ʿarādžinīhā* [Trs datlí]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 1978. První vydání 1969.

Churajjif, al-Bašīr. *Barq al-Lajl* [Noční záblesk]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2000. První vydání 1960.

Miṣbāḥ, ʿAlī. *Ḥārat as-sufahāʾ* [Ulička idiotů]. Kolín nad Rýnem: Manšūrāt al-džamal, 2013.

Moeschler, Jacques and Anne Reboul. *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique.* Paris: Éditions du Seuil, 1994.

Naṣr, Ḥasan. *Dahālīz al-lajl* [Noční chodby]. Tūnis: al-Džadīd, 1977.

Naṣr, Ḥasan. *Dār al-bāšā* [Pašův dům]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2000. První vydání 1994.

Suwaysī, Ṣāliḥ. *al-Hajfāʾ wa Sirādž al-Lajl* [Haifa a chlapec jménem Světluška]. Tūnis: ad-Dār at-tūnsīja li'n-našr, 1978.

Sekundární literatura:

Abadi, Jacob. *Tunisia since the Arab Conquest: The Saga of a Westernized Muslim State*. Reading: Ithaca Press, 2013.

Alexander, Christopher. *Tunisia: From stability to revolution in the Maghreb*. New York: Routledge, 2016.

al-Mabchūt, Šukrī. *Abnāʾ Būrqība* [Būrqībovi synové]. Tūnis: Dār maskīlijānā li'n-našr, 2019.

al-Mabchūt, Šukrī. *at-Takfīr fiʾl-džāmiʿa 't-tūnisīja* [Takfīr na Tuniské univerzitě]. Tūnis: Dār maskīlijānā li'n-našr, 2021.

al-Mabchūt, Šukrī. *az-Zaʿīm wa ʿẓilāluhu, as-sīra 'ḏ-ḏātīja fī Tūnis* [Vůdce a jeho stín, autobiografie v Tunisku]. Tūnis: al-Manšūrāt al-džāmiʿīja bi-Manūba, 2016.

al-Mabchūt, Šukrī. *Inšāʾ an-nafj wa šurūṭuhu 'n-naḥwīja 'd-dalālīja* [Tvorba negace a její gramatické a sémantické podmínky]. Tūnis: Markaz an-našr al-džāmiʿī, 2006.

al-Mabchūt, Šukrī. *Sīrat al-ġāʾib, sīrat al-ātī: as-sīra 'ḏ-ḏātīja fī kitāb "al-Ajjām" li ʿṬāhā Ḥusajn* [Životopis nepřítomného, životopis budoucnosti: autobiografie v knize al-Ajjām (dny) od Ṭāhā Ḥusajna]. Tūnis: Dār al-džanūb li'n-našr, 2015.

al-Mabchūt, Šukrī. *Tārīch at-takfīr fī Tūnis* [Dějiny takfīru v Tunisku], Tūnis: Dār maskīlijānā li'n-našr, 2018.

al-Madanī, ʿIzz ad-Dīn. "ʿAlāmāt ʿalā ṭarīq al-qiṣṣa wa 'r-riwāja at-tūnisīja." *al-Ḥajā aṯ-ṯaqāfīja* (1977): 10-18. https://yarab.yabesh.ir/yarab/handle/yad/39056.

Anderson, Lisa. *State and Social Transformation in Tunisia and Libya, 1830–1980.* Princeton: Princeton University Press, 1986.

Attebery, Brian. *Strategies of Fantasy.* Bloomington: Indiana University Press, 1992.

Ayashi, Mokhtar. "Le mouvement zeitounien dans le contexte de la seconde guerre mondiale." *In La Tunisie de 1939 à 1945: Actes Du IVè Séminaire Sur l'histoire Du Movement National*, 271–309. Tunis: Imprimerie officielle de la République Tunisienne, 1989.

Ben Driss, Hager. "Chokri Mabkhout". The Literary Encyclopedia. First published October 16, 2016, last modified January 21, 2020. https://www.litencyc.com/php/speople.php?rec=true&UID=13771.

Camau, Michel. "D'une république à l'autre: Refondation politique et aléas de la transition libérale." *Monde arabe: Maghreb-Mashrek* 3, no 157 (1997): 3-16.

Dědinová, Tereza. „Hrdina jako archetyp, nebo stereotyp? Úloha postavy ve fantastické literatuře." Universitas - revue Masarykovy univerzity, no 3 (2016): 9-15. https://is.muni.cz/el/phil/podzim2020/CJBC827/um/Hrdina_jako_archetyp__nebo_stereotyp.pdf.

Entelis, John P. "The Democratic Imperative vs. the Authoritarian Impulse: The Maghrib State between Transition and Terrorism." Middle East Journal 59, No. 4 (2005): 537-558. http://www.jstor.org/stable/4330183.

Fontaine, Jean, and Mounir B. H. Slama. "Arabic-Language Tunisian Literature (1956-1990)." *Research in African Literatures* 23, no. 2 (1992): 183–93. http://www.jstor.org/stable/3820405.

Fontaine, Jean. "The Tunisian Literary Scene." *Research in African Literatures* 28, no. 3 (1997): 73–84. http://www.jstor.org/stable/3820993.

Fořt, Bohumil. *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008.

Girgle, Patrik. *Tunisko*. Praha: Libri, 2007.

Hamza, Hassine Raouf. "Le Néo Destour, dès lendemains d'avril 1938 à la veille de l'indépendance: Hégémonie et institutionalisation." In *La Tunisie de 1939 à 1945: actes du IVè séminaire sur l'histoire du movement national*, 209-229. Tunis: Imprimerie officielle de la République Tunisienne, 1990.

Hodrová, Daniela, et al. *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001.

Charrad, Mounira M. "Policy Shifts: State, Islam, and Gender in Tunisia, 1930s-1990s." *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 4, no. 2 (1997): 284–319. https://doi.org/10.1093/sp/4.2.284.

Kassab-Charfi, Samia, and Adel Khedher. *Un siècle de littérature en Tunisie (1900-2017)*. Paris: Honoré Champion éditeur, 2019.

King, Stephen J. "Economic Reform and Tunisia's Hegemonic Party: The End of the Administrative Elite." In *Beyond Colonialism and Nationalism in the Maghrib: History, Culture, and Politics*, edited By Ali Abdullatif Ahmida, 165-193. New York: Palgrave, 2000.

Łukaszyk, Ewa. "Is There Tunisian Literature? Emergent Writing and Fractal Proliferation of Minor Voices." *Colloquia Humanistica*, no. 2 (2015): 79–93. https://doi.org/10.11649/ch.2013.001.

Micková, Tereza. „Antihrdina ve fantasy literatuře." Master's thesis, Univerzita Karlova, 2020.

Pantůček, Svetozár. *Literatury severní Afriky: Alžírsko, Tunisko, Maroko, Libye*. Praha: Panorama, 1978.

Perkins, Kenneth J. *Historical Dictionary of Tunisia*. New York: Rowman & Littlefield, 2016.

Perkins, Kenneth J. *A History of Modern Tunisia*. New York: Cambridge University Press, 2014.

Poncet, Jean. "L'economie tunisienne depuis l'indépendance." *Annuaire de l'Afrique du Nord* 8 (1969): 93-114.

Radwan, Samir, Vali Jamal, and Ajit Ghose. *Tunisia: Rural Labor and Structural Transformation.* London: Routledge, 1990.

Rajjān, Qādirī Ramsīja and Raġīs Rānjā. “al-Mardžaʿ wa ‘dīnāmījāt at-tachjīl fī riwājat aṭ-Ṭuljānī [Reference a dynamika imaginace v románu aṭ-Ṭuljānī].“ Master's thesis, Džāmiʿat al-ʿarabī bin Mahīdī, 2013.

S’hiri, Sonia. “Voices of the Marginalized in Tunisian Narrative.” *Research in African Literatures* 28, no. 3 (1997): 56–72. http://www.jstor.org/stable/3820992.

Vlašín, Štěpán, et al. *Slovník literární teorie.* Praha: Československý spisovatel, 1984.

Internetové zdroje:

al-Mabchūt, Šukrī. "IPAF 2015 winner Shukri Mabkhout on his novel, the Tunisian Revolution and writing as a form of catharsis." Interview by Saeed Saeed. The National, May 7, 2015. Accessed August 1, 2024. https://www.thenationalnews.com/arts/ipaf-2015-winner-shukri-mabkhout-on-his-novel-the-tunisian-revolution-and-writing-as-a-form-of-catharsis-1.118112.

al-Mabchūt, Šukrī. “How the ‘Arab Booker’ Prize Opened Doors for the Region’s Novelists.“ Interview by Karen Leigh. The Wall Street Journal, May 15, 2015. Accessed August 1, 2024. http://blogs.wsj.com/speakeasy/2015/05/15/how-the-arab-booker-prize-opened-doors-for-the-regions-novelists/.

al-Mabchūt, Šukrī. “Chokri Mabkhout: Je n'avais pas en tête le prix Booker.“ Interview by Karem Yehia. Al-Ahram Hebdo, August 1, 2015. Accessed August 1, 2024. https://hebdo.ahram.org.eg/NewsContent/5/32/10434/Culture/Livres/Chokri-Mabkhout--Je-navais-pas-en-t%C3%AAte--le-prix-Bo.aspx.

Anderson, Porter. “Awards: International Prize for Arabic Fiction, the 2022 Shortlist.” Publishing Perspectives. March 22, 2022. Accessed August 1, 2024. https://publishingperspectives.com/2022/03/awards-international-prize-for-arabic-fiction-the-2022-shortlist/.

Arab Bank. “Džāʾizat ʿAbd al-Ḥamīd Šūmān li-adab al-aṭfāl [Cena ʿAbd al-Ḥamīda Šūmāna za dětskou literaturu].” Accessed August 1, 2024. https://shoman.org/literature_Award.

ʿAṭīja, al-Muṯannā aš-Šajch. “«aṣ-Ṣīra al-ʿaṭira li'z-aʿīm» riwājat at-tūnisī Šukrī al-Mabchūt: taʿrija qāsija sāchira li ṣināʿat aš-šachṣījāt wa tazjīfuhā [„Voňavý životopis vůdce“ tuniský román Šukrīho al-Mabchūta: drsné, satirické odhalení vytváření a falšování charakterů].” al-Quds al-ʿarabī. May 29, 2021. Accessed August 1, 2024. https://www.alquds.co.uk/%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B7%D8%B1%D8%A9-%D9%84%D9%84%D8%B2%D8%B9%D9%8A%D9%85-%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3/.

BBC News. „Tunisian author wins Arab fiction prize – BBC News.“ May 6, 2015. Accessed August 1, 2024. https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-32610027.

Bin Ḥasan, Šauqī. „Mirʾāt al-chāsir: fī taqwīḍ al-ʿālam at-tachjīlī 'l-awwal [Zrcadlo losera: o narušení prvního fiktivního světa].” Aajsa.com. December 29, 2019. Accessed August 1, 2024. https://www.aajsa.com/blogs/%D9%85%D8%B1%D8%A2%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D8%B3%D8%B1-%D9%81%D9%8A-%D8%AA%D9%82%D9%88%D9%8A%D8%B6-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%AE%D9%8A%D9%8A%D9%84%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%84.

Būʿazza, ʿĀmir. „Ittidžāhāt džadīda fi-r-riwāja 't-tūnisīja [Nové trendy v tuniské beletrii].“ Ārāʾ ḥurra. Accessed August 1, 2024. https://www.opinionslibres.net/wordpress3/wordpress/?p=2938.

Directinfo. “Comar d’or 2015: Chokri Mabkhout Pour Son Roman En Arabe ‘Ettalianai’ et Anouar Attia Pour ‘Les Trois Graces.’” April 25, 2015. Accessed August 1, 2024. https://directinfo.webmanagercenter.com/2015/04/25/comar-dor-2015-chokri-mabkhout-pour-son-roman-en-arabe-ettalianai-et-anouar-attia-pour-les-trois-graces/.

Fayed, Ismail. „The Italian: Some insights, but homophobia and misogyny galore.“ Mada Masr. January 2, 2016. Accessed August 1, 2024.

https://www.madamasr.com/en/2016/01/02/feature/culture/the-italian-some-insights-but-homophobia-and-misogyny-galore/.

International Prize for Arabic Fiction. “Shukri Mabkhout 2022 JUDGE.” Accessed August 1, 2024. https://arabicfiction.org/en/node/1916.

International Prize for Arabic Fiction. “Shukri Mabkhout.” Accessed August 1, 2024. https://www.arabicfiction.org/en/shukri-al-mabkhout.

International Prize for Arabic Fiction. “Winner 2015.” Accessed August 1, 2024. https://www.arabicfiction.org/en/2015.

King Abdullah Bin Abdulaziz International Award for Translation. “ad-Duktūr Šukrī al-Mabchūt.” Accessed August 1, 2024. https://web.archive.org/web/20230424165827/https:/translationaward.kapl.org.sa/winners/WinnerDetailsByDatabaseID2?dbid=427.

King Faisal Prize. “al-Ustāḏ ad-Duktūr Šukrī al-Mabchūt.” Accessed August 1, 2024. https://web.archive.org/web/20180130165314/http:/kfip.org/ar/professor-chokri-mabkhout/.

Krīrī, Nājif Ibrāhīm. „al-Matn al-ḥakāʾī wa abʿāduhu ad-dalālīja fī riwājat aṭ-Ṭuljānī li'l-kātib Šukrī al-Mabchūt [Struktura vyprávění a její sémantické dimenze v románu aṭ-Ṭuljānī spisovatele Šukrīho al-Mabchūta].” Qafila.com. Accessed August 1, 2024. المتن الحكائي وأبعاده الدلالية | مجلة القافلة (qafilah.com).

Machta, Insaf. „La question du point de vue dans Ettaliani.“ Marginalia. July 18, 2015. Accessed August 1, 2024. http://chokri-mabkhout.blogspot.com/2015/07/la-question-du-point-de-vue-dans.html.

Margolin, Elaine. „Shukri Mabkhout’s “The Italian”: Characters Caught in a Sea Change.“ Words Without Borders. December 24, 2021. Accessed August 1, 2024. https://wordswithoutborders.org/book-reviews/shukri-mabkhouts-the-italian-characters-caught-in-a-sea-change/.

McNeil, Karen and Miled Faiza. „Intelligentsia Under Dictatorship: Karen McNeil and Miled Faiza on The Italian.“ Interview by Rachel Stanyon. Asymptote. November 25, 2021. Accessed August 1, 2024. https://www.asymptotejournal.com/blog/2021/11/25/intelligentsia-under-dictatorship-karen-mcneil-and-miled-faiza-on-the-italian/.

McNeil, Karen and Miled Faiza. „Miled Faiza and Karen McNeil, ‘On the Merits of Tunisian Literature’.“ Interview by Tugrul Mende. Arablit. October 28, 2021. Accessed August 1, 2024. https://arablit.org/2021/10/28/miled-faiza-and-karen-mcneil-on-the-merits-of-tunisian-literature/.

Mohamed Bin Zayed University For Humanities. “Prof. Chokri Mabkhout.” Accessed August 1, 2024. https://www.mbzuh.ac.ae/college-faculty/prof-chokri-mabkhout/.

Orth, Günther. “Shukri al-Mabkhout’s Novel ‘the Italian’: Failure in the Police State.” Qantara.de. June 26, 2015. Accessed August 1, 2024. https://qantara.de/en/article/shukri-al-mabkhouts-novel-italian-failure-police-state.

Qualey, M Lynx. “Tunisian Novel Wins ‘Arabic Booker’ in Abu Dhabi despite UAE Ban.” May 6, 2015. Accessed August 1, 2024. https://www.theguardian.com/books/2015/may/06/tunisian-novel-wins-arabic-booker-in-abu-dhabi-despite-uae-ban.

Snaije, Olivia. “2015 Int’l Prize for Arabic Fiction Winner: Shukri Mabkhout.” Publishing Perspectives. May 8, 2015. Accessed August 1, 2024. https://publishingperspectives.com/2015/05/ipaf-winner-shukri-mabkhout-defending-freedom-and-arabic/

Wāzin, ʿAbduhu. “Šukrī al-Mabchūt jakšifu sirr aṭ-Ṭuljānī wa ‘jūqiʿuhu fī chajbat al-ḥubb wa 's-sijāsa... wa 'l-intiẓār [Šukrī al-Mabchūt odhaluje aṭ-Ṭuljānīho tajemství a uvrhuje ho do zklamání v lásce, politice…a čekání].” Independent Arabia. October 2, 2019. Accessed August 1, 2024. https://www.independentarabia.com/node/60711/%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D8%A9/%D8%B4%D9%83%D8%B1%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A8%D8%AE%D9%88%D8%AA-%D9%8A%D9%83%D8%B4%D9%81-%D8%B3%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B7%D9%84%D9%8A%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D9%88%D9%8A%D9%88%D9%82%D8%B9%D9%87-%D9%81%D9%8A-%D8%AE%D9%8A%D8%A8%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%A8-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%B8%D8%A7%D8%B1.

Zayed University. “Šukrī Al-Mabchūt.” Accessed August 1, 2024. https://web.archive.org/web/20230424165732/https:/www.zu.ac.ae/main/ar/colleges/colleges/__college_of_humanities_and_social_sciences/faculty_and_staff/_dxb/Arabic_language_and_literature_department/_profiles/Chokri_Mabkhout.

Zīn ad-Dīn, Salmān. “Šukrī al-Mabchūt jaqtaḥimu aswār al-džāmiʿa at-tūnisīja bi-r-riwāja [Šukrī al-Mabchūt bourá zdi tuniské univerzity svým románem].” Independent Arabia. January 21, 2023. Accessed August 1, 2024. https://web.archive.org/web/20230122015857/https:/www.independentarabia.com/node/413836/%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D8%A9/%D8%B4%D9%83%D8%B1%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A8%D8%AE%D9%88%D8%AA-%D9%8A%D9%82%D8%AA%D8%AD%D9%85-%D8%A3%D8%B3%D9%88%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%A7%D9%85%D8%B9%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3%D9%8A%D8%A9%C2%A0-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%8A%D8%A9.